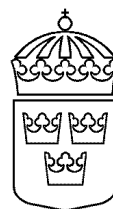

Riksdagens protokoll 1997/98:85

Tisdagen den 24 mars

Protokoll
1997/98:85

Kl. 14.00 – 16.25
18.00 – 19.57

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 18 mars.

2 § Meddelande om torsdagen den 26 mars

Talmannen meddelade att efter frågestunden *torsdagen den 26 mars omkring kl. 15.00* skulle jordbruksminister Annika Åhnberg lämna information om Agenda 2000 – jordbruksdelen.

Talmannen meddelade vidare att på grund av arbetsanhopningen skulle torsdagens sammanträde genomföras utan middagsuppehåll.

3 § Meddelande om fördröjda svar på interpellationer

Till riksdagen hade inkommit följande skrivelser:

Interpellation 1997/98:227

Till riksdagen

Interpellation 1997/98:227 av Lennart Rohdin om Unpredeps framtid i Makedonien.

Interpellationen kommer att besvaras fredagen den 17 april 1998.

Skälet till dröjsmålet är arbetsanhopning samt plenifria veckor i riksdagen.

Stockholm den 18 mars 1998

Lena Hjelm-Wallén

Interpellation 1997/98:234

Till riksdagen

Interpellation 1997/98:234 av Ulla Hoffmann (v) om flyktingförläggningen i Flen.

Interpellationen kommer att besvaras fredagen den 17 april 1998.

Skälet till dröjsmålet är plenifria veckor i riksdagen.

Stockholm den 19 mars 1998

Pierre Schori

Interpellation 1997/98:194

Till riksdagen

Interpellation 1997/98:194 av Elisabeth Fleetwood om Moderna museet och sponsring.

Interpellationen kommer att bevaras fredagen den 27 mars 1998.

Skälet till dröjsmålet är sjukdom vid det tidigare överenskomna datumet.

Stockholm den 13 mars 1998

Marita Ulvskog

Interpellation 1997/98:213

Till riksdagen

Interpellation 1997/98:213 av Peter Weibull Bernström om kartmaterialiet för fördelning av EU-stödet till jordbrukare.

Interpellationen kommer att besvaras fredagen den 27 mars 1998.

Skälet till dröjsmålet är resa.

Stockholm den 17 mars 1998

Annika Åhnberg

Interpellation 1997/98:219

Till riksdagen

Interpellation 1997/98:219 av Birger Schlaug (mp) om interimistiska naturreservat för hotad skog.

Interpellationen kommer att besvaras fredagen den 17 april 1998.

Skälet till dröjsmålet är arbetsanhopning.

Stockholm den 13 mars 1998

Anna Lindh

Interpellation 1997/98:223

Till riksdagen

Interpellation 1997/98:223 av Hanna Zetterberg (v) om MAI-avtalet och miljön.

Interpellationen kommer att besvaras fredagen den 27 mars 1998.

Skälet till dröjsmålet är arbetsanhopning.

Stockholm den 16 mars 1998

Anna Lindh

Interpellation 1997/98:229

Till riksdagen

Interpellation 1997/98:229 av Sven Bergström (c) om snabbtåg Gävle–Östersund.

Interpellationen kommer att besvaras tisdagen den 28 april 1998.

Skälet till dröjsmålet är att det varit svårt att hitta en debattdag som passar både interpellanten och mig.

Stockholm den 20 mars 1998

Ines Uusmann

Till riksdagen

Interpellation 1997/98:233 av Lennart Rohdin (fp) om SJ:s framtida persontrafik.

Interpellationen kommer att besvaras fredagen den 17 april 1998.

Skälet till dröjsmålet är att jag invigningstalar den 15 april på en internationell sjösäkerhetskonferens med anledning av den internationella haverikommissionens slutrapport.

Stockholm den 16 mars 1998

Ines Uusmann

4 § Svar på interpellation 1997/98:188 om elöverkänslighet

*Svar på
interpellationer*

Anf. 1 Socialminister MARGOT WALLSTRÖM (s):

Fru talman! Görel Thurdin har frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidta för att de som drabbas av elöverkänslighet skall kunna bo kvar i sina bostäder, för att de elöverkänsliga skall tas på allvar och få relevant behandling samt för att stimulera framväxten av nödvändig forskning på området.

Många människor upplever i dag att de får symtom på grund av elektriska och magnetiska fält. Hur många människor som lider av dessa problem är dock oklart liksom hur orsakssambanden ser ut. Dessa symtom måste enligt min mening tas på största allvar och de drabbade få den vård och det stöd som de behöver.

Elöverkänslighet är numera en uppmärksammas fråga i vårt samhälle. En rad olika åtgärder har också vidtagits på uppdrag av regeringen. Jag vill gärna nämna några. Socialstyrelsen och Rådet för arbetslivsforskning har sammanställt och värderat såväl svensk som internationell forskning inom området. Trots den tämligen omfattande forskning som skett kring eventuella hälsoeffekter av elektriska och magnetiska fält har enighet inte kunnat uppnås om tolkningen av resultaten. Miljöhälsoutredningen (SOU 1996:124) konstaterar t.ex. i sitt slutbetänkande att något samband mellan de elöverkänslighetssymtom som uppvisas och elektriska och magnetiska fält inte har kunnat styrkas vetenskapligt.

Ytterligare forskning om elöverkänslighet och hälsoeffekterna av exponering för elektriska och magnetiska fält är enligt min mening angelägen. Sådan forskning pågår för närvarande, och en ny avstämning bör kunna ske inom några år. Regeringen har därför gett Rådet för arbetslivsforskning i uppdrag att senast år 2000 redovisa en utvärdering på området. En första delrapport har nyligen överlämnats till regeringen.

Som vägledning för beslutsfattare på olika nivåer har Arbetarskyddsstyrelsen, Boverket, Elsäkerhetsverket, Socialstyrelsen och Statens strålskyddsinstitut gemensamt utarbetat en försiktighetsprincip för lågfrekventa elektriska och magnetiska fält. Den innebär bl.a. att man bör sträva efter att minska fält som avviker starkt från vad som kan anses normalt i den aktuella miljön förutsatt att åtgärder kan vidtas till rimliga kostnader och konsekvenser i övrigt.

***Fel! Okänt
växelargument.***

På regeringens uppdrag har Boverket i samarbete med Socialstyrelsen utvärderat effekter av elsanering av bostäder. Utifrån den undersökningen har regeringen gjort bedömningen att det finns behov av att vidta ytterligare åtgärder för att förbättra kunskapsläget när det gäller elöverkänslighet. Det har inte varit möjligt att på grundval av de redovisade undersökningarna om elöverkänslighet lämna förslag om förändringar i reglerna för bostadsanpassningsbidrag. Regeringen förutsätter dock att Boverket inom ramen för sitt tillsynsansvar för verksamheten även fortsättningsvis bevakar frågan och att samråd sker med Socialstyrelsen. Även regeringen avser att följa frågan med stor uppmärksamhet.

Inom sitt uppdrag "Bygg för hälsa och miljö" som nyligen har slutredovisats har Boverket dokumenterat och tekniskt utvärderat genomförda elsaneringar samt utvärderat nybyggnadsprojekt med åtgärder för att begränsa de elektromagnetiska fälten.

Även Riksförsäkringsverket har varit verksamt inom området. Verket har kartlagt hur den allmänna försäkringens regler tillämpas i ärenden där elöverkänslighet redovisas. Enligt studien arbetar försäkringskassorna aktivt med ärenden som rör elöverkänslighet. Arbetslivsinriktade rehabiliteringsåtgärder har t.ex. vidtagits i över hälften av ärendena.

Socialstyrelsen har nyligen redovisat en kartläggning om vård och behandling av elöverkänsliga som visar att många av de drabbade efterhand får ett förbättrat hälsotillstånd. Vidare har Socialstyrelsen färdigställt allmänna råd (SOSFS 1998:3) om bemötande av patienter som relaterar sina symtom till elektriska och magnetiska fält eller amalgam. Elöverkänslighet är dessutom ett av de funktionshinder som kommer att uppmärksammas inom ramen för *Utredningen om bemötande av personer med funktionshinder*.

Jag vill slutligen understryka att problemen med elöverkänslighet måste tas på allvar, även om det inte finns något vetenskapligt fastställt samband mellan elektriska och magnetiska fält och de elöverkänslighets-symtom som redovisas. De upplevda symtomen orsakar de elöverkänsliga stort lidande och är ofta orsak till nedsatt arbetsförmåga. Jag ser det som mycket angeläget att bemötandet av de drabbade kan förbättras. Socialstyrelsens allmänna råd kommer i det sammanhanget att vara ett viktigt stöd för de verksamma inom vården och omsorgen.

Anf. 2 Andre vice talman GÖREL THURDIN (c):

Fru talman! Jag tackar först socialministern för svaret. Jag uppskattar att regeringen avser att följa frågan med stor uppmärksamhet, likaså att elöverkänslighet kommer att uppmärksammas i utredningen om personer med funktionshinder. I och med det har regeringen visat att den anser att det handlar om ett funktionshinder att vara elöverkänslig. Jag uppskattar också att bemötandet skall förbättras, att ministern har den inriktningen att bemötandet måste förbättras och att de elöverkänsligas situation måste förbättras.

Det är just bemötandet som har gjort att jag har ställt den här interpellationen. Vi har ju för inte så länge sedan haft en annan diskussion här.

De människor vi pratar om är svårt elöverkänsliga. De kan inte bo i vanliga bostäder. De får inte den hjälp de har rätt till från samhället. Med tanke på deras fysiska handikapp – fysiskt handikapp är precis vad det handlar om – får de alltså inte den hjälp de behöver.

Skall vi ha möjlighet att möta det här handikappet måste vi erkänna att det finns. Kommunstyrelsens handikappråd i Stockholms stad anser att det är ett problem för samhället. Man anser att det är en katastrof för den enskilde. Och då måste vi som ansvariga beslutsfattare inse att vi på något sätt måste leda utvecklingen på det här området. Vi kan inte bara sitta ned och vänta på att vetenskapen har kommit till exakt samma slutsats.

Så till det här med att man inbillar sig saker och ting. Jag tycker inte heller om uttrycket upplevda symtom. Kvinnor, mammor, lämnar inte sina småbarn frivilligt. De bosätter sig inte frivilligt ute i skogen i torp som inte har någon värme på nätterna, där det är kallgrader när de skall gå och lägga sig, där det är dragiga golv och dåliga omständigheter. De tål inte telefoner, och de kan inte ha någon kommunikation med omvärlden utan att de har anhöriga som kan fara till dem.

Det finns kanske 500 personer som är så här svårt elöverkänsliga. Jag vet inte riktigt, men det har sagts så. De här svårast sjuka saknar bostad, och därmed har de inget skydd. De kan inte leva med sin familj. Deras barn förlorar alltså rätten att vara med båda sina föräldrar i och med att någon av dem måste flytta hemifrån. De saknar sjukvård, eftersom det inte finns ställen där de elöverkänsliga kan tas in utan att bli ännu sämre. Och vad finns det för elsanerade ålderdomshem när de blir gamla? Här öppnar sig perspektiv som vi inte vet vidden av, eftersom vi inte vet om vi själva drabbas förr eller senare.

De drabbade saknar ibland sjukpenning, just på grund av det här med diagnos och symtom som man har diskuterat. Nu finns det klara direktiv från Socialstyrelsen som säger att om man har symtom skall man uppfattas som sjuk, vare sig det nu är elöverkänslighet eller någonting annat, och det är ju bra. Men flera blir i alla fall nekade sjukpenning. De saknar arbete, studier, transporter och kommunikationer. De får hela sitt liv slaget i spillror. Sedan kan de också förnekas rätten till sitt eget förstånd, eftersom de ibland stigmatiseras och psykosomatiseras. I ett demokratiskt, miljömedvetet rättssamhälle kan alltså den miljösjuke egentligen fråntas alla sina mänskliga rättigheter. Detta är någonting som inte kan accepteras och som man måste ta itu med.

Om vi nu anammar den tekniska utvecklingen helt och fullt, utan kritiska ögon, vill jag fråga ministern: Hur och var skall de som inte tål tekniken i framtiden bo och leva? Nu när barn i sjuårsåldern visar tecken på elöverkänslighet – SIF har tagit fram sådana rapporter – frågar jag mig: Vad skall vi göra? Vilken hjälp har dessa människor rätt till? Hur tycker ministern att vi skall jobba med den här frågan i framtiden?

Anf. 3 PER LAGER (mp):

Fru talman! Vi är flera som är väldigt oroad över utvecklingen när det gäller behandlingen och bemötandet av de elöverkänsliga. Precis som Görel Thurdin sade finns det alltifrån de som är svagt elöverkänsliga, som jag själv, till sådana som är riktiga elflyktingar i vårt land, människor som flyr utan att ha någonstans att fly. De far omkring som människor utan rot och försöker med hjälp av husvagnar eller husbilar hitta ett ställe att kunna vara på.

Problemet är att dessa människor ofta inte tas på allvar, trots att vi har hört att det är myndigheternas roll att ta symtomen på allvar. När männi-

skor som är väldigt svårt drabbade t.ex. får tips om att gå i betingningsterapi visar det att man inte riktigt har förstått problemet.

Vi måste finna en hjälp för de människor som har råkat värst ut, någonting som kan rädda dem. En del råkar väldigt illa ut, t.o.m. avlider efter vad jag har förstått. Då är frågan: Kan man skapa en frizon någonstans för dessa människor? Det finns olika inrättningar som man har försökt att göra elfria, men det finns ingen riktig frizon för de värst drabbade.

Jag skulle vilja fråga socialministern om man på något sätt skulle kunna hjälpa till att skapa en möjlig frizon för de människor som är värst drabbade.

Anf. 4 MARIANNE ANDERSSON (c):

Fru talman! De som har ovanliga eller nya sjukdomar upplevs ofta som väldigt besvärliga. Det är ganska naturligt. De slåss på något sätt för livet, men de möts inte av förståelse. Ingen förstår egentligen vad det är för fel på dem. De blir inte erkända. Jag kan ta ett exempel från Dalsland, där en kvinna som jag har haft väldigt mycket kontakt med har bott i en bil och en container i många år. Naturligtvis har hon upplevt det som väldigt jobbigt. Myndigheterna, kommunen osv. vet egentligen inte hur de skall hantera sådana här problem. Det måste komma fram bättre regler och föreskrifter om hur man skall göra för att hjälpa de här människorna. De som bor på det här sättet är ju speciella, men det finns oändligt många människor som har problem som inte är lika tydliga som när de inte kan bo i sin lägenhet. Där kan man elsanera och annat.

Jag skall kommentera ett par saker i svaret. Det handlade t.ex. om Boverkets uppdrag att lämna förslag om förändringar i reglerna för bostadsanpassningsbidrag. Jag tycker att det är väldigt viktigt att vara tydlig med att vi skall iaktta försiktighetsprincipen och försöka förebygga så att man inte behöver hamna i den situationen att man behöver något bostadsanpassningsbidrag. Det är ju bättre att folk inte blir sjuka. Vi har motionerat om, och det ingick väl i uppdraget till Boverket, de installationer som förebygger elektromagnetiska fält m.m. Nu sker en mängd sådana installationer, eftersom snart sagt varje hushåll har dator. Det installeras mer sådana här apparater nu än någonsin tidigare, och har det negativa konsekvenser för människor blir det ju en enorm effekt av detta som vi nu inte vet någonting om. Därför tycker jag att man skall iaktta försiktighetsprincipen. Det är väldigt viktigt.

Jag tycker att SIF, Industritjänstemannaförbundet, har gjort ett föredömligt arbete med att ta fram råd och hjälp till sina medlemmar. Man har jobbat väldigt bra med att ta upp den här frågan, och det bör komma alla andra till del också.

Sedan har jag en fråga till socialministern om de nya allmänna råden från Socialstyrelsen. Jag har i och för sig inte läst dem, men jag har förstått att de säger att man skall ta människor med elöverkänslighet på allvar. Jag har dock fått väldigt många vittnesbörd om hur försäkringskassorna behandlar människor som är elöverkänsliga. De har väldigt svårt att bli sjukskrivna. Det villkoras med att de t.ex. skall gå i psykoanalys i ett helt år, annars blir de av med sin sjukpenning eller sitt sjukbidrag. Det här visar att Riksförsäkringsverket och Socialstyrelsen kanske har litet olika uppfattningar om det här. Jag har frågat Maj-Inger Klingvall om

detta tidigare, och hon lovade då att titta på det. Jag vet inte om det har blivit någon förändring; jag fick i alla fall ganska nyligen rapport om människor som fått villkoret att de måste gå i psykoanalys, som inte blivit tagna på allvar och som blivit behandlade på ett kränkande sätt. Detta pågår ute i Sverige i denna dag, och det är inte acceptabelt.

Jag vill fråga vad socialministern tänker göra åt detta.

Anf. 5 Socialminister MARGOT WALLSTRÖM (s):

Fru talman! Bara detta att vi upprepade gånger diskuterar den här frågan offentligt tror jag är väldigt viktigt. Detta är ju en grupp som kan beskriva känslan av att känna sig övergiven och misstrodd i allt som händer, många gånger också i kontakten med myndigheter. Jag har själv blivit uppringd av en man som bodde i en bil och som sade att han inte ens kunde ha bilradion kvar längre. Fullständigt övergiven kände han sig. Vad gör man?

Jag vet inte om det skulle gå att skapa någon frizon. Hur skulle den se ut, och var börjar man? Det är en jättesvår uppgift. Jag tror ändå att det måste börja i den ände som Marianne Andersson och Görel Thurdin sade: Vi måste börja fundera på hur vi skall förebygga detta, hur vi skall kunna ingripa tidigt och systematiskt ta oss an det. Jag tror att de allmänna råd som nu har kommit kan spela en viktig roll. Här går man systematiskt igenom allt – hur diagnostiseringen skall se ut, hur behandlingsgången skall vara, vilka prover man skall ta samt hur man skall behandla och bemöta personer som kommer med dessa symtom. Här har också Riksförsäkringsverket varit med.

Jag vill nog ändå säga att vi upplever att Riksförsäkringsverket numera tar det här på största allvar. Meningen är ju att man skall ta ställning till funktionsnedsättningen, inte till diagnosen. Om man har en nedsatt funktionsförmåga är det detta man skall bedöma.

Jag vill också säga att jag tror att det är väldigt viktigt att Rådet för arbetslivsforskning gör denna kontroversstudie, eftersom man får så många motstridiga uppgifter. En person undersöker på ett sätt och får fram ett resultat. Sedan kommer någon annan och säger att det inte fungerar på det sättet eller att man inte kan dra dessa slutsatser. Då gör rådet en kontroversstudie som skall klargöra skilda gruppers åsikter och slutsatser, på vilken grund de har kommit fram till dem, orsakerna till elöverkänslighet och vilka åtgärder som kan vara viktiga i dessa sammanhang.

Det är säkert fortfarande en ganska mödosam väg fram när det gäller detta. Men det viktiga är att de som är drabbade känner att någon lyssnar, ser och tar sig an detta och att vi försöker göra detta ganska systematiskt.

Jag tror att vi är eniga om att det behövs mer kunskaper. Man måste ständigt utveckla metoderna, bemötandet och kunskaperna.

Anf. 6 Andre vice talman GÖREL THURDIN (c):

Fru talman! Jag uppskattar väldigt mycket socialministerns sätt att ta sig an denna diskussion i dag, och jag tror att det kommer att ha stor betydelse.

Beträffande forskningen så var det en läkare som ansåg att man skulle tvätta händerna vid barnafödande. Denna läkare blev utskrattad från bör-

***Fel! Okänt
växelargument.***

jan. Det här handlar ju om sådant som är främmande. Därför försöker många förtränga det. Det är detta som vi först måste tränga igenom.

Försäkringskassan i Stockholm har gjort en intressant undersökning om långvarigt sjukskrivna. I sammanfattningen står följande:

”Sjukskrivningen har inneburit en kraftigt försämrad ekonomi. Smärtan och ekonomin har beskurit deras handlingsutrymme och förändrat deras livsstil. De har bemötts med misstro och misstänksamhet av såväl sjukvården som försäkringskassan och de känner sig kränkta, nedstämda och hjälplösa. De förstår inte reglerna i socialförsäkringssystemet och tycker inte att de får information om vad som gäller.”

Dessa människor vill helst av allt att gå tillbaka till arbetet.

Detta är en undersökning som försäkringskassan i Stockholm har gjort.

Jag tycker att den kunskapsöversikt, *När åsikter blir handling*, som Bengt Lindqvist har lett är mycket intressant. Man har där studerat hur attityder avspeglas i handling när det gäller människor med sjukdomar och handikapp. Det framkommer då att män i större utsträckning än kvinnor beviljas ersättning och med högre belopp. Män har lättare än kvinnor att få hemtjänst. Det uppfattas av utredaren att det är en systematisk om än omedveten diskriminering på könsmässig grund. I en annan utredning framkom också att handikappforskning i allmänhet utmärks av en häpnadsväckande könsblindhet. Man ser inte dessa skillnader.

En slutsats som framkommer här är:

Att vara kvinna, funktionshindrad och av annan etnisk härkomst innebär ett ännu större handikapp. Utifrån det område som vi diskuterar i dag kan jag konstatera att det räcker med att vara kvinna och funktionshindrad för att man skall ha sämre legitimitet och få sämre gehör från myndigheterna. De flesta är ju kvinnor bland dem som är mest utslagna. Det är dessa kvinnor som vi får ut i skogen och hälsar på, och det är från dem som vi får förtvivlade brev. De är verkligen förtvivlade. De kan inte behålla maten, och de är fruktansvärt sjuka. Ändå kan de ibland bli framtagna sina assistenter, eftersom man är less på dem. Man tycker att så mycket har satsats på dem att det nu får vara bra.

Vi måste hjälpas åt i detta sammanhang. Det finns för liten kunskap också. Det finns kommuner som har satsat på att skapa bostäder åt dessa människor. Men man har då inte ens undersökt om det är strömförande ledningar intill husen. Man har alltså inte använt någon kunskap från den forskning som ändå de facto finns. Man borde leta reda på områden med radioskugga, så att det finns områden där inte alla dessa vågor korsar varandra och försöka bevara dem och inte sätta upp antenner m.m. som förorsakar försämringar. På något sätt måste vi hjälpas åt att skapa något slags frizon. Jag tror att det är nödvändigt. Då kanske man också har möjlighet till forskning på ett annat sätt på de människor som hamnar i en sådan frizon. Det är alltid viktigt med kunskap.

Det finns ju forskning på området. Per Arne Öckerman har ju visat att elöverkänsliga personer får skador på blodkropparna efter exponering. Man har även konstaterat DNA-förändringar osv. Det finns alltså saker att ta fasta på.

Det visar sig nu också att dessa människor vägras provningstillstånd när de vill överklaga dessa beslut. Det innebär en fara i rättssäkerhetssystemet.

Anf. 7 PER LAGER (mp):

Fru talman! Självklart måste kunskapsläget förbättras. Problemet är att vi t.ex. inte satsar tillräckligt på sådan forskning som har med dermatologi att göra, dvs. hudförändringar. På Karolinska Institutet finns det en särskild avdelning för elöverkänslighet. Den får inga pengar. Jag menar att det är fullständigt fel. Vi kan inte ägna oss åt de psykologiska förklaringsmodellerna. Vi måste ha en bred forskning som omfattar alltihop.

När det gäller de akuta problemen kan jag tänka mig att staten går in och ger ett stöd för att skapa en institution långt ute på vidden, som är helt befriad från allt vad el heter, för att ge de värst utsatta en frizon att fly till där de också blir omhändertagna på rätt sätt. Dessa människor kan då också stå till forskningens förfogande. På ett sådant ställe skulle de människor som är värst utsatta kunna få en fin kontakt med varandra.

En del av dessa människor tål inte ens billarm. Det finns sådana exempel. När det har gått så långt är det något allvarligt som har hänt i vårt samhälle, speciellt för de drabbade människorna. Det är en fråga som vi måste ta på allvar och börja nu. Vi måste arbeta förebyggande men även göra akuta insatser.

Anf. 8 MARIANNE ANDERSSON (c):

Fru talman! Jag tycker att det svar som vi har fått är bra, att Riksförsäkringsverket numera också tar detta på största allvar, som socialministern sade. Jag förutsätter att detta förs ned så att den personal som finns längst ned i frontlinjen, som man brukar säga, dvs. den personal som möter människorna, också får kännedom om detta, så att man inte fortsätter att behandla människor på ett kränkande sätt trots att man högre upp i hierarkin har en annan inställning. Det är viktigt att detta tränger ned.

Jag vill återgå till det förebyggande arbetet. Jag tycker att det är oerhört viktigt att vi iakttar försiktighetsprincipen och att vi inte bara avvaktar forskning. Det går att göra elektriska installationer på ett sådant sätt att man minskar de elektromagnetiska fälten.

Socialministern sade att Boverket hade utvärderat ett nybyggnadsprojekt där man hade vidtagit åtgärder för att minska de elektromagnetiska fälten. Men det står ingenting i svaret om vilket resultat det hade gett. Man kan tänka sig att människorna då kanske inte har några problem.

Vi kan inte bara vänta på forskning innan vi gör något. Jag tänker på alla barn som nu sitter timme ut och timme in framför datorer. Man kan diskutera detta på många sätt. Men många barn tycker att det är mycket roligt och gör det. Vi vet att det är så. Om dessa små barn blir skadade kan vi ju inte vänta flera år med att vidta åtgärder. Hur många vet t.ex. att man egentligen skall koppla sina datorer till jordade uttag. Bara en så enkel sak gör att de elektromagnetiska fälten blir mindre. Men sådana anvisningar finns inte såvitt jag vet. Sådant är viktigt.

Anf. 9 Socialminister MARGOT WALLSTRÖM (s):

Fru talman! Det är klart att man inte kan säga att man skall vänta tills forskningen har gett oss mer. Det vi redan kan göra utifrån försiktighetsprincipen måste också göras. Jag har svårt att tänka mig hur en frizon skulle se ut – att man skulle ha någon sorts reservat. Men jag förstår att

*Fel! Okänt
växelargument.*

det snarare handlar om att hitta rehabiliteringsinsatser för de värst utsatta, att det skulle finnas någonstans att åka och faktiskt få komma ifrån och få rätt till hjälp och stöd. Jag är säker på att det behöver utvecklas mycket fler rehabiliteringsinsatser för personer med de allra svåraste symtomen.

Här måste man hela vägen göra det som går att göra. Jag tror att det inte var förrän Semmelweis praktik kunde bevisas och hur de sambanden såg ut som det blev ett ordentligt genomslag. Det är förvisso sant att man får räkna med att det först finns en stor misstro. Våra metoder att mäta o.d. är säkert också otillräckliga. Vi hamnar egentligen gång på gång i den här diskussionen. Vilken är risken med vår moderna livsstil, med vår högteknologiska livsstil? Vad är baksidan, och hur skall man väga de riskerna mot de fördelar som en sådan här livsstil för med sig? Vad händer med dem som ramlar emellan?

Detta bekymrar oss. Jag tycker att det ändå är viktigt att debatten fortsätter och att myndigheter och alla som skall ha med de människor som har symptom och sjukdomar att göra följer de allmänna råden och systematiskt jobbar med att ge de här människorna hjälp och stöd.

Anf. 10 Andre vice talman GÖREL THURDIN (c):

Fru talman! Jag är övertygad om att de här diskussionerna är till hjälp och påverkar också andras syn på saken.

Det här med rehabilitering håller man ju på med. Med forskningsexperiment på Huddinge försöker man övertyga människor om att de inte är elöverkänsliga och om att de skall bli bättre igen. Dessutom får man använda en hel del psykofarmaka, vilket naturligtvis gynnar läkemedelsindustrin. Folk skickas till Tranås, men såvitt jag förstår är det ingen som trivs där. Vi har nämligen fått många negativa rapporter här i riksdagen om hur man upplever situationen i Tranås. Visst tror jag att man jobbar aktivt, som det står i svaret, men frågan är hur man jobbar och vilka insatser som görs. Det gäller alltså inte bara att man gör någonting.

Här i riksdagen t.ex. skall vi gå från trefas till femfas för att börja eliminera alla elektromagnetiska fält som finns i riksdagens hus. Det finns ju människor i riksdagen som är känsliga och som har problem med att sitta länge vid datorer. Husen här är ganska elektrifierade med många apparater och dragningar av olika slag, liksom gamla vattenledningar o.d. Nu har det också visat sig att Stockholms gator har oerhört höga värden – värden som anses högre än värdena under stora kraftledningsgator. Visst finns det alltså all anledning att börja tänka sig för och se vad som händer i samhället.

Jag har också fått uppgift om att människor som är svagt tungmetall-skadade inte får lämna blodplasma eftersom de har s.k. köldallergi. Tungmetaller som binder sig i blodkroppar krymper när det blir kallt och vidgar sig när det blir varmt. Därmed tål man varken kyla eller värme.

Det finns mycket forskning att ta tag i. Det gäller bara att använda fantasin, men jag tycker inte att det är särskilt bevänt med fantasin t.ex. i Medicinska forskningsrådet. Det vore bra om man fick en puff på rätta vägen så att säga.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 11 Socialminister MARGOT WALLSTRÖM (s):

Fru talman! Alice Åström har frågat mig dels vilka åtgärder regeringen avser att vidta för att öka kommunernas kontroll över privata bolags verksamhet när det gäller placering av barn i familjehem, dels vilka åtgärder regeringen avser att vidta för att stärka barns och föräldrars integritet vid omhändertaganden.

Jag vill börja med att ge några fakta om barn som vårdas utanför sitt hem. Den 31 december 1996 var ca 10 900 barn och unga placerade för vård utanför det egna hemmet. Vård utanför hemmet sker normalt med föräldrarnas och/eller den unges samtycke enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen. Det finns dock tillfällen när kommunen tvingas göra ingripanden enligt LVU, lagen om vård av unga, till skydd för barnet eller den unge, trots att föräldrarna eller den unge motsätter sig det. Av de barn och ungdomar som var placerade i slutet av 1996 vistades ca 8 100 i familjehem. Ungefär två tredjedelar av de familjehemsplacerade barnen är placerade med samtycke och en tredjedel är omhändertagna med stöd av LVU.

Varje kommun ansvarar enligt socialtjänstlagen för att det finns tillgång till familjehem för dem som behöver sådan vård. Lagstiftningen ställer höga krav på en familj som skall ta hand om barn. Socialnämnden skall utreda förhållandena och förutsättningarna för vård i det tilltänkta hemmet för det enskilda barnet och därefter lämna medgivande till att barnet får tas emot för stadigvarande vård och fostran. Detta är en grannliga uppgift som kräver hög kompetens och väl utvecklade metoder. Många barn som i dag placeras i familjehem har svåra problem som kräver kvalificerad vård. Det är därför av största vikt att den vård de får är av god kvalitet. Vården i familjehem har därför fått fler drag av yrkesmässighet. Bestämmelserna om medgivande gäller oavsett om kommunen själv har rekryterat familjehemmet eller köper dess tjänster genom ett privat bolag.

När kommunen köper en plats i ett familjehem av ett privat bolag ingår även stöd, utbildning, handledning och overheadkostnader till familjehemmet till det pris som kommunen betalar för vården. Då kommunerna använder sig av privata bolag som förmedlar platser i familjehem rör det sig oftast om barn och ungdomar med stora vårdbehov, vilket ställer extra höga krav på familjehemmet. De kan i dessa fall ha behov av stöd och handledning i en utsträckning som kommunen i vissa fall inte har möjlighet att ge. Jag förutsätter att kommunerna är mycket noggranna i sin prövning såväl av innehållet i vården som när det gäller kostnaderna för densamma.

Socialstyrelsen har nyligen haft ett möte med representanter för ett antal av de bolag och stiftelser som förmedlar familjehem till kommunerna och för länsstyrelserna i de län där dessa bolag finns för att diskutera gemensamma frågor. Socialstyrelsen kommer även fortsättningsvis att följa utvecklingen.

Kommunens ansvar för tillsynen över de familjehem som förmedlas av privata bolag och stiftelser är detsamma som över de familjehem som kommunen själv rekryterar.

*Fel! Okänt
växelargument.*

Rättssäkerheten i samband med att barn placeras – vare sig det sker frivilligt eller det sker genom att barnet blir omhändertaget – är självklart en viktig fråga för mig. Jag vill helt kort hänvisa till det jag framförde i en interpellationsdebatt här i kammaren den 21 oktober förra året angående rättssäkerheten inom socialtjänsten. Den 1 januari i år genomfördes ändringar i socialtjänstlagen för att förstärka barnets ställning inom socialtjänsten, och det infördes bestämmelser om kvalitet. Kraven på dokumentation har också blivit tydligare. Socialstyrelsen lägger stor vikt på kvalitetsfrågor, metodutveckling och utbildningsfrågor i samband med att förändringarna trätt i kraft. Både Socialstyrelsen och länsstyrelserna har i uppdrag att under detta år följa upp och utvärdera hur kravet på hänsyn till barnets bästa slår igenom. De nya bestämmelserna måste dock få litet tid att verka. Jag kommer att följa utvecklingen mycket noga.

Anf. 12 ALICE ÅSTRÖM (v):

Fru talman! Jag vill börja med att tacka för svaret. Denna fråga är väldigt viktig, även om det rör sig om en relativt liten grupp. Frågan är viktig från flera aspekter, inte bara från debattaspekten.

Är det rätt att ha privata vinstintressen när det gäller en fråga som den om omhändertagande av barn? Ett omhändertagande med stöd av LVU-lagstiftningen är kanske det största ingripande som samhället kan göra i en människas liv.

Det allra viktigaste är dock diskussionen om vad som händer med socialtjänsten. Utvecklingen i flera kommuner går nu mot att man i stället köper de här tjänsterna från privata bolag. Jag har full förståelse för att det i små kommuner med få placeringar kan vara svårt att upprätthålla den kompetens som behövs för att kunna göra bra placeringar och en bra uppföljning samt för att ge det stöd och den handledning som kan behövas.

När de här tjänsterna köps från privata bolag innebär det att kompetensen i fråga mer och mer försvinner inom socialtjänsten, på våra socialbyråer. Den kompetens som man har för att kunna ta hand om familjehemsfrågorna och utvecklingen på det området försvinner och hamnar i ett privat bolag. Även om kommunen fortfarande har tillsynsansvaret utvecklas inte socialtjänsten på det sätt som det är nödvändigt att den utvecklas på.

På sikt, fru talman, ser jag framför mig att denna utarmning av socialtjänsten får allvarliga konsekvenser i arbetet med förebyggande åtgärder och tidiga insatser. När det gäller kopplingen mellan vad som händer med barn som omhändertas och den utvecklingen inom ett familjehem samt de insatser som kan behöva göras för barn som börjar få problem – detta innan man går in med ett omhändertagande – går dessa saker hand i hand. Lämnar man då bort den här biten till ett privat bolag utarmar det socialtjänsten.

En av de viktiga frågorna är rättssäkerheten. Ministern och jag är helt överens om att rättssäkerhetsfrågorna är viktiga när det gäller socialtjänstlagen. Men en del föräldrar upplever att de blir mer rättsosäkra när de här uppgifterna ligger hos privata bolag. Samarbetet mellan det privata bolaget, föräldrarna och kommunens socialtjänst innebär att ytterligare en part är inblandad. Samarbetet med föräldrarna riskerar att bli lidande, eftersom det är socialtjänsten i kommunen som har ansvaret för kontak-

terna med föräldrarna och inte det privata bolaget, som har ansvaret för familjehemsplaceringen.

En av de viktiga åtgärderna när man placerar barn är att kunna utveckla samarbetet med föräldrarna. I de fall där det går skall barnen också återvända till föräldrarna. När det inte går är det viktigt att man har de goda kontakterna. Litet av det här mister man med ytterligare en part inblandad. Jag undrar om ministern har funderat på utvecklingen inom socialtjänsten och just föräldrarnas roll när man har en tredje part.

Anf. 13 Socialminister MARGOT WALLSTRÖM (s):

Fru talman! Jag tror att Alice Åström och jag har samma känsla för vikten av de här frågorna. Vi känner att när man genomför en sådan drastisk åtgärd som att ta ett barn från dess familj och placera det någon annanstans kräver det ett stort mått av ansvarstagande och en sträng kontroll. Man måste veta vad man gör.

Jag håller inte med Alice Åström om att man håller på och urholkar kompetensen. Jag tror att det bedrivs ett mycket viktigt utvecklingsarbete och i själva verket en kompetenshöjning på det här området. Man jobbar med att skärpa tillsynen. Vare sig man köper de här tjänsterna i ett familjehem, på en institution eller någon annanstans har man blivit mycket mer medveten om hur viktigt det är med kvalitet och att man kan följa upp ärendet. Ansvaret är detsamma.

Jag håller inte riktigt med om den beskrivning Alice Åström gjorde. Jag tror att kommunerna i själva verket har fått skärpa sin tillsyn och sitt sätt att upphandla tjänster i de fall det handlar om det. Man kan säga att de köper en tjänst också när det är fråga om ett familjehem. Det är så att säga samma princip, man ber en utomstående om hjälp och betalar för det.

I det vanliga fallet sluter man ett avtal. Det viktiga är då att kommunen känner att man stärker sin kompetens. För mig är det viktigaste, när vi talar om vinstintressen, grundvalarna i vårt välfärdssamhälle, nämligen att det sker en gemensam finansiering skattevägen och att det är en demokratisk kontroll. Det måste vi vara väldigt rädda om.

Vi måste naturligtvis ständigt vara på vår vakt så att det inte uppstår sådant som inte är önskvärt på de här områdena. Det är som sagt en mycket grannliga uppgift. Men jag tror nog att vi, med de lagskärpningar som vi har gjort och med den uppföljning som både Socialstyrelsen och andra har gjort, skall kunna hålla en god kontroll på det här området.

Någon gång kan det förstås ändå hända att man begår ett misstag eller att någon inte sköter sig som man skall. Men vi kommer naturligtvis att hålla tummen i ögat också på kommunerna i det här fallet så att de sköter den här uppgiften.

Anf. 14 ALICE ÅSTRÖM (v):

Fru talman! Ansvaret är mycket stort när man använder sig av den här typen av insatser. Vi är helt överens om att det är otroligt viktigt att man tar det ansvaret. Det görs också. På ett sätt stärker det kompetensen, fru talman, det är jag helt överens med ministern om. Tillsynen utvecklas och kompetensen skärps också när det handlar om upphandling, vilket bolag man skall arbeta med.

Prot. 1997/98:85

24 mars

*Fel! Okänt
växelargument.*

Men det jag menar är att man förlorar kompetensen i det direkta arbetet. Jag har själv upplåtit mitt hem som familjehem under många år. Kontakterna med den socialsekreterare som har ansvaret för placeringen i stödåtgärder, liksom de insatser – ibland även handledning – och den utbildning som socialtjänsten har kunnat ge lämnar man ju ifrån sig. Den övergår ju till det här privata bolaget.

I många mindre kommuner har man i dag sagt upp en hel del av familjehemssekreterarna. De har i sin tur bildat ett privat bolag som säljer de här tjänsterna. Det anser jag är en urholkning av kompetensen inom socialtjänsten. Det är givetvis kompetenshöjande för de socialsekreterare som har den här täta kontakten med familjehemmet när man direktupphandlar familjehemsplatsen. Det är någonting som också kommer hela socialtjänsten och socialförvaltningen till godo när man arbetar med fall där man funderar på och avväger om man skall göra en familjehemsplacering. Då har man samlat på sig en kunskapsbank utifrån kontakterna med familjehemmen.

Fru talman! Ministern berörde inte frågan om samarbetet med föräldrarna. Många gånger när det är fråga om upphandling av det här privata bolaget, som då har ansvaret för stödet, utbildningen och handledningen av familjehemmet, är det socialtjänsten som fortfarande har mycket av den direkta kontakten med föräldrarna. Det här innebär att man för in en fjärde part i den här mycket svåra situationen. Det är förutom familjehemmet också det privata bolaget, socialtjänsten och föräldrarna. Det är en part till som man för in, och föräldrarna upplever många gånger att deras situation har blivit ännu svårare.

Det är så oerhört viktigt när man gör de här omhändertagandena att man på alla sätt man kan ser till att samarbetet mellan familjehemmet, föräldrarna och socialtjänsten fungerar så bra som möjligt. Det fungerar bra på en del håll, men på andra håll fungerar det mindre bra. Jag tycker att det är viktigt att man uppmärksammar de här problemen när de dyker upp och att man reagerar innan det har blivit ett stort problem.

När det gäller vinstintresset, fru talman, är det ett faktum att man startar ett privat bolag för att driva det med vinst. Men det är viktigt med gemensam finansiering och en demokratisk kontroll. Även om det blir effektivare för den enskilda kommunen att köpa upp dessa tjänster skulle jag hellre se en utveckling där mindre kommuner i ett län kanske går samman och skaffar sig en enhet som rekryterar familjehem, har hand om ansvaret och utbildningen. Sedan skall man i kommunal regi kunna sprida de här kunskaperna ut i socialförvaltningarna i stället för att lägga dem i ett privat bolag.

Jag vet, fru talman, att ministern inte kan gå in och bestämma hur kommunerna skall organisera sin socialtjänst. Men jag skulle hellre se en sådan positiv utveckling, att man går samman och inte kopplar in de privata bolagen.

Anf. 15 Socialminister MARGOT WALLSTRÖM (s):

Fru talman! Även om jag inte kan ha en åsikt om det har man gjort så på sina håll. Det finns t.ex. i Skövde, om jag nu kommer ihåg rätt. Jag har alls ingenting emot det. Jag tycker att det är en alldeles utmärkt lösning om man kan hitta sådana sätt att samverka och göra det allra bästa. Jag vill absolut inte på något sätt polemisera mot kontakterna mellan hemmet

och socialtjänsten. Det kan inte nog understrykas. Det är helt rätt. Det får man aldrig gå förbi på något sätt.

Socialstyrelsen gjorde en sorts bedömning efter det möte man hade haft med de bolag och stiftelser som jobbar med detta. Efter mötet sade man att man hade uppfattningen att de här bolagen och stiftelserna gör ett seriöst arbete som håller god kvalitet. Det är förstås viktigt att man följer upp det mycket noggrant.

Jag känner mig litet häpen över uppgiften att det skulle finnas kommuner som helt har sagt upp dem som skall jobba med familjehemmen. Jag tänker gå hem och kontrollera om det verkligen är på det sättet att man säger upp de personer som har den kompetensen. Kommunerna har fortfarande skyldighet att kontrollera och följa upp kvaliteten. Oavsett om det är en stiftelse, ett bolag eller ett enskilt familjehem måste de göra precis samma jobb och framför allt ha samma tillsyn.

Jag lyssnar med stor respekt på det som Alice Åström utifrån sina erfarenheter här säger. Det är viktigt att följa detta mycket noggrant.

Anf. 16 ALICE ÅSTRÖM (v):

Fru talman! Det känns väldigt bra att ministern och jag är så överens i dessa frågor. Jag tycker att det är viktiga frågor att debattera och lyfta fram. En av de kommuner som sade upp en stor del av sina familjehemssekreterare och sedan bildade ett privat bolag, från vilket kommunen köper tjänster, är Jönköpings kommun.

Kommunerna kan givetvis i sina ambitioner att spara och effektivisera sin verksamhet finna att de inte hela tiden har ett behov av hög kompetens, och de kan då i stället välja att köpa in sådan exakt vid de tillfällen när de behöver den. Man kan diskutera vilket sätt som är mest effektivt, men jag tycker att det är oerhört viktigt att denna kompetens inte försvinner i alltför stor utsträckning inom socialtjänsten. Familjehemssekreterarnas kompetens har en oerhört stor betydelse även i det förebyggande arbetet i samverkan med kollegerna ute i socialtjänsten, innan man behöver gå så långt som till ett omhändertagande. Det är därför viktigt att man har kvar denna kompetens i kommunernas socialtjänst.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Svar på interpellation 1997/98:211 om Kosovo

Anf. 17 Utrikesminister LENA HJELM-WALLÉN (s):

Fru talman! Alice Åström har frågat vad regeringen avser att göra i FN:s säkerhetsråd för att stävja konflikten i Kosovo och bidra till en fredlig utveckling i området. Alice Åström har vidare frågat vad regeringen avser att göra inom EU när det gäller fredsfrämjande och konflikt-dämpande åtgärder samt vad regeringen avser att göra när det gäller hanteringen av repatrieringsavtal mellan Sverige och Förbundsrepubliken Jugoslavien vad gäller de kosovoalbaner som fortfarande vistas i Sverige.

Konflikten i Kosovo kräver en lösning som tar full hänsyn till grundläggande krav på mänskliga rättigheter inklusive minoritetsrättigheter för samtliga medborgare i Förbundsrepubliken Jugoslavien. En lösning för

*Fel! Okänt
växelargument.*

Kosovo måste gå hand i hand med en fördjupad demokratisering av det jugoslaviska samhället i stort. Brott mot de mänskliga rättigheterna genom angrepp mot individer, sammanslutningar och medier är oacceptabla.

Med särskild hänvisning till Kosovo har EU menat att Jugoslavien inte kan erbjudas goda och fullständiga förbindelser med omvärlden förrän den jugoslaviska regeringen har intagit en konstruktiv hållning och uppvisat resultat både i autonomifrågan och vad avser de mänskliga rättigheterna. De handelsförmåner som Jugoslavien åtnjöt under större delen av fjolåret förlängdes inte för 1998 på grund av landets bristande framsteg i bl.a. Kosovofrågan.

Båda sidor måste bjuda till och kompromissa för att uppnå en lösning. Till de kosovoalbanska ledarna är budskapet att omvärlden inte stöder full självständighet för Kosovo. En lösning måste i stället finna sin grund inom ramen för Förbundsrepubliken Jugoslaviens konstitution och internationellt erkända gränser. Lösningen måste dock tillförsäkra kosovoalbanska en långtgående autonomi som utövas i enlighet med praxis i en europeisk rättsstat. Lösningen måste även garantera säkerheten och rättigheter för serber bosatta i Kosovo.

Den svenska regeringen stöder de åtgärder som den internationella kontaktgruppen för f.d. Jugoslavien har föreslagit vid sitt möte den 9 mars i London. Förslagen börjar omsättas i praktiken. Organisationen för samarbete och säkerhet i Europa, OSSE, beslutade den 11 mars att utse den spanske f.d. premiärministern Felipe Gonzalez till OSSE-ordförandens särskilda sändebud för Förbundsrepubliken Jugoslavien inklusive Kosovo. OSSE är berett att på nytt upprätta en mission i Kosovo, såsom kontaktgruppen begärt. Vidare avser OSSE:s minoritetskommissarie att fortsätta sin verksamhet i regionen. OSSE har också fattat beslut om att förstärka missionerna i Makedonien och Albanien.

I syfte att förstärka Gonzalez uppdrag har EU vid det informella utrikesministermötet i Edinburgh också utsett honom till EU:s särskilde representant avseende Förbundsrepubliken Jugoslavien.

EU har återbekräftat beslut om vapenembargo och förbud mot export av utrustning som kan användas av polisstyrkor i repressivt syfte. EU har infört visarestriktioner mot personer som kan göras ansvariga för våldsovergripen i Kosovo samt fattat principbeslut om förbud mot exportkreditgarantier. De länder som gränsar till Förbundsrepubliken Jugoslavien har en särskilt viktig roll att spela i regionen. I samband med kontaktgruppens nästa möte hålls på ministernivå den 25 mars i Bonn en konferens med deltagande av länder i regionen.

Inom FN:s säkerhetsråd har Sverige medverkat till att föra upp frågan på dagordningen. FN:s generalsekreterare följer noggrant utvecklingen. För närvarande bereds i säkerhetsrådet en resolution om att ett internationellt vapenembargo mot Förbundsrepubliken Jugoslavien skall införas.

Genom denna snara uppslutning bakom förslagen och de praktiska åtgärderna från EU:s och det internationella samfundets sida borde de ansvariga i Förbundsrepubliken Jugoslavien inse att det inte finns någon annan väg ut ur krisen än att inleda en seriös dialog och bl.a. dra bort säkerhetsstyrkorna. På kort sikt är vårt budskap att alla sidor måste avhålla sig från handlingar som förvärrar läget ytterligare. Det är vidare viktigt att det kosovoalbanska ledarskapet tar avstånd från våldsaktioner

där även civila kommer till skada och som utförs i det kosovoalbanska folkets namn. Den sida som representerar myndigheterna har dock ett särskilt ansvar.

Omvärldens reaktion har lett till att Förbundsrepubliken Jugoslavien tagit vissa steg mot en villkorslös dialog med det kosovoalbanska ledarskapet. Uppgifter om att Förbundsrepubliken Jugoslavien är beredd att låta OSSE återupprätta sin verksamhet i landet vinner trovärdighet först när så skett i praktiken. Uppgifterna går isär huruvida samtliga säkerhetsstyrkor verkligen har dragits tillbaka från området. Sådana uppgifter måste bekräftas. Till dess är det regeringens uppfattning att det internationella samfundet måste upprätthålla sin beslutsamhet om behovet av att införa de åtgärder av sanktionskaraktär som kontaktgruppen föreslagit.

Den långvariga konflikten i f.d. Jugoslavien kommer inte att kunna läggas bakom oss förrän också Kosovofrågan fått sin lösning. Utan en sådan riskerar Förbundsrepubliken Jugoslavien att utsättas för en tilltagande internationell isolering. Omvänt ligger häri Förbundsrepubliken Jugoslaviens väg till en integrering i den europeiska och internationella gemenskapen.

I vad avser frågan om hanteringen av återtagandeavtalet med Förbundsrepubliken Jugoslavien får jag hänvisa till det interpellationssvar statsrådet Schori lämnar här i kammaren i dag.

Anf. 18 ALICE ÅSTRÖM (v):

Fru talman! Jag vill börja med att tacka utrikesministern för svaret. Det har ju hänt en hel del i Kosovofrågan sedan interpellationen skrevs. Det har vidtagits en oerhörd mängd åtgärder, och det har förts en mycket intensiv debatt i Kosovofrågan.

Det som i dag är väldigt viktigt är att vi nu inte på något sätt låter frågan glida oss ur händerna. Det är väsentligt att man nu får i gång en dialog och att man behåller trycket på serberna och Milosevic att nu verkligen komma till samtal där de är beredda att finna en lösning.

Kosovofrågan har ju varit aktuell under väldigt många år, och det har i många år funnits signaler om att den kommer att leda till en väpnad konflikt, om ingenting händer. Tyvärr har det hänt alldeles för litet.

Fru talman! Utrikesministern säger att båda sidor måste bjuda till och kompromissa om att uppnå en lösning. Det är jag helt överens med utrikesministern om. Men tyvärr kan man se att de kosovoalbanska ledarna hela tiden har haft en icke-våldskampanj. De har varit noga med att inte ta till våld. Men omvärlden har inte vaknat. Kosovoalbanerna har lämnats ensamma med förtrycket i Kosovo. Därför är det oerhört viktigt att Sverige fortsätter att trycka på både i FN:s säkerhetsråd och inom EU i dessa frågor.

När denna brännande kris är över skall man inte slå sig till ro. Precis som utrikesministern säger, fru talman, kommer vi inte att kunna lägga den långvariga konflikten i f.d. Jugoslavien bakom oss förrän Kosovofrågan har fått sin lösning. Det handlar om de demokratiska och mänskliga rättigheterna för kosovoalbanerna i Kosovo. Nu har världen chansen att kunna förhindra den oerhörda katastrof som har varit på väg.

Fru talman! Jag vet att man har diskuterat vapenembargot i FN:s säkerhetsråd. Det är också oerhört viktigt att tänka på att vapenembargot är en viktig politisk påtryckning. Men tyvärr finns de vapen som behövs för

att genomföra en genomgripande konflikt i Kosovo redan i dag. Det är en oerhört viktig politisk markering, och frågan bör drivas vidare. Men det är viktigt att komma ihåg att detta inte kommer att stoppa en väpnad konflikt. Det kan enbart ske genom att Kosovo får större möjlighet till självständighet och demokratiska rättigheter för kosovoalbaner återupprättas och följs.

Anf. 19 RAGNHILD POHANKA (mp):

Fru talman! Jag vill också tacka för ett utförligt och långt svar på Alice Åströms interpellation. Jag vill ge några kommentarer.

I början av svaret framgår det att kosovoalbanerna skulle vara en minoritet. Både utrikesministern och jag är medvetna om att de inte utgör någon minoritet. De utgör 90 % av befolkningen i det landet. De är en minoritet i hela Serbien, men inte i Kosova. 3 % är övrig befolkning, och 7 % är serber. Sedan talar man om en minoritetspolitik. Vi stöder naturligtvis de överenskommelser som har gjorts. Det har hänt mycket sedan denna interpellation och min interpellation som besvaras senare i eftermiddag väcktes.

Jag vill berömma Sverige som har medverkat till att frågan har tagits upp till diskussion. Det är mycket som har fallit bort. Men problemen har inte fallit bort.

Jag vill ta upp frågan om icke-våldsprincipen. Unga människor avviker från principen och vill ta till vapen. Det är ungefär som ungdomar i Tibet. De vill också ta till vapen. De tycker att omvärlden inte bryr sig om dem eftersom de inte bråkar så mycket.

Det är ett fruktansvärt samhälle – det är ett parallellt samhälle. Där finns en skuggregering och en serbisk regering. Där finns skolor för serber och skolor för albaner. Där finns sjukvård som i stort sett endast serber får ta del av, och albanerna har Moder Teresas sjukvård på frivillig basis.

Detta parallella samhälle är ett apartheidsamhälle i Europa. Jag var där en vecka förra våren i maj. Där syntes detta överallt. Det som slog mig var hur magra och sjuka barnen var och hur svaga människor såg ut jämfört med det ändå relativt fattiga Serbien. Bara man kommer över gränsen ser man en väldig skillnad.

Glädjande nog vill man öppna albanska universitet. Det är ett steg i en oerhört positiv riktning. Om man sedan kan komma överens om att få undervisa på albanska i skolorna, inte skriva om historien efter eget tycke osv. – det känner man igen från andra länder – vore det bra.

Jag vill fråga en viktig sak. Hur länge skall något betraktas som en intern angelägenhet? Det är märkligt hur det påverkar länderna runt omkring där det finns albaner, det kommer flyktingar från landet, och man kan stå inför ett folkmord.

Att utöva förtryck innebär ofta att spränga kulturen, t.ex. spränga skolor, spränga hälsovården, splittra människor och svälta ut dem. Sedan gruvstrejken 1988 har fler och fler blivit arbetslösa. Ca 80 % är arbetslösa i dag. Jag förstår inte hur de överlever. Många kosovoalbanska flyktingar i andra länder skickar hem pengar.

Jag kan tänka mig säkerhetsstyrkor i länderna runt omkring så att konflikten inte sprider sig. Jag vet inte vad utrikesministern säger om det. Ju

större konflikten blir, desto svårare blir det att stoppa den. Den är ju ändå inte utanför Kosova i dag.

Varför ingrep inte världssamfundet när Kroatien, Slovenien och Bosnien blev självständiga och Kosova samtidigt ströps? Det har också förekommit förgiftningar av skolbarn. Toxikologer tror att det kan vara gifter som med flit har givits till barnen. Det finns sådana lager i Kosova. Jag kan inte verifiera detta, men jag har läst detta i trovärdiga källor.

Anf. 20 MARIANNE ANDERSSON (c):

Fru talman! Jag vill också tacka utrikesministern för svaret. Många hade befarat att någonting skulle blossa upp i Kosovo och att Kosovo glömdes bort i allt det som hände i f.d. Jugoslavien. Det skedde också. Omvärlden vaknade inte riktigt på allvar förrän det blev en verklig konflikt, man tog till vapnen, och serberna svarade med motaktioner.

Utrikesministern sade att Förbundsrepubliken Jugoslavien borde inse att det efter alla påtryckningar på senare tid inte finns någon annan väg ut än med hjälp av dialog. Jag hoppas verkligen att det är så. Historien och erfarenheten visar att regimen i Belgrad inte inser sådana självklarheter. Man vågar inte riktigt lita på att det verkligen är så.

Jag har nu funderingar om de studenter som demonstrerar mot gjorda eftergifter. Är de verkligen spontana eller är det arrangerade motdemonstrationer? Det kan man verkligen fundera över. De kom lägligt efter det att Belgrad gjorde eftergifter om skolorna och att universiteten skulle öppnas. Det är bra att sådana eftergifter har gjorts. Men jag undrar om det är med hjärtat eller om det är något konstruerat. Det gäller att hela tiden trycka på och att hela tiden vara mycket bestämd och inte tappa greppet om frågan.

Det är självklart olyckligt att president Rugovas icke-våldsstrategi stördes så kraftigt. Det går också att förstå vanmakten hos ungdomar som inte får gå i skolan, på universiteten, som förvägras att tala sitt språk, som inte har någon chans att få ett arbete och som förtrycks och utsätts för ständiga trakasserier. De upplever att omvärlden, trots uttalanden och resolutioner från FN, inte har gjort något som påverkar deras situation. Jag förstår att de till slut tar till vapen, även om jag inte försvarar det. Det är lätt att förstå kraven på fullständig självständighet.

Det var en demonstration här vid Sergels torg. Autonomi var inte så dant som man skulle tala om i det sammanhanget, för det fick man inget gehör. Man förstår en sådan reaktion i den situationen.

F.d. Jugoslavien är inte vad det var för tio år sedan. Det har inte samma gränser, och det består av flera länder i dag. Jag förstår kraven på självständighet. Varför just Kosovo inte skulle omfattas av det kan man fundera på i varje fall.

Vad som är positivt i det hela är valet i söndags. Såvitt jag förstår – jag har inte fått någon fullständig rapport om det – var det ett väldigt kraftigt stöd till Rugova. Han predikar icke-våldsprincipen. Människor vill ju inte ha våld. Självklart vill man ha slut på våldet.

Vi hoppas verkligen att man fullföljer detta så att det inte blir stopp på grund av demonstrationerna. Just i det här känsliga läget är det viktigt att omvärlden fortsätter att vara mycket tydlig i relationerna och fortsätter att bevaka frågan mycket kraftigt. Problemen är ännu långt ifrån lösta.

Prot. 1997/98:85

24 mars

*Fel! Okänt
växelargument.*

Anf. 21 GÖRAN LENNMARKER (m):

Fru talman! Också jag vill tacka utrikesministern för svaret. Det visar vad omvärlden kan göra men också vad den inte kan göra, de begränsningar som finns i det internationella samfundets möjlighet att agera i den här typen av konflikter. Jag skall inte ytterligare kommentera detta, utan det är två punkter som jag skulle vilja ta upp och som möjligtvis kan komplettera det som utrikesministern har fört fram i sitt svar.

Den ena gäller Albanien och Albanien gränsande till Förbundsrepubliken Jugoslavien. Jag tror att man skall överväga att faktiskt göra så som skedde i Makedonien för sex år sedan, 1992, nämligen att införa någon form av förebyggande styrka. Jag vet att den albanska regeringen har kontakter med Nato och att den albanska utrikesministern kommer hit i övermorgon. Det kan vara klokt att överväga om man skall göra en parallell till det som då gjordes, nämligen att införa en FN-styrka i preventivt syfte i norra Albanien. Det har den fördelen att det kan lugna den gränsen och också hjälpa till att göra vapenembargot effektivare. Framför allt skickar det signalen att konflikten i den meningen inte kan spridas.

Den andra punkten gäller frågan om Rugovas ställning. Det har sagts från många håll hur viktig han är genom att han förespråkar icke-våld och en fredlig lösning på konflikten. Jag tror att man kan överväga från det internationella samfundet att något uppgradera det sätt varpå man behandlar Rugova, dvs. att ta in honom mera i finrummet, ta med honom vid konferenser och därmed markera att det är en person till vilken man fäster stort hopp på när det gäller att bringa en god lösning på konflikten.

Anf. 22 BODIL FRANCKE OHLSSON (mp):

Fru talman! Jag har bara en kort fråga. Det står i ministerns svar om Jugoslaviens väg till en integrering i den europeiska och internationella gemenskapen. Alice Åström talade om kosovaalbanernas demokratiska rättigheter.

Det finns 185 medlemmar i FN, och det finns 197 länder i världen. F.d. Jugoslavien är inte med i FN, såvitt jag har kunnat ta reda på. Jag undrar om detta har någon som helst betydelse för hur man agerar i det här fallet. I och med att Kosovo ligger inom gränserna finns där inte heller några internationella avtal, bindande löften eller någonting som gäller de mänskliga rättigheterna. Jag undrar om det finns en speciell strategi, om detta över huvud taget har någon betydelse eller om det kan ha någon form av psykologisk effekt i f.d. Jugoslavien att det inte är ett land som bryter mot avtal för man har aldrig ingått några.

Sedan funderar jag litet över hur instabilitet påverkar grannar. I och med att gränser blir osäkra, freden blir osäker över huvud taget och att man eventuellt kan vänta flyktingar är det en påverkan utanför landet i fråga. Då blir det mera en internationell fråga och inte en intern. Det var främst detta med FN där jag undrade om det har någon betydelse.

Anf. 23 Utrikesminister LENA HJELM-WALLÉN (s):

Fru talman! Det kan kanske tyckas i dag, när många litet plötsligt hör begreppet Kosovo och ser hur explosivt det är, att det här är en ny fråga. Man frågar sig: Varför har omvärlden inte gjort något? Det är ofta så att det är först när frågor blir dramatiska som man kräver handling. Det här

har inte inneburit att vi som sysslar med utrikespolitik inte brytt oss om denna fråga. Göran Lennmarker säger att Rugova skall släppas in i firummen. Jag har i alla fall släppt in honom i det finaste jag har att erbjuda, nämligen mitt tjänsterum. Vi och många andra har haft samtal med honom bilateralt. Vi har behandlat frågan många gånger i t.ex. EU. Det är inte alls någon ny fråga för oss.

Det var mindre dramatiskt tidigare när man kunde och orkade hålla fast vid icke-våldslinjen för att försöka få sina rättigheter tillgodosedda. Man förstår att människor i längden inte orkar göra det. Det är en frustration som blir så stark att det blir svårigheter. Det tycker jag ändå inte är något försvar för att den här befrielsearmén, som den kallar sig, begår dåd som är oförsvarbara. Man måste ändå tillbaka till förhandlingsrummen, för det är där frågan kan lösas.

Jag tycker att begreppet inre angelägenhet inte är något hokus pokus. Man kan inte säga att vissa frågor är så interna att omvärlden inte får ha någon åsikt om dem, i synnerhet inte när mänskliga rättigheter eftersätts eller när man direkt bryter mot dem. I fallet Kosovo är konflikten redan internationaliserad. Det är egentligen därför att regimen i Belgrad inte har ställt upp på dialogen på det sätt som man kanske hade kunnat göra och därmed hålla frågan mera intern.

Jag tror att sådana saker som vi nu är i gång med att diskutera i FN, ett vapenembargo, har en symbolisk verkan. Jag tror inte att det har så stor betydelse i sak. EU har sedan länge ett vapenembargo, så det är inte någon större fråga. Jag tror att det är viktigt att det kommer till stånd ett utbildningsavtal och att det verkställs. Det är det gamla avtalet som man nu kommit överens om skall verkställas. Tyvärr är det sent. Hade det gjorts för ett halvår eller ett år sedan hade det varit väldigt mycket bättre.

Vi skall lära av Makedonien, med den väldigt viktiga FN-insats som vi har där. När EU-ministrarna hade sitt informella utrikesministermöte diskuterade vi om den speciella observatörsgrupp som förkortas ECMM och som redan finns i Albanien kan förstärkas. Vi har varit inne på tanken, men än så länge har inte FN tagit över utan vi har hållit det i Europa.

Vad gäller frågan varför Förbundsrepubliken Jugoslavien inte är med i FN vill man inte acceptera att söka medlemskap som ny nation. Det är vad som krävs. Jag tror inte att det spelar så särskilt stor roll för Kosovo-frågans lösning, men jag hoppas att så småningom få se Förbundsrepubliken Jugoslavien som en medlem såväl av EU som av OSSE.

Anf. 24 ALICE ÅSTRÖM (v):

Fru talman! Det har ju hänt oerhört mycket sedan interpellationen framställdes. Utvecklingen har varit positiv på det sättet att det har tagits många olika initiativ. Man skall nog fundera över vilka lärdomar som man kan dra av det som händer i Makedonien. Jag ser det som mycket positivt att man har börjat att diskutera frågan. Detta kan eventuellt bli ett steg i rätt riktning.

Det är viktigt att man nu kommer till förhandlingsbordet och att diskussioner inleds. Men man får inte blåsa faran över bara för att det nu träffas ett avtal. Man måste också noga följa upp att avtalen verkligen uppfylls.

Precis som utrikesministern sade är den överenskommelse som nu presenterats egentligen en gammal överenskommelse som man först nu

*Fel! Okänt
växelargument.*

tillämpar. Om man nu kommer till förhandlingsbordet och om man träffar ett avtal om en positiv utveckling måste detta följas upp så att inte Milosevic kan göra som tidigare, dvs. ingå vackra avtal under press men sedan inte följa dem i verkligheten.

Man kan inte acceptera våld och att kosovoalbaner i dag använder våld. Men man måste också förstå den process som har lett fram till detta. I och med den senaste tidens händelser upplever många unga män – precis som Marianne Andersson här sade – att de har fått nog. De är i dag beredda att offra sina liv och att ta till vapen för att slåss för självständighet.

Även om man får till stånd förhandlingar och kommer fram till ett avtal är marginalerna mycket bräckligare än tidigare. Därför kommer trycket på att avtalen följs upp att vara oerhört hårt. Nästa gång kommer inte möjligheterna att förhindra en konflikt att vara så pass stora som de ändå är i dag.

Jag vill avsluta med att jag ser positivt på Sveriges och utrikesministerns agerande i den här frågan. Jag är övertygad om att man nu från svensk sida kommer att fortsätta att driva frågan framåt. När den här frågan nästa gång blir aktuell för en interpellationsdebatt här i kammaren får vi hoppas att det blir utifrån de positiva framsteg som görs och utifrån hur man skall kunna gå vidare.

Anf. 25 RAGNHILD POHANKA (mp):

Fru talman! Jag tackar för uttalandet, att brott mot mänskliga rättigheter aldrig kan ses som en inre angelägenhet. Det pågår ett långsamt kultur- och folkmord. Sjukdomar hos barn och hög barnadödlighet innebär så småningom ett folkmord. Det är fruktansvärt. Trots alla svårigheter i Bosnien är där inte en sådan fattigdom som i Kosova. Kosova har inte varit i krig. Barn, kvinnor och gamla flyr ut i skogarna för att bo där av rädsla för massakrer, och detta är ju ett försvar snarare än en våldsupptrappning.

Göran Lennmarker tog upp – liksom jag gjorde i mitt första anförande – frågan om säkerhetsstyrkor i Albanien. Utanför Kosova finns det kanske lika många albaner som i Kosova. Det är klart att Milosevic måste vara rädd för att detta skall sprida sig, för då blir det ett fruktansvärt blodbad. Dessa människor är ofta förtryckta också i andra delar av Balkanområdet, men i Kosova har det nog varit värst – för att inte tala om hur det har varit i Albanien, men det är en annan fråga.

Jag tänkte ta upp ett exempel. När WHO genomförde en vaccination upptäckte man tusentals barn som inte var registrerade. Man misstänker att befolkningen är 10 % större än vad som angavs i en folkräkning. Människor anmäler inte ens när de föder barn. Det är alltså ingen riktig folkräkning, ingen riktig undervisning och ingen riktig sjukvård. Det är klart att människor är frustrerade. Många av dessa unga män har också gått miste om en del av sin utbildning.

Anf. 26 MARIANNE ANDERSSON (c):

Fru talman! Jag skall fatta mig kort. Det här är precis som utrikesministern säger ingen ny fråga. Den har ju diskuterats väldigt länge, också i olika internationella samfund där Sverige har varit aktivt. Men problemet

är att människorna i Kosovo inte upplevde att det hände någonting, att ingen på allvar med full kraft gjorde någonting som gav något som helst resultat. Först när förtrycket stegrades och när befrielserörelsen tog till vapen blev det en sådan öppen konflikt att omvärlden reagerade.

Jag vet inte vad man skall göra åt det hela. Jag är absolut för icke-våldsprincipen. Men på något sätt ger detta en väldigt olycklig signal. Först när man tog till vapen hände det någonting, och då reser sig hela världssamfundet för att tillsammans sätta ett starkt tryck på Förbundsrepubliken Jugoslavien. Detta är allvarligt. Någon lärdom inför framtiden måste man ju kunna dra av det här. Man skall aldrig behöva vänta till dess att det blir en urladdning. Man måste kunna göra någonting innan. Det tycker jag är någonting att ta med sig till diskussionerna i säkerhetsrådet.

Anf. 27 GÖRAN LENNMARKER (m):

Fru talman! Det vore nog bra om man kom någon vart i övervägandena om en förebyggande styrka i norra Albanien. Jag noterade utrikesministerns svar på denna punkt.

Det är bra att herr Rugova har varit i utrikesministerns vackra rum. Det är flera i den här församlingen som har träffat honom både en och två gånger. Men egentligen borde man i EU-sammanhang och i andra sammanhang gradera upp hans position. Det kan visserligen vara en detalj, men det är också ett sätt att markera stödet bakom det som han företräder.

Anf. 28 Utrikesminister LENA HJELM-WALLÉN (s):

Fru talman! Jag tror att vi alla som deltar i den här diskussionen är klara över situationen. Marianne Andersson talade om den lärdom som vi måste dra av den här konfliktens och andra konflikters förlopp, nämligen att man först när det blir en våldsam upptrappning av konflikten får denna stora uppmärksamhet. Det är ett väldigt dåligt sätt av omvärlden att reagera på. Man ger gärna argument till krafter som vi inte tror på, att man inte kan förstå varandra vid förhandlingsbordet utan att det måste till våld och vapen.

Annars gäller det nu att upprätthålla beslutsamheten internationellt och också påtryckningarna på regeringen i Belgrad men även på koso-voalbanerna att ställa upp för att hitta en förhandlingslösning. Sedan är det lång väg tillbaka för att minska misstron och för att få till stånd en verklig återuppbyggnad och ett verkligt samarbete. Alla parter måste delta i den här processen. Internationella organisationer och även EU måste se till att de har kontakt med dem som på olika sätt är ledare för sina befolkningar. Rugova har återigen fått ett mandat av sitt folk, och det måste vi naturligtvis räkna med.

Anf. 29 ALICE ÅSTRÖM (v):

Fru talman! Det är mycket som vi har varit överens om och mycket som vi har lyft fram i fråga om vikten av att det händer någonting. Jag har då sett väldigt positivt på de initiativ som man har tagit från svensk sida, men jag vill ändå beröra detta – det återkommer väl i en senare debatt – när jag ser att den svenska regeringens agerande i det internationella arbetet när det har gällt Kosovofrågan har varit bra och viktigt, men där

*Fel! Okänt
växelargument.*

man också ger de dubbla signalerna. Det är det som har oroat oss i Vänsterpartiet. Hur pass stort är trycket egentligen på Förbundsrepubliken Jugoslavien för att man verkligen skall förändra sin politik i Kosovo?

Samtidigt finns det ett gemensamt återtagandeavtal mellan Sverige och Förbundsrepubliken Jugoslavien, där det också finns en avtalstext av vilken det framgår att det skall tillämpas så att man visar respekt för mänskliga rättigheter och för de personernas värdighet som skall återsändas. Vi har återsänt människor, som också har hamnat i den här situationen där nere. Det är fortfarande inte klart. Men det ger också dubbla signaler från länderna runt omkring, när man å ena sidan gör en mycket bra och aktiv insats i det internationella arbetet för att förhindra konflikter, men å andra sidan samtidigt är beredd att förhandla med samma part och skickar tillbaka människor. Kraven på mänskliga rättigheter i Kosovo har inte har varit tillräckligt starka, utan signalen är att man tycker att det ändå är tillräckligt med de mänskliga rättigheter som finns där, när man är beredd att skicka tillbaka folk.

Fru talman! Jag är helt överens med Lena Hjelm-Wallén i frågan om hur Sverige skall agera och det utrikespolitiska agerandet. Men jag hoppas också att det som Lena Hjelm-Wallén tidigare sade, att brott mot mänskliga rättigheter inte kan räknas som en intern konflikt, också påverkar den politik vi för internt i den här frågan.

Anf. 30 Utrikesminister LENA HJELM-WALLÉN (s):

Fru talman! Just den fråga som Alice Åström tar upp skall diskuteras med Pierre Schori senare i dag. Jag vill bara tillägga att ett återtagandeavtal, som vi har förhandlat fram med Förbundsrepubliken Jugoslavien, bara är den normala ordningen. Det innebär att alla länder måste ta tillbaka sina medborgare. Jag kan aldrig tänka mig att det finns någon ledamot i den här kammaren som tycker att ett land skulle ha rätt att säga nej till detta. Det är precis det som vi har förhandlat fram.

Sedan är det en annan sak hur man skall göra med verkställigheten. Den diskussionen överlåter jag till flyktingminister Pierre Schori.

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Svar på interpellation 1997/98:206 om handikappades situation på högskolorna

Anf. 31 Utbildningsminister CARL THAM (s):

Fru talman! Margitta Edgren har frågat om regeringen är beredd att låta utreda lösningar av funktionshindrade studenter problem i enlighet med vad hon har skisserat så att vi även i fortsättningen med gott samvete kan uppmuntra studerande med funktionshinder att söka till högskolor för utbildning.

Universitet och högskolor har det fulla ansvaret för stöd åt studenter med funktionshinder. De funktionshindrade studenterna har, liksom övriga studenter, möjlighet att själva välja sina studievägar och påverka sin utbildning i samarbete med det universitet eller den högskola de väljer att studera vid. Det finns studievägledare och särskilda handikappansvariga

som kan ge studenter med funktionshinder information om vilka möjligheter som finns för dem vid den enskilda högskolan. Universitet och högskolor bestämmer själva om utbildningsutbudet.

Statens institut för särskilt utbildningsstöd har kartlagt och upprättat ett dataregister över tillgängligheten till högre utbildning för personer med funktionshinder. För varje studieort finns nu en detaljerad information om institutionernas och studentkårernas fysiska tillgänglighet och om tillgången till anpassade studentbostäder. Informationen finns både i regionalt indelade kataloger och på Internet. Den är så uppbyggd att studenter själva kan avgöra om lokalernas fysiska tillgänglighet är tillräckligt anpassad efter de egna behoven. Kontaktpersoner finns på respektive universitets- och högskoleort för kommande årliga uppdateringar. Kartläggningen visar att institutioner som bedriver verksamheter i äldre lokaler har vissa brister. Dessa brister åtgärdas stegvis.

Högskolorna skall i mån av behov avsätta 0,15 % av högskolans anslag för grundläggande högskoleutbildning samt av ersättning från lands- ting för vårdutbildning till stöd för studenter med funktionshinder. Kostnader som överstiger detta belopp kan efter ansökan delvis täckas av de medel som disponeras av Stockholms universitet. Innevarande budgetår uppgår dessa medel till drygt 9,5 miljoner kronor.

Uppföljning av funktionshindrade studenters studiesituation, såväl som hur dessa studenter klarar sig efter sin utbildning, görs av Stockholms universitet, som har samordningsansvar för funktionshindrade studenter.

Det är riktigt att antalet studenter med funktionshinder har ökat kraftigt på senare år. Jag överväger därför att föreslå regeringen att föreslå riksdagen att de medel som disponeras av Stockholms universitet för ändamålet skall ökas.

Lärare i teckenspråk utbildas vid institutionen för lingvistik vid Stockholms universitet, som även under 1997 förlade en utbildning till Mitthögskolan med stöd från Tolk- och översättarinstitutet. Mitthögskolan överväger att tillgodose utbildningsbehovet i teckenspråk. Även andra högskolor kan prioritera en sådan utbildning inom ramen för sina resurser.

För att analysera och kartlägga behoven av lärare och andra kunniga i teckenspråk inom olika utbildningsformer samt kartlägga behovet av teckenspråkstolkar gav regeringen den 4 september 1997 Statens institut för handikappfrågor i skolan och Tolk- och översättarinstitutet ett uppdrag. Myndigheterna har nyligen redovisat sitt uppdrag. Regeringen bereder nu frågan och överväger vilka åtgärder som kan behöva vidtas.

Anf. 32 MARGITTA EDGREN (fp):

Fru talman! Jag vill tacka för svaret, som jag är glad för. Jag vill naturligtvis ändå lägga till några saker.

Jag är speciellt nöjd med att ministern har insett att när antalet handikappade på högskolorna nu ökar måste den summa som är till för extraordinära åtgärder också öka. Åren 1993–1994 erhöll högskolorna ur Stockholmsmedlen, de nationella medlen, 95 % täckning av sina extra-kostnader. Efter att sedan ha fått 100 % respektive 71 %, fick de år 1997 inte mer än 63 % täckning för sina merkostnader. Det är detta som är ett

Prot. 1997/98:85

24 mars

*Fel! Okänt
växelargument.*

***Fel! Okänt
växelargument.***

av de stora problemen, dvs. att man låter den enskilda högskolan ta ett betydligt större ekonomiskt ansvar än vad den egentligen mäktar med.

Om jag då tar Högskolan i Örebro som exempel, får de ½ miljon kronor av sina 10 %. De har faktiska merkostnader för teckenspråkstolkar, slingor och alla övriga hjälpmedel på 4,2 miljoner. Ur Stockholmspotten får de 2,4 miljoner. Kvar är 1 ½ miljon utöver de 0,15 % som de själva skall täcka. Därav följer, har jag skrivit i min interpellation, att det kommer röster från andra studenter om att de kunde ha haft det på ett annat sätt om det inte varit för studenterna med hörselhandikapp. Det är det jag vill undvika.

Jag har ett par frågor utöver dem som jag har fått svar på.

Ingår det i den nationella handlingsplanen, som vi fick ett pressmeddelande om den 5 mars, att man också ser över situationen för handikappade studenter på högskolorna? Om det inte ingår, borde det då inte ingå att man söker kompetens till den här statssekreterargruppen så att även de frågorna kan bli utredda? Om det inte ingår skulle jag vilja fråga Carl Tham: Är det inte möjligt att man gör en egen utredning av just detta?

I dag definieras handikappbegreppet med somatiska handikapp, men man kanske också borde se över de psykiska handikappen. Vad betyder det? Vilka övriga åtgärder måste man vidta?

Andelen studenter med handikapp har ökat, men har andelen ökat i förhållande till den enorma studentökning som har skett? Eller är det fortfarande så att man som handikappad student inte vågar fortsätta till högskolan?

Hur ser hjälpmedelssituationen ut? Det är oerhört många aktörer på området. SISU, TPB, landstinget, varje högskola, det gemensamma anslaget på Stockholms universitet och SCH är några av aktörerna. Kanske det borde vara en aktör som hade ett totalt ansvar.

Är medkostnadsansvaret rätt fördelat? Är det så att 0,15 % skall avsättas vid behov? Skall man kanske kunna se det som en solidarisk uppgift för samtliga högskolor eller för fler departement än bara Utbildningsdepartementet?

Hur ser arbetsmarknaden ut för handikappade med utbildning och utan högre utbildning? Kan man via en sådan undersökning motivera ännu fler att ansöka till högskoleutbildning?

Vad betyder IT-utvecklingen för funktionshandikappade?

Det var några av de frågor som jag hoppades att Carl Tham skulle vilja ge mig svar på, utöver de frågor som jag har fått besvarade.

Anf. 33 FANNY RIZELL (kd):

Fru talman! Det är en väldigt viktig fråga att skola och utbildning är tillgängligt för alla människor, även för dem med funktionsnedsättningar och särskilt, som vi i dag talar om, vid högskolor och universitet. Det gäller ju både lokaler och kringsservice. Här finns det väldigt många områden att peka på. Margitta Edgren har pekat på en del.

När man bygger nya högskolor och universitet är det väldigt viktigt att man redan vid planeringen har med att de skall vara handikappanpassade. Jag skulle egentligen inte vilja använda ordet handikappanpassade. De skall vara sådana att de är i full funktion för alla människor. Ofta är det de funktionshindrade som anpassar sig mer till lokalerna än tvärtom.

Här i riksdagen har man gjort en hel del handikappanpassning, men den är långt ifrån bra. Det märker man när man försöker att ta in en tvillingbarnvagn eller en rullstol som är ungefär lika bred.

Vid marklokalisering, i allt som finns kring en högskola, behöver det redan från början vara tänkt att människor med handikapp skall kunna vistas där.

Det är viktigt att man med lokalerna lyfter en människa, att man åstadkommer en miljö som är fullvärdig för en människa. Jag tycker att man på det sättet lyfter en människas värde. Man skall inte behöva känna sig mer handikappad än vad man är. Jag tycker tvärtom att en miljö som är väl utformad faktiskt kan göra att en handikappad kan känna sig mindre handikappad. Detta gäller först och främst de funktionshandikappade. Men det är väldigt viktigt att lyfta fram att det också är en fråga om människovärde.

Sedan har vi alla dem som har osynliga handikapp. För dem finns det väldigt mycket att göra. Margitta Edgren nämnde att människor med psykiska besvär ofta behöver hjälp. Det är ofta studenter som behöver längre tid på sig för sin utbildning och som kan behöva extra stöd.

Går man från första stund till botten med planering och placering när man anlägger nya högskolor? Får alla, även de som har osynliga handikapp som inte räknas som handikapp, den hjälp de behöver? Kan utbildningsministern se att det finns fler behov som måste angripas?

Anf. 34 Utbildningsminister CARL THAM (s):

Fru talman! Margitta Edgren ställde en lång rad olika frågor. Jag tror inte att jag kan besvara alla. Flera av dem är naturligtvis mycket viktiga.

Jag vill gärna säga att jag i dag, faktiskt av en tillfällighet, har haft en uppvaktning av Handikappförbundens samarbetsorgan, som just har tagit upp de här frågorna i alla olika aspekter och även överlämnat en skrivelse till departementet. Den behandlar tillgänglighet för funktionshindrade på olika sätt. Den behandlar lärarutbildning, folkbildning, studiestöd och ett antal andra frågor som vi har haft en diskussion om.

En del av frågorna ligger ju på högskolan och universiteten att själva sköta. Jag vill ogärna, även när det gäller så här viktiga frågor, att man från regeringens sida alltför mycket går in och detaljbestämmer, utan jag utgår från att högskolorna härvidlag har den konstruktiva inställningen att de skall försöka lösa problemen. Att de förvisso också har den skyldigheten framgår av förordningar, lag och regleringsbrev.

Det är mycket möjligt, som jag också antydde i mitt svar, att det behövs större resurser för detta. Men det måste också betraktas såsom en del av högskolans utbildningsansvar, så att man inte uteslutande, så fort man skall göra någonting som underlättar för funktionshindrade studerande, skall ha extra betalt för detta. Det skall finnas en buffert, och den behöver vara större än vad den för närvarande är.

Ett antal av de frågor som Margitta Edgren ställde är så viktiga att de kräver en mer samlad bedömning. Jag vill gärna upprepa det som jag sade till Handikappförbundens samarbetsorgan, att vi, med ledning av bl.a. denna skrivelse och andra dokument i sammanhanget, i budgetpropositionen kommer att ge en redovisning av de åtgärder som har vidtagits och av vad som bör genomföras för att ytterligare underlätta för funktionshindrade studerande att bedriva sina studier. I samband med detta

tror jag att en hel del av de frågor som Margitta Edgren här har rest också kommer att få ett tillfredsställande svar.

Jag vill naturligtvis också peka på IT och dess möjligheter i många avseenden. Det finns ju också med i den utbyggnad av distansutbildning som vi vill genomföra. Men återigen: Vi vill ha ett samhälle där funktionshindrade studerande så långt som möjligt skall befinna sig i samma situation som andra studerande. De skall inte behöva bli hänvisade till distansutbildning på grund av att högskolorna inte har förberett tillräckligt för deras närvaro.

Jag vill ändå säga att det görs mycket på högskolorna. Det är självklart att det är lättare att vidta åtgärder för rörelsehindrade studerande i nya högskolor som byggs än i gamla hus. Margitta Edgren, som har stor kunskap om bl.a. universitet i Lund, vet ju att husen har en ansevärd ålder och att det inte är så alldeles lätt att göra de förändringar som i och för sig vore motiverade.

Processen när det specifikt gäller lokalfrågan blir bättre och bättre. Men det är klart att det fortfarande finns problem. Allt kan inte ske på en gång.

Jag vill också understryka att detta inte bara gäller högskolan utan även andra skolor som också är inom mitt ansvarsområde, så exempelvis folkbildningen och folkhögskolan. Folkhögskolan spelar en väldigt viktig roll för en del funktionshindrade studerande som just vid folkhögskolan finner en studietakt och en studieform som bättre passar deras behov. Det är också en viktig sak i det här sammanhanget, som också har påpekats av Handikappförbundens samarbetsorgan.

Anf. 35 MARGITTA EDGREN (fp):

Fru talman! Det låter som om vi är på samma kurs.

Som jag skrev i min interpellation är lokaler *ett* problem. Men det är faktiskt ändå inte, trots SISU:s utredning, det största problemet – inte ens i Lund. Vi har ju också kunnat läsa i tidningsartiklar att handikappade studenter har uttalat att det finns en attityd att de problem som finns skall lösas. Föreläsningar flyttar, examineringar flyttas osv. så att lokalerna blir tillgängligare. De som kräver de extra insatserna är framför allt de med kommunikativa handikapp och kanske de med psykiska handikapp, mot vilka attityden kanske inte är lika positiv som till rörelsehindrade studenter. Det är där som jag ser att vi har ett problem som skall lösas. Carl Tham svarade inte på om man, när man i början på mars beslutade om den nationella handlingsplanen för handikappade, hade någon tanke på att de handikappade studenternas möjlighet att läsa och förbereda sig för ett arbete skulle ingå.

Det har visat sig vara svårt när det är så många aktörer som hanterar dessa frågor och alla gör olika saker. Finns det då inte anledning, Carl Tham, att i en särskild utredning när det gäller högre studier för handikappade människor se över alla de frågor som jag ställde?

Jag har all respekt för den uppvaktning som har varit, men nog tror jag att alla aktörer borde samlas ihop så att högskolorna kan vända sig till ett ställe för att få råd och stöd. Jag säger inte att någon annan aktör skall ta över ansvaret. Självfallet är det högskolornas ansvar, men det går inte att som i Örebro ha extrautgifter på 1 ½ miljon år ut och år in när alla kassor är tomma. Det kan man inte bära ensam. Vi kan inte komma ifrån

att det urholkar möjligheten för alla studenter – inte bara de handikappade.

Det kan leda till att man i Örebro eller på andra högskoleorter måste säga att det inte går, att man har nått en gräns och att man inte kan mer. Det tycker jag skulle vara ett nederlag för vårt samhälle.

Anf. 36 FANNY RIZELL (kd):

Fru talman! Folkhögskolorna är ganska bra på detta. De tar hand om väldigt många funktionshindrade och kan ge dem en bra studiegång, men de kan på inget sätt ersätta högskolan. Det finns få högskolekurser på folkhögskolorna. Vi kan inte räkna med att det räcker för de funktionshindrade. Högskolorna och universiteten måste vara tillgängliga för dem.

Utbildningsministern säger att det måste vara samma situation för de funktionshindrade som för andra studenter. Det tycker jag också. Just därför är det så viktigt att lokalerna, som kanske ändå inte är det största problemet, blir tillgängliga. De skall inte vara tillgängliga med ett nödrop – genom bakvägar och på andra konstiga sätt – utan naturligt tillgängliga för studenterna.

Ansaret ligger på högskolan, men jag tycker ändå att det vore roligt att höra utbildningsministern tala om hur det skall kunna lösas. Skall vi hoppas mera på arkitekturprogrammet, dvs. på handlingsplanen för arkitektur, där man kanske litet högtidligare kan lägga fast vad som krävs av lokaler som skall stå allmänheten till tjänst? Det är dock offentliga lokaler, och de måste vara tillgängliga för studier. Det gäller inte bara att man skall kunna ta sig in.

Jag vill understryka att handikappade i vissa fall har en lägre studietakt därför att det är krångligt att leva i den miljön. Då behöver de ett studiestöd som verkligen fungerar. Jag undrar om studiestödet kommer att utvecklas så att det blir bra även för den som inte kan hålla samma takt och som inte kan leva på samma sätt som övriga studerande?

Anf. 37 Utbildningsminister CARL THAM (s):

Fru talman! Om jag besvarar den sista frågan omedelbart kan jag säga att man redan i dag kan få dispens när det gäller studiemedel med hänvisning till funktionshinder. Man kan få studiemedel längre än eljest, och man kan också på övrigt sätt få dispens. Det finns vissa sådana möjligheter.

När vi nu ser över studiestödet för framtiden är det självfallet viktigt att det inte bara bibehålls utan kanske också utvecklas på olika sätt. Det är en fråga som man naturligtvis får ta på stort allvar.

Vi menar att detta med nödvändighet är en fråga som måste lösas av olika aktörer. Jag är inte säker på att man skulle vinna något på att nu sammankalla någon större utredning. Det kan också försena saker.

Jag anser att en hel del av det som vi nu talar om kan åtgärdas av högskolan. Det har delvis redan åtgärdats, men det är inte tillräckligt. Det är alltså en fråga om resurser i budgetpropositionen, men också om markeringar från statsmakternas sida om vad man anser att högskolorna skall göra ytterligare.

Prot. 1997/98:85

24 mars

*Fel! Okänt
växelargument.*

Jag anser att åtskilliga av dessa frågor kan hanteras utan att man gör ytterligare utredningar. De utredningar som behövs kan göras under resans gång.

Det är självklart att de studerande också ingår som en del i handlingsplanen, men de praktiska, faktiska åtgärderna tror jag bör redovisas i samband med budgetpropositionen. Det gäller också sådana frågor som senare kommer att behandlas av regering och riksdag, exempelvis lärarutbildningen. Lärarutbildningsutredningen har fått i sina direktiv särskilt angivet betydelsen av att man observerar behovet av undervisning av elever med skolsvårigheter och särskilda inlärningsbehov och funktionshindrade studerande i största allmänhet. Det handlar också om att det finns en förståelse för denna typ av problem inte bara bland speciallärare utan bland lärare över huvud taget.

Det är klart att det också gäller utbildning av lärare och andra yrkeskategorier som på ett eller annat sätt sysslar med funktionshindrade studerande, exempelvis logopedier. Regeringen har redan angivit att vi av en lång rad olika skäl anser att det är nödvändigt att utvidga logopedutbildningen. Det är en rad olika frågor som på ett eller annat sätt knyter an till de funktionshindrades situation och särskilt till deras studiesituation. De frågorna kan väl, anser jag, behandlas samlat i budgetpropositionen.

Anf. 38 MARGITTA EDGREN (fp):

Fru talman! Universitetens och högskolornas underskott är runt 5 miljoner om man räknar bort de 0,15 % och de 9 ½ miljoner som Stockholms universitet fördelar till dem som skall göra extra stora insatser. På fyra år har antalet handikappade studenter och forskarstuderande ökat med 123 % och resurserna med 7 %. Studentantalet har ökat från 324 till 722 och resurserna från 8,9 miljoner till 9,5 miljoner.

Jag skulle bli mycket glad och tacksam om interpellationen och vårt samtal här leder till att resurserna i budgetpropositionen ökar i förhållande till ökningen av antalet handikappade studenter. Det skulle underlätta för högskolorna att ta det ansvar som de skall ta.

Jag fick inte svar, fru talman, på min fråga om den nationella handlingsplanen för handikappade. Ingår i den planen också detta problem?

Anf. 39 Utbildningsminister CARL THAM (s):

Fru talman! Jag vill bara kommentera det som sades om budgeten. Det är självklart att jag inte i dag kan avge några löften om exakta summor i budgeten. Jag har dock sagt att jag tänker föreslå en ökning av resurserna, men jag vill inte uttala mig om hur stor den blir.

Jag vill dock understryka en sak. Högskolan måste betrakta utbildning och undervisning för funktionshindrade studerande på samma sätt som utbildning för andra studerande. Man får inte betrakta den undervisningen som en så särpräglad specialkategori att anslaget skall ökas proportionellt mot antalet funktionshindrade studerande. Man måste se den som en del av det allmänna utbildningsansvaret och därmed också vara beredd att använda en del av de allmänna medlen till de funktionshindrade studerande. Man kan inte räkna med att man för nya uppgifter av detta slag alltid kan få nya resurser. Det handlar också om att utnyttja de resurser

man har på ett effektivt sätt och göra prioriteringar, även om det inte alltid är så lätt.

Jag tycker att det är viktigt att följa denna princip. Att högskolan har ett samlat ansvar också för de funktionshindrade studerande innebär att de ordinarie resurserna skall kunna utnyttjas för detta, låt vara med ett visst tillägg från statsmakterna för att underlätta verksamheten.

Överläggningen var härmed avslutad.

Prot. 1997/98:85
24 mars

*Fel! Okänt
växelargument.*

8 § Svar på interpellation 1997/98:209 om Kosova

Anf. 40 Statsrådet PIERRE SCHORI (s):

Fru talman! Ragnhild Pohanka har frågat mig om jag avser att ändra praxis och utfärda en förordning för sådana personer från Kosovo i Förbundsrepubliken Jugoslavien som länge väntat på att återvända dit, alternativt om jag avser att göra "positiva uttalanden" som stöd för myndigheterna att ge uppehållstillstånd. Vidare har Ragnhild Pohanka frågat vad jag avser att göra för personer från provinsen som kommit till Sverige under år 1994 eller senare, samt om jag avser att göra "auktoritativa uttalanden" för att ge Statens invandrarverk möjlighet att avvakta med att fatta beslut i ärenden rörande personer från Förbundsrepubliken Jugoslavien.

På grund av den nuvarande situationen i Kosovo och det förhållandet att återtagandeaftalet med Förbundsrepubliken Jugoslavien ännu ej trätt i kraft är det för närvarande inte aktuellt att myndigheterna verkställer avvisningsbeslut dit. Detta sade jag i ett uttalande den 5 mars. Det förhållningssättet överensstämmer med den rekommendation som FN:s flyktingkommissarie några dagar senare, den 9 mars, gjort till regeringarna, att av humanitära skäl inte skicka tillbaka personer från Kosovo som fått sina asylansökningar avslagna förrän situationen i provinsen stabiliserats, som det heter.

Återtagandeaftalet som Sverige i januari i år slöt med Belgrad har ännu ej ratificerats av det jugoslaviska parlamentet. Regeringens bedömning är att det kommer att dröja innan det kan tillämpas. Av principiella skäl är det emellertid viktigt att avtalet kan träda i kraft.

När det gäller situationen i Förbundsrepubliken Jugoslavien och i Kosovo vill jag hänvisa till den debatt som nyligen har ägt rum här i kammaren med utrikesministern. När det gäller den påfrestande situationen för dem som väntat länge på att återvända, vill jag erinra om det svar som jag den 30 januari lämnade på ytterligare en fråga av Ragnhild Pohanka (fråga 1997/98:346). Jag upplyste då om att lagstiftningen ger möjlighet att ta humanitära hänsyn i det enskilda fallet. Nya omständigheter har sålunda lett till att nya ansökningar om uppehållstillstånd i ett betydande antal fall beviljats av Utlänningsnämnden, särskilt när barns bästa berörs. Också i andra fall har uppehållstillstånd beviljats bland dem som väntat länge på att återvända.

Den 19 mars beslutade regeringen om en förordning som rör medborgare i Förbundsrepubliken Jugoslavien som har fått ett beslut om utvisning eller avvisning för så länge sedan att beslutet kommer att preskribe-

ras före den 1 januari 1999. Dessa personer får beviljas uppehållstillstånd av humanitära skäl. Bedömningen är att det inte kommer att bli praktiskt möjligt för de svenska myndigheterna att verkställa besluten innan de gått ut. Regeringen vill därför genom förordningen undanröja den pressade situationen för dem som utan egen förskyllan väntat så här lång tid på att återvända och samtidigt påskynda deras integrering i det svenska samhället.

Vad gäller skyddsbehoven för asylsökande från Förbundsrepubliken Jugoslavien bedöms de i varje enskilt fall utifrån utlänningslagens bestämmelser. Som jag erinrade om i det tidigare nämnda frågesvaret om Kosovo är det en fråga för myndigheterna att noga följa hur situationen i Förbundsrepubliken Jugoslavien förändras och ta ställning till vilken bedömning detta föranleder i varje enskilt ärende.

Ragnhild Pohankas interpellation aktualiserar slutligen principerna för myndigheternas och regeringens befattning med ansökningar om uppehållstillstånd. Det är en fråga för myndigheterna att ta ställning i enskilda ärenden. Regeringens påverkan av praxis skall enligt gällande rätt uteslutande ske genom vägledande beslut i ärenden som överlämnats av myndigheterna eller genom förordning i de fall där detta är möjligt. Om Ragnhild Pohanka vill ha en annan ordning kräver detta en ändring av regeringsformen.

Anf. 41 TALMANNEN:

Jag vill påminna om att det är det talade ordet som gäller.

Anf. 42 RAGNHILD POHANKA (mp):

Fru talman! Det händer så mycket på den här fronten hela tiden så det är självklart att det kan bli en förändring. Jag vill tacka för det långa svaret, och naturligtvis är jag glad för att den förordning som jag har efterlyst i flera omgångar nu har kommit till stånd.

Jag vill ändå ställa en del frågor, för jag har fått olika svar. I ett svar på fråga 347 i år säger Pierre Schori att han inte har någon *möjlighet* att initiera en förordning eller komma med ett förslag när det gäller krigsvägrare från forna Jugoslavien. I ett svar på fråga 346 från 1998 svarar Pierre Schori att regeringen inte har några *planer* på en förordning när det gäller långväntande flyktingar från i första hand Förbundsrepubliken Jugoslavien.

Vilket är det som gäller? Har man ingen *möjlighet* eller har man inga *planer*? Om det står att man inte har några planer är det kanske så. Men den här förordningen har nu kommit, och det gläder mig väldigt mycket. Det vore ju märkligt om de här planerna inte fanns vid min förra fråga eftersom förordningen inte orsakats av den ökade oron i Kosova, enligt vad Pierre Schori sade på en presskonferens i förra veckan. Då måste nästan de här tankarna ha funnits då. Hur som helst är jag mycket glad att det har kommit en förordning.

Jag skall göra några kommentarer till svaret. Det har ju hänt att den här oron har ökat sedan jag ställde min senaste fråga. Det är självklart att frågan då blir litet otidsenlig. Jag anser, liksom Pierre Schori och utrikesminister Lena Hjelm-Wallén, att ett land skall vara skyldigt att ta emot sina medborgare. Det tycker jag är en självklarhet. Och jag tycker visst

att ett sådant avtal skall finnas. Men litet längre ned i svaret står det: ”Av principiella skäl är det emellertid viktigt att avtalet kan träda i kraft.”

Ja, men vad menar statsrådet med det? Menar han att man ändå skall återsända människor bland dem som nu är här och som har väntat länge? Jag anser inte att Sverige skall ta emot alla från Tyskland som eventuellt skulle kunna komma hit. Det är en orimlig tanke. Jag vet att vi med den här förordningen nu har gått före, precis som jag alltid önskat, och visat att det här kan fungera. Tyskland har *inte* gjort det. Jag anser dock att vi har det största ansvaret för dem som har sökt sig till oss. Man skulle förstås önska att man kunde hjälpa alla, men jag tror att det är orimligt.

Sedan vill jag fråga litet om det här pressmeddelandet. Kan man vara riktigt lugn nu? Det står ju ändå i första stycket att de vilkas beslut har hunnit preskriberas före den 1 januari *får* beviljas uppehållstillstånd. Får de fortfarande sväva i osäkerhet, de som har varit här i så många år? Då menar jag naturligtvis såvida det inte föreligger synnerliga skäl. Det plockar jag bort. Men får de fortfarande vara osäkra på om de kan stanna? Längre ned står det att inga avvísningar skall ske i dagsläget. Betyder det att långväntarna kan riskera en avvísning längre fram?

Det här återtagandeavtalet kanske jag skall återkomma till i mitt nästa anförande. Det blir så många frågor annars.

Anf. 43 ALICE ÅSTRÖM (v):

Fru talman! Jag skall uppehålla mig litet grand vid frågan om återtagandeavtalet utifrån den situation som råder i Kosovo just nu – och som dessutom har rått under en längre period. Enligt svaret är det av principiella skäl viktigt att avtalet kan träda i kraft. Där finns det väl ingen oenighet. Ett land *skall* vara tvunget att ta emot sina medborgare. Men går man in och tittar på återtagandeavtalet och villkoren i detta, alltså på innehållet i avtalet, så finns det mycket tydliga eftergifter till Förbundsrepubliken Jugoslavien. Där skulle jag vilja ha några svar från Pierre Schori.

Det handlar bl.a. om frågan om möjligheterna för deras polis att komma hit och vara med vid ett avvísningsbeslut. Är det så avtalet kommer att tolkas, alltså att de har den här möjligheten? Det normala är ju faktiskt att det är svenska eskortpersoner som ansvarar för säkerheten fram till gränsen.

Det gäller också frågan om mänskliga rättigheter, som finns med i artikel 2.2. Avtalet skall tillämpas varvid full respekt skall visas för mänskliga rättigheter och för de personers värdighet som skall återsändas. För mig, som inte håller på med flyktingfrågorna och den juridiken i vanliga fall, ter sig den formuleringen ganska absurd. Just det här med de mänskliga rättigheterna i fråga om kosovoalbaner är ju inget problem som har uppstått just nu. Det har funnits under en väldigt lång period. Och om man skulle få avtalet underskrivet, vilka garantier finns det *då* för de här kosovoalbanerna att de mänskliga rättigheterna verkligen kommer att respekteras när man sänder tillbaka dem?

Med tanke på den oro som kosovoalbanerna upplever i Sverige i dag med osäkerheten och väntan, och med tanke på den situation som råder där nere, ter det sig ju för väldigt många som absurt när vi i Sverige säger: Vi skall ha ett avtal. Vi kommer att genomföra avvísningarna när situationen har lugnat ned sig. Då utgår man från den explosiva situation

Prot. 1997/98:85

24 mars

*Fel! Okänt
växelargument.*

***Fel! Okänt
växelargument.***

som råder i dag. Men det är ju ett grundläggande problem när det gäller mänskliga rättigheter i fråga om kosovoalbaner. Dessutom har man från de flyktingar som man har skickat tillbaka från Tyskland fått väldigt klara signaler om att de mänskliga rättigheterna inte har respekterats och att de inte har fått ett värdigt mottagande. Tvärtom har det kommit ganska tydliga signaler om att man inte har kunnat garantera detta för dem som utvisats från Tyskland, som har ett avtal.

Sedan hade jag ytterligare en mer konkret fråga när det gäller avtalet. I artikel 9 talar man om vidare samarbete. Där står det att de avtalsslutande parterna skall överväga olika former av ömsesidigt samarbete syftande till att skapa förutsättningar för social och ekonomisk utveckling, och däribland finns aspekterna när det gäller återanpassning. Har man konkret tittat på vad man skall göra för att detta verkligen skall förverkligas och komma minoriteter till godo – kosovoalbaner, romer och en mängd olika grupper? Det framgår inte heller av avtalet. Det har också skapat en oro.

Detta var en hel del frågor utifrån avtalet. Jag tycker att det är väldigt viktigt att diskutera det. Det skapar oro bland de människor som finns i Sverige i dag och som vet att de riskerar att utvisas när avtalet blir under-tecknat. Det är viktigt att de får svar på dessa frågor om hur regeringen ser på detta.

Anf. 44 Statsrådet PIERRE SCHORI (s):

Fru talman! Jag är rädd för att oro skapas av dem som försöker sprida oro och säger, t.ex. som Alice Åström här, att vi har gjort eftergifter. Det har inte gjorts några eftergifter. Det har gjorts ett strikt avtal som försöker skriva in Förbundsrepubliken i sina folkrättsliga förpliktelser.

Vi talar också om våra avsikter och vår önskan om hur det framtida samarbetet skall utvecklas med detta land, som hittills stått utanför det europeiska samarbetet. Det är ingenting som sker omedelbart. Det beror helt och hållet på hur man uppför sig, hur man respekterar lagen, hur man respekterar internationell rätt och mänskliga rättigheter och vår syn och bedömning av detta avtal. Tala inte om eftergifter! Det är det som sprider oro.

De asylsökande från Kosovo kan känna sig trygga i att vi följer internationell rätt. Vi följer flyktingkommissariens rekommendationer, och vi tillämpar humanitet och svensk utlänningslag. Det görs inga eftergifter. De asylsökande behöver inte känna oro.

Genom förordningen har vi också tagit bort den svåra press på de människor som under detta år förväntades utvisas till Jugoslavien, vilket nu inte går att genomföra. Då är det lika bra att man antar förordningen. Det vore grymt att invänta den sista december i år för att detta skall falla ut. Jag betackar mig för den här typen av orosspridning och att man talar om eftergifter.

Jag skall svara konkret på frågorna. När det gäller artikel 9 om samarbete handlar den just om den typ av samarbete vi vill se mellan anständiga länder i Europa, mellan dem som vill vara med i det europeiska samarbetet. Det är inte Förbundsrepubliken Jugoslavien i dag på grund av det förtryck som utövas bl.a. i Kosovo. När man skriver ett avtal talar man om vad man vill uppnå. Det är ett sätt att skriva in föreskrifter för ett

land som Förbundsrepubliken Jugoslavien i det internationella demokratiska samarbetet.

Vi vill helt enkelt ha ett återtagandeavtal, inte för att omedelbart avvisa dem som inte har asylskäl till Kosovo – det har visat sig genom förordningen och annat – utan för att vi vill medverka till att skapa en europeisk rätts- och fredsordning där vi också vill ha med Serbien och Förbundsrepubliken Jugoslavien. De är inte där ännu. Men detta avtal är en del av detta.

Dagsläget är sådant att FN:s flyktingkommissarie har rekommenderat alla regeringar i länder som har kosovoalbaner som har fått avslag på sina asylansökningar att inte i dagsläget förrän situationen stabiliserats vidta dessa typer av åtgärder, dvs. verkställighet av avvísningar. Det respekterar vi. Vi fattade det principbeslutet redan innan flyktingkommissarien kom med detta beslut.

Det är klart att man kan ”fila på” olika ord. Men jag tycker inte att man skall öka någon oro här i landet genom att försöka tolka det på något annat sätt. Det är mycket tydligt vad som står. Vi tar ansvar för regeringens politik i detta avseende. Jag tror också att de kosovoalbaner som finns här i landet kan känna en trygghet, och skall göra detta.

Anf. 45 RAGNHILD POHANKA (mp):

Fru talman! Jag vill betona att den här förordningen har varit väldigt bra och har minskat oron hos kosovoalbanerna. Men det är inte så att någon oroar dem. De känner sig naturligtvis inte trygga förrän de har fått sitt uppehållstillstånd. Det är en naturlig sakernas ordning. Det kommer nu in nya ansökningar när de har rätt till det i första instans såsom det var tänkt. Jag hoppas att det går bra för de flesta.

Sedan funderar jag över några saker som står i avtalet. Jag skrev en fråga, och Pierre Schori svarade på den att Jugoslavien inte helt och hållet är ett anständigt land. Jag förstod svaret så. Men man måste ändå i förhandlingar behandla landet som en motpart. Det finns en diktator där, och det vet vi alla.

Det är några formuleringar som jag vill fråga om. Det står att Jugoslavien önskar utveckla de vänskapliga förbindelserna och ha ett jämbördigt allomfattande samarbete mellan de båda länderna. Det är ett frågetecken för mig vad som menas med att utveckla de vänskapliga förbindelserna med detta land, som har hjälpt till med etnisk rensning och fortfarande gör det och förtrycker en del av sitt eget folk, även om det är albaner. Det förtrycker i alla händelser sina egna invånare och medborgare.

Utan att någon har oroat kosovoalbanerna är de oroliga. Skall den serbiska polisen hämta dem, dvs. följa med ända till Sverige och hämta dem? Hur skall man ställa sig till det? Jag har fått namn på många som utvisats från Tyskland och kommit tillbaka. De har blivit misshandlade och förstås muddrade på sina pengar. Det har t.o.m. varit på gränsen till tortyr och fängslande när de har kommit fram. Det har också där varit fråga om sådana som Serbien har godkänt att ta emot. Det finns en del frågetecken kvar här.

Sedan har jag ytterligare en sak. Det står: Svenska myndigheter skall lämna uppgift om en person om han eller hon har benägenhet att råka i svårigheter för att kunna tillhandahålla nödvändig offentlig ledsagare. Vilken typ av människor gäller det? Gäller det brottslingar, gäller det

Prot. 1997/98:85

24 mars

Svar på
interpellationer

***Fel! Okänt
växelargument.***

våldsbenägna, eller gäller det rädda personer, och är den ledsagaren svensk eller serbisk?

Anf. 46 ALICE ÅSTRÖM (v):

Fru talman! Ord kan tydligen uppröra. När det handlar om eftergifter är det sådana uppgifter som jag möter väldigt mycket när jag är ute och talar. Det var en lång process innan Sverige fick igenom avtalet. Initialt får Jugoslavien möjlighet att kontrollera takten på återsändandet. Förbundsrepubliken får möjlighet att innan en person tillåts återkomma kontrollera att det inte finns någon möjlighet för Sverige att avkräva ett svar ifall de inte svarar inom de 21 dagarna för att garantera människor rätt. Dessutom får Jugoslavien monopol på transporter och total ersättning för sina kostnader. Det har uppfattats som eftergifter.

Men om man nu inte använder det ordet utan talar om att sprida oro, så är det de kosovoalbaner som är här i Sverige som hela tiden tar kontakt med oss och talar om sin oro. Det är de som hela tiden informerar om det som händer. Det är inte så att oron sprids här från riksdagens talarstol, utan det sker utifrån den situation som råder och vad som händer. Den situationen måste vi givetvis kunna debattera och tala om här.

Fru talman! Jag tycker att det är väldigt positivt att den svenska regeringen nu antog den här förordningen och att den gjorde det i ett så tidigt skede. Det är en viktig signal till andra länder att det är den här vägen man måste gå.

Det är fortfarande så att det finns svårigheter, även med det här avtalet. Jag tycker att det är viktigt att man internationellt och med avtal försöker skapa ett rättsläge för att ett land skall följa den utvecklingen och att man försöker få in dem i bindande avtal. Men problemet som finns också i avtalet är den fulla respekten för mänskliga rättigheter. Jag hoppas att det här kommer att vara en av de viktigaste sakerna som ligger till grund för bedömningen av om man kan genomföra en utvisning. Då är det fortfarande en lång väg att gå för Kosovo, och frågan är: Kan människor vara i Sverige så länge och sedan utvisas, när de mänskliga rättigheterna kan garanteras?

Anf. 47 Statsrådet PIERRE SCHORI (s):

Fru talman! Man kan naturligtvis analysera ord och tolka in det ena och det andra och tro att regeringen inte handlar i allra bästa avsikt när vi säger att vi skall utveckla vänskapliga förbindelser. Vi vill gärna utveckla vänskapliga förbindelser med alla länder i Europa. Det är vad detta syftar till. Skulle vi ha skrivit in att vi vill utveckla fientliga förbindelser? Det är absurt! Detta är en avsiktsförklaring som vi naturligtvis kräver att det sedan finns ett innehåll bakom för att det skall kunna förverkligas.

Vi träffar alla i vår verksamhet kosovoalbaner och andra som är asylsökande. Jag var själv i Norrköping i går och träffade många. Jag hoppas ni kan medverka till att också sprida fakta, när vi nu skingrar den oro och rätar ut de frågetecken som kan finnas.

Till mytbildningen har exempelvis hört att jugoslavisk-serbisk polis skulle komma hit till Sverige och hämta folk och ta hand om det hela. I det här fallet liksom i alla andra avvisningsfall är det svenska myndigheter som ansvarar för detta. Det är svensk lag som gäller på svenskt territo-

rium, och det är svensk transporttjänst som har hand om avvisningen. I det här fallet har man kommit överens om att själva transporten sker med jugoslaviska flygplan och inte med svenska till stora kostnader. Då kan vi naturligtvis inte neka den jugoslaviska sidan att ha personal ombord. Men det är svensk transporttjänst som har hand om avvisningen ända fram till gränsen och tar ansvaret. Denna myt bör tas bort från både kammaren och DN:s kultursida.

En annan myt är att det skulle förekomma samarbete med den jugoslaviska ambassaden om intima persondetaljer och att vi skulle lämna ut allehanda uppgifter om dem som skall avvisas. Så är inte alls fallet, utan detta är också en myt. Det rör sig endast om passtekniska saker som krävs för att de skall få ut sina pass. Det menar jag är både rimligt och nödvändigt.

Till slut vill jag säga att det gläder mig att ni också är glada över den här förordningen. Låt oss utgå från den och se till det bästa. De som är flyktingar och asylsökande har en mycket svår situation i vårt land och upplever oerhört mycket ångest inför vad som sker där nere.

Anf. 48 RAGNHILD POHANKA (mp):

Fru talman! Vi vet att flyktingarna från alla områden i det forna Jugoslavien, Bosnien, Kroatien och andra lider av väldigt stor ohälsa, både psykisk och fysisk. Det tyder på att de upplevt sådana svårigheter som statsrådet nämnde här. Jag anser att det fortfarande råder en viss osäkerhet, eftersom man inte vet vad dessa människor får. Detta betyder bara att de får söka igen. Ju längre det går, desto mer arbetar tiden för dem. Men under tiden har deras psykiska hälsa brutits ned. Även ensamma unga mäns hälsa bryts ned. Det är inte bara barn som har svårigheter utan även de ensamstående.

Jag vill ställa en sista fråga: Hur går det med de bosnienserber och kroatserber som under kriget flydde genom förbundsrepubliken och fick tillfälliga jugoslaviska pass? Ingår de i återtagandeavtalet, eller hur gör man med dem?

Anf. 49 Statsrådet PIERRE SCHORI (s):

Fru talman! Återtagandeavtalet gäller för alla medborgare i Förbundsrepubliken Jugoslavien.

Jag skulle vilja säga att i den explosiva, mycket farliga situation som utvecklats i Kosovo, där det yttersta ansvaret ligger på Milosevicregimen i Belgrad, är det viktigt att alla krafter arbetar för att förhindra en militär eller våldsam upplösning. Det är viktigt att man får till stånd en politisk dialog, och det är vad vi kräver i Belgrad.

Till detta hör också talet om en väpnad kamp som förs av en liten grupp kosovoalbaner i Kosovo. Jag skulle vilja vädja till alla dem som har daglig eller annan kontakt med kosovoalbaner i Sverige att säga till dem: Tänk inte ens tanken väpnat våld! Uttala inte orden väpnat våld! Tala inte om idén att resa till Kosovo och ansluta sig till den väpnade kampen! Gör inte det! Det måste bli en politisk lösning. En militär lösning vore en katastrof för Kosovo och för Europa.

Överläggningen var härmed avslutad.

Prot. 1997/98:85

24 mars

*Fel! Okänt
växelargument.*

Ajournering

Kammaren beslutade kl. 16.25 på förslag av talmannen att ajournera förhandlingarna till kl. 18.00.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 18.00.

9 § Svar på interpellation 1997/98:216 om åtgärder mot arbetslösheten

Anf. 50 Arbetsmarknadsminister MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! Ragnhild Pohanka har frågat om jag ämnar föreslå att delar av arbetsmarknadspengarna går till arbeten inom vård, skola och omsorg.

Jag håller med Ragnhild Pohanka om att det behövs mer personal inom vården, skolan och omsorgen. Där är därför som regeringen, när det nu finns utrymme att genomföra en offensiv mot arbetslöshet inom ramen för målet om offentliga finanser i balans, genomför en satsning på vård, skola och omsorg. Den innebär en nivåhöjning av bidragen till kommuner och landsting på 16 miljarder kronor år 2000 jämfört med år 1996. Med denna satsning beräknas sysselsättningen öka inom vården, skolan och omsorgen. Detta är, när det finns pengar, en enkel åtgärd för att med politiska medel skapa jobb, även om skälet först och främst är behov som behöver tillgodoses.

Arbetet med vård och omsorg har genomgått stora förändringar under det senaste decenniet. Arbetsuppgifterna inom t.ex. äldreomsorgen har blivit mer kvalificerade och innefattar alltmer sjukvård. Samtidigt har akutsjukvården blivit mer specialiserad, vårdtiderna kortats och vi har mer av öppna vårdformer. I många yrkeskategorier finns det därför ett stort behov av kompetensutveckling. Detta är främst en uppgift för kommunerna och landstingen. Men det är ändå möjligt att inom ramen för arbetsmarknadspolitiken stödja de offentliga arbetsgivarna i deras strävan att kompetensutveckla personalen.

En arbetsgivare som vill kompetensutveckla personalen kan få anställningsstöd för vikarier och för viss utbildning, samt även stöd till utbildningskostnaden genom åtgärderna bidrag till utbildning i företag och utbildningsstöd. Vidare kan medel inom ramen för Europeiska socialfondens mål 4 beviljas för utbildningsinsatser inom vård och omsorg i den offentliga sektorn.

Via bemyndigandet om en friare användning av arbetslöshetsersättningen kan vikarier tas in medan ordinarie personal utbildas. Regeringen har också föreskrivit att ramen för medel till otraditionella insatser ökas med 50 miljoner kronor för åtgärder som underlättar för kommunalt anställda, som på grund av bristande utbildning annars riskerar att förlora arbetet, att få den utveckling i arbetslivet som de behöver.

Via resursarbeten är det möjligt att höja nivån på den kommunala servicen, samtidigt som de korttidsvikariat som uppstår utnyttjas för de arbetslösa. Lön utgår då enligt särskilt kollektivavtal, och arbetsgivaren får en kompensation som motsvarar den arbetslöses arbetslöshetsersättning.

Det är också riktigt, som Ragnhild Pohanka påpekar, att arbetslösheten är ett olönsamt projekt. Det visar inte minst den studie som Lars Behrenz och Lennart Delander på högskolan i Växjö har gjort åt Europeiska kommissionen och som även Ragnhild Pohanka hänvisar till. Hon har dock tolkat resultaten fel om hon menar att kostnaderna för arbetslösheten kan elimineras genom att alla eller merparten av de arbetslösa anställs i offentlig sektor och arbetsgivaren får statlig kompensation motsvarande arbetslöshetsersättningen.

I tider när sysselsättningen ökar är det viktigt att snabbt kunna tillsätta de lediga jobben. Skulle de i dag arbetslösa plötsligt i stora skaror få jobb i offentlig sektor skulle två saker inträffa:

1. En brist på kompetent personal skulle uppstå i andra sektorer av arbetsmarknaden.
2. Den påbörjade och på många håll genomförda omstruktureringen av offentlig sektor skulle avstanna.

Resultatet skulle enligt mitt förmenande bli flaskhalsproblem, inlåsningseffekter och risk för överhettning och inflation.

Även när den ekonomiska aktiviteten varit hög i Sverige har vi haft arbetslöshet. T.ex. 1989 hade vi i genomsnitt nästan 70 000 öppet arbetslösa. Det är personer som går från ett jobb till ett annat med en mellanliggande period av arbetslöshet. Det är personer som just avslutat sin utbildning.

Både varu- och tjänsteproduktionen i Sverige förändras. Yrken med många sysselsatta krymper och andra växer. Ibland behövs en vidareutbildning innan en person är kompetent för ett nytt jobb. Därför har det alltid funnits och kommer alltid att finnas en viss liten arbetslöshet, och arbetsmarknadspolitiken kommer alltid att behövas som ett smörjmedel i ekonomin.

När det gäller den andra frågan om arbetstidsförkortning är arbetsfördelningen i regeringen sådan att statsrådet Ulrica Messing ansvarar för arbetstidsfrågorna.

Regeringens uppfattning är att arbetstidspolitikens syfte inte är att lösa arbetslöshetsproblemen och att detta inte heller är en framkomlig väg. Arbetstidslagen är i första hand en skyddslagstiftning. Regeringen har dock i olika sammanhang pekat på att det finns ett behov av att förkorta arbetstiderna. Motiven är främst att en förkortning av arbetstiden skulle kunna leda till en mer jämlik fördelning av kvinnors och mäns totala arbetstider. Kortare arbetstider motiveras också av livskvalitetsskäl. Enligt regeringens mening kommer, om tillväxt och produktivitet ökar i tillräcklig utsträckning, ett utrymme att skapas för kortare arbetstider framöver. Den huvudsakliga utgångspunkten är att det är arbetsmarknadens parter som, inom ramen för arbetstidslagstiftningen, i stor utsträckning skall hantera arbetstidsfrågorna.

Anf. 51 RAGNHILD POHANKA (mp):

Herr talman! Jag får tacka för svaret. De här frågorna är numera i var mans mun. Jag vill kommentera svaret litet grand. Det var ett långt och utförligt svar, och det är ju en viktig fråga. Jag förstår att arbetsmarknadsministern nästan kan vakna mitt i natten och tänka på de här frågorna, på grund av att de är så frekventa.

Det är bra att man satsar en del pengar på att öka jobben inom vård, omsorg och skola. Hittills 1996, 1997 och 1998 har det dock inte blivit mycket pengar kvar. Inflationen har tagit en stor del, och ungefär 2 ½ miljard har gått till de ökade egenavgifterna. Det blir alltså bättre nu om egenavgifterna inte höjs. Man kan säga att pengarna har varit en ersättning för förlorade inkomster, plus en liten avans.

Vi ser nu att den här omstruktureringen – det är faktiskt en hel omstrukturering som har skett i Sverige – har gjort att man har låtit så många gå att det nu börjar bli brist på sjuksköterskor. Detta har olika skäl. De har kanske gått till andra arbetsuppgifter och har kanske flyttat utomlands, och inte lika många söker sig till utbildningen. Sjuksköterskor är på väg att bli en bristvara.

På s. 2 i svaret talas det om att alla eller merparten av de arbetslösa skulle anställas i offentlig sektor. Det skulle ju vara en mardröm om man anställde 550 000 där. Det är helt olämpligt. Det är ju inte så att en enda sak kan lösa arbetslöshetsproblemen. Men det är i dag mycket besvärande i vården, äldreomsorgen och skolan att 100 000 har fått gå från kommuner och landsting. Det finns inte tillräckligt med händer, tankar och huvuden, och de som finns slits ned i snabb följd.

Varför måla en viss potentat på väggen och säga att det blir brist på kompetent personal och att den påbörjade och på många håll genomförda omstruktureringen av offentlig sektor skulle avstanna? Det är ju en omstrukturering som jag menar delvis är av ondo. Jag satt i Sjukhusgruppen i Dalarna, som var en av de första. Dalamodellen var ganska snabbt ute. Den första besparingen tror jag kanske var befogad; det fanns en del luft i systemet. Men sedan har man sparat trots att det inte funnits någon luft.

Vilka hemska saker skulle hända om vi tillsatte en del av de arbetslösa som försvunnit? Det skulle inte alls hända hemska saker; det skulle vara väldigt bra. Men vi säger inte så här: Vilka hemska saker skulle hända om vi lät så många gå? Det har ju verkligen varit hemska saker som har hänt.

Det finns många ägg i den här korgen. Mina förslag är bara två. Jag menar inte att man kan lösa arbetslösheten med det här. Vi har ett litet ägg till, kanske bara ett litet måsägg, och det är att man kan ta ett friår som inte kostar någonting. Det är ett förslag som vi har gått ut med ganska hårt. Man får tjänstledigt ett år med a-kassa, frivilligt, och då kommer en annan in som har kompetens i det yrket. Det går inte i alla yrken, men det går i ganska många. Det kostar heller ingenting.

Det är också märkligt att det endast är i Sverige som sextimmarsdagen inte skulle ge fler nya arbeten. Naturligtvis skulle den ge det även här. Däremot köper jag det där med att motiven främst är att en förkortning av arbetstiden skulle kunna leda till en mer jämlik fördelning av kvinnors och mäns totala arbetstider. Jag tycker att det är en mycket viktig ingrediens. Men en sidoeffekt skulle bli att det också gav fler arbeten, mindre

Anf. 52 MARIANNE SAMUELSSON (mp):

Herr talman! Jag har läst arbetsmarknadsministerns svar. Jag är litet förundrad över hur hon kan svara på ett sådant sätt på den fråga som berör de höga kostnader som vi har för arbetslösheten enligt denna rapport – 155 miljarder. Arbetslösheten kostar alltså 155 miljarder årligen i Sverige. Visserligen konstaterar man i denna rapport att dessa 155 miljarder skulle kunna användas och täcka alla kostnader för att dessa personer går in och jobbar i offentlig sektor. Det beror naturligtvis på att man inom den offentliga sektorn har låga löner jämfört med vad en generaldirektör har. Pengarna hade ju inte räckt om man hade sagt att alla skulle bli generaldirektörer.

Detta är ett sätt att visa att vi har mycket höga kostnader för arbetslösheten. Dessa kostnader motsvarar de kostnader som vi skulle ha om vi behöll arbetskraften inom bl.a. den offentliga sektorn. Men det betyder inte att alla arbetslösa skall gå in där.

Jag tycker att arbetsmarknadsministern ger ett nonsenssvar på en mycket viktig fråga.

Jag skulle vilja ha svar från arbetsmarknadsministern på följande:

Anser arbetsmarknadsministern att skola, barnomsorg, vård och äldreomsorg har tillräckligt med personal i dag? Är det vad som har framkommit i de rapporter som arbetsmarknadsministern har fått? Av svaret uppfattar jag det som att arbetsmarknadsministern anser att den offentliga sektorn inte har behov av mer personal.

Min andra fråga är:

Anser arbetsmarknadsministern att de 155 miljarder som arbetslösheten kostar innebär att man använder skatteintäkterna på rätt sätt? Är det rätt att använda så mycket pengar för att betala människor för att inget göra? Det kan det ju vara om arbetsmarknadsministern anser att det inte behövs mer personal. Jag har en annan uppfattning än arbetsmarknadsministern i den frågan. Jag menar att personalen inom barnomsorg, skola, äldreomsorg och vården går på knäna i dag på grund av att de är överbelastade därför att det är ont om personal. Väldigt många har tvingats gå. Sedan 1994 har enligt Kommunförbundet 100 000 personer gått från offentlig sektor. Många av dem har gått ut i arbetslöshet. Kommunförbundet räknar med att åtminstone 10 000 till kommer att få gå under 1998 trots de 4 miljarderna, som egentligen inte ger några extra pengar till kommunerna. De täcker inte ens de extra kostnader som kommunerna har fått för 1998 i form av ökade egenavgifter och därmed sänkta intäkter. Många kommuner har också fått ökade kostnader för skatteväxlingen för 1996 och som skall tillbaka 1998. Detta är ju fråga om ganska många miljarder som kommunerna nu skall betala tillbaka eller som de förlorar intäkter på beroende på beslut som regeringen har fattat.

Detta innebär naturligtvis att vi inte kommer att se ytterligare personal om vi inte vidtar någon arbetsmarknadsåtgärd då vi låter pengar som arbetslösheten kostar gå till kommunerna för att behålla och ytterligare anställa personal.

Det är mina frågor, som jag gärna skulle vilja ha svar på.

*Fel! Okänt
växelargument.*

*Fel! Okänt
växelargument.*

Anf. 53 KENT OLSSON (m):

Herr talman! Interpellationen handlar om vad ministern vill göra för att vidta åtgärder mot arbetslösheten. I ministerns svar utläser jag åtminstone två saker som är direkt oroande. Bl.a. nämner hon att flaskhalsproblem kan uppkomma. Det är något som vi har talat om ganska länge. När man besöker olika arbetsförmedlingar ser man denna problematik på väldigt många ställen, nämligen att de inte kan tillsätta de arbeten som behövs trots att arbetslösheten är rekordhög.

Vi har under en längre tid hävdat att man borde ha gjort något åt detta. Men det känns ändå bra att ministern är beredd att ta tag i detta, även om det borde ha gjorts mycket tidigare.

Det konstateras också i svaret att arbetslösheten är olönsam. Det har nämnts tidigare vad arbetslösheten kostar. I dag arbetar färre människor än 1974. Vad ämnar arbetsmarknadsministern göra för att komma till rätta med detta?

En annan sak är ungdomssituationen. Över 229 000 ungdomar under 25 år har varit arbetslösa längre än 100 dagar under den senaste mandatperioden. Om jag inte minns fel, har ministern sagt att ingen skall behöva gå arbetslös mer än 100 dagar. Det finns ca 10 000 ungdomar som är långtidsarbetslösa. Vad gör ministern åt detta? Det måste betraktas som oerhört oroväckande att ett sådant löfte inte visat sig hålla. Närmare 300 000 ungdomar har varit arbetslösa längre än 100 dagar.

Den politik som Socialdemokraterna har fört har kostat ca 150 000 möjliga jobb. Om vi hade fått fortsätta som under den tidigare regeringen hade dessa jobb funnits. Men ungefär 50 miljarder har förkommit i förloret välstånd. Vi hade kunnat ha 25 miljarder bättre offentliga finanser än nu. De pengarna hade ministern och kommunerna kunnat använda för att skapa arbeten inom bl.a. vård och omsorg.

Vad sker för att minska arbetslösheten? Vad sker för att få fram fler jobb? Vad gör ministern åt alla dessa ungdomar som står utanför arbetsmarknaden trots ministerns tidigare löften?

Anf. 54 Arbetsmarknadsminister MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! Ibland blir man förundrad över huruvida vi lever i samma verklighet. Verkligheten är att arbetslösheten sjunker kraftigt. Det har den gjort under ett halvt år. Vecka för vecka, månad för månad, har vi av statistiken kunnat se att arbetslösheten har sjunkit ordentligt. Både AMS statistik och den mer officiella statistiken visar detta.

Sedan var det de 100 000 långtidsarbetslösa ungdomarna, Kent Olsson. Det är ett nytt utspel från Moderaterna. Den höga siffran stämmer inte. Vi har lovat – och det skall vi hålla – att ingen ung människa under 25 år, när valdagen kommer, skall behöva ha varit arbetslös mer än 100 dagar. Det finns nu runt 9 000. Det är en viss skillnad mot vad Kent Olsson sade, nämligen 100 000. Det går att läsa i AMS statistik vecka för vecka. Den senaste statistiken kom i måndags och rekommenderas till läsning.

Jag delar uppfattningen i det Ragnhild Pohanka och Marianne Samuelsson har sagt. Mitt svar skall inte tolkas som att nu är allt bra och ingenting mer behöver göras. Åtminstone vi tre – jag vet inte om det gäller Kent Olsson – vet att vården, omsorgen och skolan behöver mer resurser. Det är inte färdigt där.

*Fel! Okänt
växelargument.*

Den nödvändiga omstruktureringen, men som jag tycker gick litet väl långt, kompenseras genom dessa inalles 16 miljarder fram till år 2000. Kommunerna och landstingen har fått 8 av de 16. Det går att via statistiken se två saker, dels att det blir fler jobb i dessa sektorer, om än en försiktig ökning, dels att av de 10 000 nyanmällda jobben i februari månad var 75 % inom sektorn vård, omsorg och skola.

Då får man väl anta att det resurstillskott som gavs i fjol och i år i en del fall har gått till att täcka vissa underskott och i en del fall har varsel och uppsägningar förhindrats. Men nu har man kommit så långt att det går att börja anställa igen. Det är oerhört viktigt – det behövs.

Det behövs inte bara utbildning, som jag har sagt i mitt svar, utan det behövs fler händer och fötter och mer omsorg – dvs. fysiskt närvarande personer.

Jag har velat peka på ytterligare åtgärder utöver de nya pengar som har satsats. Och då är det nya egna pengar som vi har skrapat ihop efter det som ni lämnade efter er och som inte var så lätt att ta hand om, Kent Olsson, och inte pengar som är lånade! Det gäller det som man dessutom kan göra inom arbetsmarknadspolitikkens ram. Det är faktiskt det som är mitt ansvar. Jag har pekat på resursarbete, som är en utmärkt åtgärd. Jag vill säga att det nog är den bästa av dem alla. Man stärker nämligen kvaliteten, går in som korttidsvikarie och får därmed mer betalt både i åtgärden som sådan och när man är i vikariesituationen.

Kompetenshöjningen är också viktig. Även om vi nu med de här pengarna kan se till att fler arbetar inom de prioriterade områdena, skolan, äldreomsorgen och sjukvården, är det klart att den tekniska utvecklingen också sker här. Det gäller även utveckling av annat slag. Det behövs alltså en kompetenshöjning för de här grupperna.

Vi vet också att de här grupperna många gånger består av sådana som t.ex. inte har treårigt gymnasium. Det kan vi se nu när de går in i kunskapslyftet som arbetslösa. I det arbete vi nu gör måste vi självfallet också lägga in pengar för kompetenshöjning.

Anf. 55 RAGNHILD POHANKA (mp):

Herr talman! Svaren innehåller besked om att mina förslag inte var så bra. Men i en situation där man vill minska den öppna arbetslösheten med hälften får man ta till flera olika åtgärder.

Den öppna arbetslösheten skall minskas. Jag tror att kunskapslyftet är en bra och viktig del. Men det har redan uppstått en hel del problem. Plötsligt blev det nämligen så mycket, och man har inte kompetenta lärare. Sådana kan man naturligtvis inte snabbtutbilda.

Saker och ting kan slå snett ibland, men sådana här saker har en sorts växtvärk i sig. Jag ser positivt på kunskapslyftet och på den kompetenshöjning som finns. Man får noggrant utvärdera det hela så att det blir sådana uppgifter som man har behov av i arbetslivet.

Vi i Miljöpartiet har skrivit en motion där vi vill överlägga en del av arbetsmarknadspengarna till rena arbeten. Det har kommit flera utredningar från facken om att detta är positivt. Den privata sektorn spar naturligtvis genom rationaliseringar och uppsägningar. Men det gör inte den offentliga sektorn, och där får man räkna in polisen, riksdagsledamöter och alla möjliga. Vi kan inte behöva kosta på riksdagsledamöterna vare sig fler eller mer pengar.

Ingen, allra minst arbetsmarknadsministern, har kunnat undgå forskarna Lars Behrenz och Lennart Delanders resultat när det gäller vad arbetslösheten kostar. Egentligen visste vi ju alla vad det rörde sig om. Jag trodde att det rörde sig om 80–110 miljarder.

Det är också faktiskt bevisat att arbetslösheten kan utrotas – nästan – om den politiska viljan finns och om man väljer rätt. Gäller det dem som har blivit arbetslösa inom den privata sektorn är det bara kostnader för den arbetslöse från statens sida, men den privata företagaren kan minska sina arbetskostnader genom olika rationaliseringar.

Vi har faktiskt behov av flera arbeten. Det finns kompetent personal i de flesta fall, och det finns också pengar. Att man inte har lyckats koppla ihop detta tycker jag är den största svagheten. Det finns nämligen behov, och det finns kunskaper, inte för alla arbeten men för de allra flesta. Utbildad personal finns och pengar finns.

Arbetslösheten kostar 153 miljarder, och då har man inte tagit med någonting av det som ohälsan kostar. Det största ohälsoproblemet är ju arbetslösheten. Bengt Starrin har talat om detta.

Jag har också tagit del av vad barfotaforskare i Värmland har sagt om att varannan arbetslös varken har råd att gå till läkare eller tandläkare. Det måste ju i och för sig röra sig om lågavlönade eller deltidarbetslösa som har fått en sådan levnadsstandard att de inte klarar detta. Vad betyder det för ohälsan i framtiden? Det har blivit så att man är rädd för att tappade tänder visar varifrån man kommer och vilka arbeten man har haft.

Notan för arbetslösheten går på en sådan oerhört stor summa att vi måste vända detta. Det är en politisk vilja att hålla en hög arbetslöshet, eller så är det marknadens vilja. Jag undrar vad arbetsmarknadsministern har att säga om detta. Det finns ju pengar, och det finns möjligheter. Varför gör man inte mer åt detta? Sex timmars arbetsdag skulle kunna införas på försök på fler ställen. Det har ju visat sig att det är bra.

Vi behöver en annan politik. Vi behöver förbättra den politik som jag ändå vill se att man har påbörjat i dag. Jag tycker att många saker har blivit bättre. Men varför inte pröva ännu litet nya vägar för att komma till rätta med detta? Vad säger arbetsmarknadsministern om det?

Anf. 56 MARIANNE SAMUELSSON (mp):

Herr talman! Det lät litet bättre i det här svaret när det gäller arbetsmarknadsministerns syn på personalen inom vård och omsorg. Men hon har ändå i sitt tidigare svar ganska tydligt sagt att hon inte tycker att den här sektorn är viktig. Det står faktiskt att den påbörjade och på många håll genomförda omstruktureringen av offentlig sektor skulle avstanna om mer personal skulle in i offentlig sektor. Då måste man fundera över vart omstruktureringen är på väg. Innan dess beskriver arbetsmarknadsministern ganska livligt att vi behöver mer kompetent och mer utbildad personal inom de här sektorerna.

Men vem är det som får göra jobbet i dag? Jo, det är väldigt många äldre släktingar utan utbildning som tvingas att göra det jobb de tidigare kunde få hjälp av kommunen med, t.ex. genom äldreomsorgspersonalen. I dag får de ingen hjälp därför att man har dragit ned på personalen. Detta är naturligtvis ett jätteproblem, inte minst för de äldre människorna, som trots att de har jobbat och slitit ett långt liv nu också tvingas att ta hand

om sina äldre släktingar på ett sätt som många gånger går långt över deras ork och förmåga.

Jag tycker att det är intressant med kunskapslyftet, som skall vara så väldigt viktigt. I dag är det så att om du är undersköterska med tvåårig gymnasieutbildning kan du få gå i kunskapslyftet. Men om du har gått en treårig allmän linje på gymnasiet och jobbar inom vård och omsorg t.ex. kan du inte få någon kompetensutbildning när det gäller just den delen. Det här tycker jag litet grand visar synen på vårdjobben som sådana.

Jag skulle önska att man i det här fallet hade mer av fler händer. Det behövs mer personal, och ibland är det inte fråga om mer än att man har tid. I Kommun Aktuellt i dag finns det en artikel om just detta att ha tid. Man väljer i stället att ta kunskapslyftet fast man skulle vilja jobba inom vården.

Anf. 57 KENT OLSSON (m):

Herr talman! Det är möjligt att ministern och jag inte lever i samma värld. Jag konstaterar att arbetslösheten visst sjunker litet grand. I den meningen kan ministern och jag vara överens. Men den sjunker huvudsakligen faktiskt på grund av åtgärder och på grund av kunskapslyftet. Vi har faktiskt färre människor i arbete nu än 1974. Det borde oroa en arbetsmarknadsminister, tycker jag.

Jag tog fram siffror som visade att 299 000 ungdomar under 25 år har varit arbetslösa längre än 100 dagar under den senaste mandatperioden. Dessa har ministern varit ansvarig för. Om jag inte minns fel lovade den socialdemokratiska regeringen att man skulle erbjudas jobb inom 100 dagar. Det är alltså 299 000 människor som har fått vänta i mer än 100 dagar på att få jobb. Det är en väldigt hög siffra, tycker jag personligen. Vore jag minister skulle det vara något som jag nästan skulle skämmas över. Nu säger ministern att löftet inte skall vara uppfyllt förrän fram till valet. Fram till valet kan alltså de 10 000 ungdomar som är långtidsarbetslösa i dag räkna med att få ett jobb. Men det sades inte före valet! Då var det aktuellt att de skulle få jobb med en gång.

Som jag har varit inne på tidigare är kostnaderna för arbetslösheten enorma. Man kunde kanske förvänta sig att regeringen på något sätt skulle ta i det här problemet. Vi har konstaterat att det rör sig om en kostnad på 155 miljarder kronor, och vi kan också konstatera att det hade inneburit stora pengar för den offentliga sektorns del om man hade kunnat få dessa människor i arbete. Dessa pengar hade då kunnat användas av kommuner och landsting, bl.a. till att skapa fler jobb inom vård och omsorg.

Anf. 58 Arbetsmarknadsminister MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! Ibland blir man nästan full i skratt när man hör Kent Olsson plädера för mer pengar till offentlig sektor. Läs på i era motioner, Kent Olsson! Läs på vad ni själva har sagt! Där talas det inte om mer pengar, utan om mindre. Det handlar om 17 miljarder mindre fram till år 2000. För 17 miljarder mindre till kommuner och landsting blir det inga fler jobb i vård, skola och omsorg, utan då blir det färre jobb i kommunerna och i landstingen. Så är det om jag över huvud taget kan räkna, och jag tror att jag kan det i det här fallet.

Prot. 1997/98:85

24 mars

*Fel! Okänt
växelargument.*

*Fel! Okänt
växelargument.*

Marianne Samuelsson talade om kunskapslyftet. Många av de undersköterskor som har blivit arbetslösa utbildar sig nu inom kunskapslyftet. Det handlar om en stor del av Kommunals medlemmar. Man kan kanske tycka att detta är litet konstigt när det nu börjar yppa sig nya – eller nygamla – jobb för dem. Jag tror ändå att man skall ha litet is i magen, för oavsett om de kanske hade fått ett jobb om de inte utbildat sig inom kunskapslyftet så är kunskap aldrig tung att bära. På litet sikt tror jag också att de kommer att ha god nytta av att komplettera sin teoretiska utbildning, och jag unnar dem det så väl. Har man sett de personer som finns inom kunskapslyftet, sett den glädje med vilken de nu tar sig an sina studier, kan man inte annat än att säga att det här var bra, att det var bra för dem. Säkert är det så småningom också bra för samhället i sin helhet.

Vi skall också komma ihåg att mycket av de pengar som de två forskarna nu säger att arbetslösheten kostar är a-kassepengar. Jag tror att åtminstone ungefär hälften är a-kassepengar. Man skall passa sig för att tro att man helt enkelt kan flytta a-kassepengar från försäkringen rakt in i vården, omsorgen och skolan. A-kassan är en försäkring och skall så vara. Man skall inte arbeta för a-kassan. Det är ingen lön. Jag tror att det skulle vara oerhört farligt att utveckla det tänkandet, eftersom det i sin förlängning skulle få en lönepressande effekt, så att hela lönestrukturen pressades nedåt. Det är också därför som fackföreningsrörelsen är sådana motståndare till detta.

Vad vi nu litet försiktigt gör är att använda a-kassan på ett mer aktivt sätt, men det innebär inte att det blir en ersättning för jobb, utan det handlar om en aktivitet. Det är också något av övergående natur. Den dag då vi på nytt har full sysselsättning skall a-kassan inte användas på det sättet, utan då skall den vara den försäkring som tanken en gång var att den skulle vara. Detta är viktigt.

Ragnhild Pohanka talade om friåret. Ragnhild Pohanka och även Marianne Samuelsson säger att det nu på en del håll fattas folk inom vården och omsorgen. Också jag kan se att det nu börjar bli brist på personal inom vissa omsorgsyren. Då rimmar det inte riktigt att samtidigt säga att vi nu skall införa ett friår. Tanken med friåret är ju att dra undan ytterligare arbetskraft. Tanken är underbar som idé – jag delar den uppfattningen – men detta måste ske vid rätt tillfälle. I en uppåtående konjunktur, då det efterfrågas arbetskraft, är det fel att dra undan ytterligare människor från arbetsmarknaden, vilket friåret de facto innebär. Därför är tanken på ett friår för dagen inte aktuell.

Anf. 59 RAGNHILD POHANKA (mp):

Herr talman! Jag tror att också idén med ett friår, som inte blir någon stor historia, kan ha sin plats för de 556 000 arbetslösa och 197 000 deltidarbetslösa. Även om konjunkturen är uppåtående finns det nog människor som kan använda sig av det här. Det är heller inte säkert att det skall användas inom vård och omsorg. Det kan vara också inom andra yren.

Vi har i vår finansierade budget mer pengar än vad socialdemokraterna har. Det handlar om 3 miljarder 1997, 5,5 miljarder 1998 och 6,7 miljarder året därpå. Jag skall inte nu gå in på varifrån de pengarna skall tas, för det hinner jag inte på två minuter.

Det här handlar om politik. Massarbetslösheten har inte drabbat Sverige som en naturkatastrof som inte kunde förutses. Det finns ekonomiska och politiska krafter som tjänar på det här, och det är dem vi måste motarbeta. Det är väldigt viktigt att vi gör det. Massarbetslösheten kan faktiskt knäcka människor. Det handlar om människor som är arbetslösa länge, som blir sjukare och inte ser någon ljusning. Det gäller alltså för alla dem som drabbas av arbetslösheten att kämpa för en annan, förbättrad politik, som sätter samhällets intressen och människornas framför storfinansens.

Det är viktigt att marknaden tyglas en del, så att den inte härjar fritt. En fri marknad kan vara bra till en viss gräns, men sedan är det faktiskt konkurrens och utslagning som gäller. Jag skulle önska att ordet solidaritet i stället kom in mer, att ordet konkurrens ibland byttes ut mot ordet solidaritet. Konkurrens betyder nämligen att någon har förlorat.

Anf. 60 Arbetsmarknadsminister MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! Jag delar i hög grad de åsikter som Ragnhild Pohanka för fram. Det behövs motkrafter mot den råa marknadsekonomi, som ju faktiskt har som syfte att tjäna så mycket pengar som möjligt, kosta vad det kosta vill i utslagning av människor och annat. Om det tror jag inte vi har olika uppfattningar. Vi som är politiker, oavsett om vi sitter i riksdagen eller i regeringen, skall ju vara den motkraften.

Det är bra att vi har den här debatten. När arbetslösheten går ned så kraftigt som den nu gör och sysselsättningen börjar ta fart finns det nämligen en tendens att den här frågan mister i aktualitet och fokus. Men fortfarande har vi 270 000 öppet arbetslösa och totalt mellan 460 000 och 470 000 arbetslösa. Det är alldeles för många. Vi skall ned till en öppen arbetslöshet på 4 % år 2000, men det är inte målet, utan det är ett steg på vägen. Sedan skall vi naturligtvis gå vidare på en väg där målet är det samhälle som vi i Sverige tycker så mycket om, nämligen det samhälle där alla kvinnor och män har lika rätt till ett eget arbete. Tyvärr tror jag att det kommer att ta några år. Detta är inte gjort i en handvändning, och det är inte gjort med en metod, utan det måste en massa olika metoder till för att klara det. Det är det långsiktiga målet, att vi åter skall nå den fulla sysselsättningen i samhället.

Överläggningen var härmed avslutad.

10 § Svar på interpellation 1997/98:195 om skatter och arbetslöshet

Anf. 61 Arbetsmarknadsminister MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! Annika Jonsell har frågat vilka åtgärder regeringen har för avsikt att vidta för att göra det möjligt för låginkomsttagare att leva på sin lön. Annika Jonsell hänvisar till en undersökning av Catharina Andréen, ekonom på Föreningssparbanken, som visar att det för vissa familjer lönar sig att leva på arbetslöshetsersättning i stället för att ha ett arbete. Annika Jonsell menar att om inkomsten blir mindre än bidrag eller innebär en marginell skillnad får det konsekvenser för hela samhället. När det inte längre lönar sig att arbeta skapas ett olyckligt beroende av bidrag.

*Fel! Okänt
växelargument.*

Särskilt allvarligt skulle det vara om höga skatter driver lågavlönade kvinnor bort från arbetsmarknaden och in i bidragsberoende.

Jag håller med Catharina Andréen om att det kan finnas tröskeeffekter för barnfamiljer i vissa inkomstlägen. Generellt gäller att de största tröskeeffekterna kan inträffa för arbetslösa med barn, särskilt för kvinnor och lågavlönade. Det beror på att bostads- och socialbidragen faller bort samtidigt som barnomsorgsavgifterna ökar. Däremot är det inget tecken på att arbetslöshetsersättningen är för hög, utan snarare på att många kvinnor har för låga löner.

Det är emellertid inte många som får det sämre ekonomiskt om de börjar arbeta. Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi, ESO, har nyligen publicerat beräkningar som visar att det endast är ca 4 % av de arbetslösa som skulle ha fått det sämre ekonomiskt om de började arbeta. Analysen visar att arbete lönar sig för det stora flertalet vanliga inkomstagare. Samtidigt skulle lägre ersättningsnivåer inom t.ex. arbetslöshetsförsäkringen skapa försörjningsproblem och minskat stöd för generella offentliga socialförsäkringar.

Det är således inte så att höga skatter och bidrag i någon större omfattning gör arbete privatekonomiskt olönsamt. Särbeskattningen tenderar också att öka i synnerhet kvinnors incitament till arbetsmarknadsdeltagande även vid låga löner. Det finns ingenting i övrigt i statistiken som tyder på att kvinnor väljer hemarbete före förvärvsarbete. Tack vare våra skatter har vi också råd att ha en väl utbyggd offentligt finansierad barnomsorg, som gjort det möjligt för kvinnor att söka sig ut och stanna kvar på arbetsmarknaden, vilket lett till att Sverige hör till de länder som har det allra högsta arbetskraftsdeltagandet i världen bland kvinnor.

Om det skulle ha varit ett så klart samband mellan hög arbetslöshetsersättning och hög arbetslöshet, hur kan det då komma sig att vi hade så gott som full sysselsättning när arbetslöshetsersättningen var ännu högre än den är i dag? Så var situationen för tio år sedan. Då hade vi 90 % av lönen i arbetslöshetsersättning men bara 1,5–2 % arbetslöshet. Detta visar att människor faktiskt vill ha ett arbete som de kan försörja sig på. Det är den ekonomiska utvecklingen som orsakar arbetslösheten, inte skattereglerna.

Den arbetslöse kan inte välja arbetslöshetsersättning i stället för arbete. En arbetslös som vägrar att ta ett erbjudet lämpligt arbete riskerar att avstängas från arbetslöshetsersättning under tolv veckor. Jag vill också framhålla att det är en socialdemokratisk regering som ligger bakom förslaget att skärpa avstängningen från tidigare fyra veckor till tolv veckor. Det visar hur allvarligt regeringen ser på denna fråga.

Annika Jonsell frågar vad regeringen tänker göra för att låginkomsttagarna skall kunna leva på sin lön. Det är bara en ökad sysselsättning och ekonomisk tillväxt som kan ge bättre löner och ett minskat behov av arbetslöshetsersättning. Regeringen tar sitt ansvar genom att sanera statsfinanserna och genomföra en offensiv politik för utbildning och utveckling. Arbetsmarknadens parter har ett stort ansvar för att nå en balanserad lönebildning som bidrar till minskad arbetslöshet. Det är bättre kunskap och sysselsättning som bidrar till att alla kan leva på sin lön.

Regeringen anser också att det är angeläget att ge personer möjlighet att undvika att permanent fastna i gruppen låginkomsttagare. Detta har skett genom regeringens stora satsning på utbildning, bl.a. inom det s.k.

Anf. 62 ANNIKA JONSELL (m):

Herr talman! Jag ställde en konkret fråga till arbetsmarknadsministern om vad regeringen har tänkt göra för att låginkomsttagare skall kunna leva på sin lön. Jag nämnde speciellt Sveriges rekordhög skatter för låginkomsttagare och att de driver bort många kvinnor från arbetsmarknaden och in i ett bidragsberoende.

Det svar jag har fått är att det bara är ökad sysselsättning och ekonomisk tillväxt som kan ge bättre löner och ett minskat behov av arbetslöshetsersättning samt att det är arbetsmarknadens parter som har ansvaret för lönebildningen.

Jag tycker i och för sig att det är bra att arbetsmarknadsministern anlägger det här övergripande perspektivet i stället för att säga att vi politiker kan förändra snabbt och enkelt genom att vidta olika åtgärder. Men saken är ju ändå den att skatten är ett instrument som regeringen i allra högsta grad har kontroll över. Om regeringen skulle vilja höja nettolönen, dvs. det som verkligen betyder någonting, för låginkomsttagare och därmed minska deras behov av arbetslöshetsersättning och bidrag, så kan regeringen göra det genom att sänka deras skatter. Sänkta skatter för låg- och medelinkomsttagare skulle dessutom bidra till den ökade sysselsättningen och den ekonomiska tillväxten.

Herr talman! Jag menar tyvärr att arbetsmarknadsministerns hänvisningar till satsning på utbildning är litet av goddag-yxskaft. Utbildning är självfallet viktig, men det förändrar inte på något sätt förhållandet mellan lön och bidrag. Om människor skall vilja satsa på utbildning måste det löna sig ekonomiskt. Med de höga skatter som vi har i Sverige i dag är detta långt ifrån alltid fallet. Men jag tror att de allra flesta människor håller med om att det är rimligt att medborgare skall kunna få det bättre genom hederligt arbete och egna insatser.

Eftersom arbetsmarknadsministern själv hänvisar till beräkningar från ESO vill jag gärna ta upp ett exempel som finns i en av deras senaste rapporter, Ds 1998:15. Den handlar om en kvinna som inte har råd att bli chef. Det är förstås beklagligt ur flera aspekter. Det finns ju för få kvinnliga chefer. Man antar här att en ensamstående tvåbarnsmor arbetar deltid 75 % med en genomsnittlig lön. När hon blir erbjuden ett chefsjobb som skulle ge en långt högre bruttolön medför såväl högre skatt som missade bidrag och högre barnomsorgskostnader att hon i slutändan inte har råd att tacka ja till det här erbjudandet. Hennes disponibla inkomst skulle minska med ungefär 1 000 kr i månaden.

Ett sådant räkneexempel, som det egentligen förekommer ett otal av, visar alltså att ensamstående föräldrar knappt klarar sig som heltidsarbetande utan tvingas mer eller mindre deltidsarbeta även om lönen är mycket hög, och detta därför att de måste betala mycket höga skatter. Nästan lika höga marginaleffekter får familjer med två sammanboende föräldrar enligt samma rapport.

Slutligen är jag också litet förvånad över det svar som säger att det är väldigt få löntagare som skulle förlora på att arbeta i stället för att gå arbetslösa. Här hänvisar man också till den här ESO-rapporten. Den ESO-rapport som kom i slutet av 1997 visar att omkring 40 % av dem

*Fel! Okänt
växelargument.*

**Fel! Okänt
växelargument.**

som är arbetslösa i dag knappast skulle tjäna mer än möjligen marginellt på att arbeta i stället för att gå arbetslösa.

Anf. 63 INGER SEGELSTRÖM (s):

Herr talman! Vad skall vi göra för att låginkomsttagarna skall kunna leva på sin lön? Detta är ju en viktig kvinnodebatt som handlar om kvinnors arbete på kort och på lång sikt. Det handlar om en lön att leva på.

I början av 90-talet bidrog den borgerliga regeringen till kvinnornas ofrivilliga deltidslöshet. Nu vill Moderaterna sänka skatten och skrota de utbildningssatsningar som finns. Alla kvinnor vet ju att skattesänkningar aldrig har gagnat kvinnorna.

Mina följdfrågor till arbetsmarknadsministern är: Hur ser det egentligen ut med trenden för förvärvsfrekvensen för kvinnorna? Är det ett sätt att klara detta? Vad gäller kvinnolönerna har ju arbetsmarknadsministern tagit initiativ till en arbetsvärdering. Hur går det? Löser detta problemen för de lågutbildade kvinnorna? Eller är det mest kunskapslyftet och att behålla nuvarande skattesystem som är det viktigaste för kvinnornas framtid och försörjning?

Anf. 64 Arbetsmarknadsminister MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! I den här debatten mellan mig och Annika Jonsell måste man ställa sig den grundläggande frågan, nämligen vad det är som gör Sverige så unikt. Jag som jobbar mycket i EU i Bryssel ser det varje gång jag är där. När jag är i Spanien och Tyskland ser jag det också. Det unika med Sverige är vår höga sysselsättningsfrekvens för kvinnor. Det unika med Sverige är att de lågutbildade kvinnorna inte har fastnat i hemmen. De har tagit steget ut på arbetsmarknaden. De jobbar väldigt mycket i den offentliga sektorn, men också inom industrin, handeln, bankvärlden osv. Det är den stora skillnaden. De lågutbildade i kvinnorna i Sverige har fått chansen. De har fått sin egen inkomst, och därmed sin egen frihet. Sedan återstår det mycket att göra på den vägen, men det är den avgörande skillnaden. Det är också en väldigt stor skillnad mellan oss och Moderaterna. Ni ser inte på detta på samma sätt.

Låt mig ta upp de olika utredningarna igen. Jag vill korrigera Annika Jonsell på en punkt. Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi har ju gett ut en rapport, *Lönar det sig att arbeta*. Och svaret på den frågan är obetingat ja. För den överväldigande majoriteten kvinnor, män och familjer i Sverige i dag lönar det sig att arbeta. Det är inte 40 % utan 4 % av de arbetslösa som skulle förlora på att återgå till arbetet.

Det är klart att jag kan hålla med om att det är 4 % för mycket. Men det är ändå en väldigt liten del om man ser till att av totalt 100 % är det 96 % som faktiskt tjänar på att arbeta.

Det val vi en gång gjorde när vi gjorde det oavlönade hemarbetet till avlönat arbete på en arbetsmarknad har också medfört att vi i Sverige inte ser några tendenser, som i många andra länder i dåliga tider, på att kvinnor skulle gå tillbaka till hemmen, på att kvinnor skulle välja att bli hemmafruar eller hemmaarbetande igen.

Den tendensen finns inte i Sverige. Även om man har en låg lön vill man arbeta. Man vet att det egna arbetet är betydelsefullt, på kort men kanske framför allt på lång sikt. Även om man bara tjänar litet grand när

man tar steget från att vara arbetslös och in i ett jobb, så tar man det steget. Man vet nämligen att om ett litet tag, på litet längre sikt, tjänar man på att arbeta i stället för att vara hemma med a-kassa.

För övrigt är det så, som jag skriver i svaret: Valet finns inte. Man kan inte välja mellan att gå på bidrag eller att ta ett arbete. Den som är arbetslös och som erbjuds ett arbete som den personen bedöms kunna ta har skyldighet att ta det. Det tycker jag är oerhört viktigt att stryka under, särskilt nu när vi ser att många jobb kommer och då det också är viktigt att vi så fort som möjligt kan besätta de jobben.

Till Inger Segelström vill jag säga att det är viktigt med arbetsvärdering. Tyvärr förlorade JämO ett mål för några år sedan. Men det resulterade i att JämO fick litet nya pengar av Ulrica Messing och mig för att kunna driva de frågorna vidare och ta sig an nya mål när det gäller arbetsvärdering. Jag hejar på JämO allt jag kan, och jag tycker att det är en väldigt bra väg att komma till rätta med den sneda fördelning av löner som finns mellan gruppen kvinnor och gruppen män. Jag är säker på att JämO så småningom också kommer att lyckas i det arbetet, och det är en bra väg att gå.

När det gäller förvärvsfrekvensen har ju trenden under 90-talet tyvärr varit i vikande. Men trots det ligger vi fortfarande i topp inom EU. Vi ligger alltså i topp i EU när det gäller kvinnors sysselsättning, trots att den har sjunkit. Men vad vi nu kan se är att arbetslösheten sjunker och att sysselsättningen ökar.

Anf. 65 ANNIKA JONSELL (m):

Herr talman! Det finns mycket som är unikt med Sverige. Det som är väldigt unikt är våra världshöga skatter. När arbetsmarknadsministern pratar om det här problemet låter det mest som att det är ett litet marginellt problem och någonting som återstår att göra innan vårt samhälle är perfekt.

Enligt min uppfattning är det snarare så att vi är på väg åt helt fel håll. Det finns trots allt många människor för vilka arbete eller inte blir en fråga om små marginaler. Låt vara att det inte är en jättestor grupp människor för vilka det direkt skulle bli sämre lönsamhetsmässigt att arbeta än att inte göra det. Men att de över huvud taget finns är helt osannolikt när man tänker efter. Och, som sagt, för väldigt många gör det en mycket liten marginell skillnad om man arbetar eller inte arbetar.

Arbetsmarknadsministern vägrar uppenbarligen att ens tänka tanken att det skulle kunna vara något problem att vi har kanske världens högsta skatter för låginkomsttagare. Hon verkar inte ens tycka att det är olyckligt att människor blir så här oerhört beroende av bidrag och politiska beslut och därmed inte själva kan förändra sin situation.

Jag förstår om regeringen och regeringens företrädare inte vill lyssna på mig och Moderaterna i den här frågan. Men kanske borde man fundera på varför Socialdemokraternas systerparti i Storbritannien, Labour, med den framgångsrike ledaren Blair i spetsen just förbereder ett förslag om sänkt skatt för låginkomsttagare för att öka incitamenten att ta sig ur bidragsberoendet. Jag vore tacksam om Margareta Winberg ville kommentera just denna utveckling i Storbritannien. Har Blair och Gordon Brown tänkt fel?

Anf. 66 INGER SEGELSTRÖM (s):

Herr talman! Jag skulle vilja fortsätta diskussionen om att skattesänkning – det är min uppfattning – aldrig gagnar kvinnor. Jag skulle vilja fråga arbetsmarknadsministern vad som skulle hända konkret om man nu sänkte skatterna och det skulle drabba kunskapslyftet. Vad skulle hända med den stora gruppen kvinnor? Vi vet ju att två tredjedelar av dem som går på kunskapslyftet i dag just är kvinnor. Det är den gruppen som vi tycker behöver vidareutbildning för att klara sig. Vad skulle hända med dem? Vart skulle de ta vägen i det moderata Sverige?

Anf. 67 Arbetsmarknadsminister MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! Det finns anledning att påminna om varför vi har skatt i Sverige. Det låter som om det är en styggelse som regeringen har hittat på och som bara är till besvär för de allra flesta.

Vi har i Sverige valt en unik modell jämfört med många andra europeiska länder. Vissa saker som vi tycker är viktiga skall vi se till att människor kan få efter behov, inte utifrån efterfrågan – alltså en solidarisk fördelning av vissa tjänster i Sverige. Det gäller t.ex. skola, vård, omsorg och kunskap. Vi har sagt att om detta skall vara möjligt måste vi alla vara med och bidra. Vi har alltså en gemensam finansiering för att människor skall kunna få vård, omsorg och utbildning efter behov.

Vi har också en demokratisk kontroll, dvs. vi politiker styr faktiskt detta. Vi tror att om marknaden skulle styra, vilket moderaterna ofta förespråkar, skulle det inte vara efter behov utan efter efterfrågan. Men efterfrågan och behov är inte samma sak.

I det moderata Sverige vill ni ge mer pengar i fickan. Man skall klara sig bättre själv genom att skatterna tas ned ordentligt. Sedan får var och en en liten påse pengar i sin ficka, och så får man fråga efter vård, omsorg och utbildning så gott man kan. Då är det efterfrågan som styr. Det betyder att de som får en stor påse pengar i fickan kan efterfråga mer vård, omsorg och skola, men de som får en liten påse pengar kan efterfråga mindre.

Där har vi i ett nötskal skillnaden mellan oss och er. Vi ger efter behov och inte efter hur mycket pengar man råkar ha i fickan.

Man kan också fråga sig: Om vi hade ett annat system, vad skulle då skolan kosta? Det finns exempel på det i andra länder där man faktiskt betalar sin skola själv. Och det är dyrt! Vad skulle sjukvården kosta? Vad kostar en operation? Det finns också exempel i andra länder där man betalar själv.

Det gör t.ex. att många svenskar i utlandet, som trivs utomordentligt gott i det goda klimatet i Brasilien och var det nu är, vill komma hem när de blir sjuka. De vill komma hem när deras barn skall gå i skola. Det är ju så dåliga skolor i det landet, och skulle de för övrigt skicka barnen till USA eller någon annanstans kostar det så hemskt mycket. Då passar de svenska välfärdssystemen.

De får gärna komma hem. Vi är öppna för alla, också för de rika. På grund av vårt system har vi världens minsta klyftor mellan rika och fattiga, och det är en annan sida av samma välfärdssystem.

Det är som Inger Segelström säger när det gäller moderaternas system med kraftiga skattesänkningar. Alla de kvinnor och män, men mest kvinnor, som inte fick chansen när de gick i skolan, som inte har treårigt

gymnasium och som nu är arbetslösa på grund av den utveckling som har varit i arbetslivet, en utveckling som inte tolererar människor som inte har mer av kunskap och kompetens, får nu sin andra chans. Men med ert system skulle de inte få det.

För övrigt talar ni alltid illa om kunskapslyftet. Det är ett sätt att gömma människor. Ja, det är ett sätt att gömma de människor som behöver grundutbildning. Om de däremot skall gå på universitet och högskolor gömmer man dem inte. Det är nämligen väldigt fint i det moderata samhället.

Anf. 68 ANNIKA JONSELL (m):

Herr talman! När man lyssnar på arbetsmarknadsministern låter det som om arbetsmarknadsministern har levt helt isolerad från den debatt som har pågått ganska länge här i Sverige, från alla de otaliga rapporter, internationella och inhemska, som visar att vår mycket stora offentliga sektor och våra höga skatter faktiskt är ett stort problem för oss.

Det verkar också som om det har undgått henne helt och hållet att vår offentliga sektor, trots världens högsta skatter, inte förmår leverera vad den faktiskt lovar. Detta gör att människor inte har möjlighet att påverka sin egen situation. De har inte tillräckligt mycket pengar för att lägga undan och därmed själva kunna prioritera hur de vill leva eller förändra sin situation. Men de kan inte heller lita på den offentliga sektorn. De kan inte lita på att den levererar vad som behövs i fråga om t.ex. vård, omsorg och utbildning.

Detta är ett mycket stort problem. Jag blir allvarligt orolig om regeringen inte ens ser det här som ett problem. Däremot skriver regeringen, t.ex. i budgetpropositionen för 1998, att de senaste årens skattehöjningar har påverkat vanliga familjers ekonomi mer än vad bidragsminskningarna har gjort. Ibland tycks det ändå finnas något slags insikt om att detta kan vara ett problem.

Jag är förbluffad över att man sällan över huvud taget diskuterar skatterna och skattesystemets konsekvenser när man talar om fattigdom och låga inkomster. Den största utgiften för *samtliga* inkomsttagare – hur litet man än tjänar – är trots allt inte mat, hyra eller kläder, utan den största utgiften är skatten. Det är skatten som svenska medborgare inte har råd med.

Anf. 69 Arbetsmarknadsminister MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! I Catharina Andréens rapport visas i ett exempel på en ensamstående mamma med två barn, fyra respektive sex år gamla. För den här mamman lönar det sig att arbeta, oavsett om hon har barntillsyn eller inte, om hon går från arbetslöshet till jobb. Ett annat exempel gäller en kärnfamilj som förlorar pengar på att arbeta. I det fallet är det barnomsorgskostnaden som är skillnaden, inte skatten.

Det är klart att man kan ha synpunkter på kostnaden för barnomsorg. Jag skulle önska att barnomsorgen var gratis. Tyvärr är den inte det. Det är där som problemet finns. Det här har alltså ingenting med skattetrycket att göra.

Annika Jonsell säger att den offentliga sektorn är ett stort problem. Nej, varför är den det? Den var ett stort problem när vi inte hade pengar

till den. När ni regerade och lånade för att driva fram reformer inom den offentliga sektorn var det problem. Om man lånar pengar och det blir kanske 250 miljarder kronor i löpande budgetunderskott, i årligt underskott, tittar självfallet omvärlden på Sverige och undrar vad vi håller på med. Man säger då: Till dem kan vi inte låna ut pengar. Vi tar en stor risk om vi lånar ut pengar till det landet. Vi måste höja räntan så att vi har en säkerhet.

Det var också vad som skedde. Räntan höjdes. Ni lånade mera. Statskulden och budgetunderskottet steg. Räntan och arbetslösheten steg också. Men det var då. Nu är vi i ett helt annat läge. Nu har räntan halverats därför att vi har finanserna i balans. Nu tittar samma länder på oss och säger: Jaha, nu kan vi våga låna ut till litet lägre kostnad. Man sänker räntan, vilket är bra för Sverige, för företagare och för enskilda människor.

Annika Jonsell säger att folk inte har råd att lägga undan pengar, men inte heller det är sant. Sparkvoten första halvåret 1990 utgjorde 8 % av BNP – en mycket stor, egentligen alldeles för stor, sparkvot. Vi behöver mer av konsumtion, och det har vi nu fått.

Överläggningen var härmed avslutad.

11 § Svar på interpellation 1997/98:215 om Samhall

Anf. 70 Arbetsmarknadsminister MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! Bo Nilsson har frågat om det är regeringens avsikt att Samhalljobben skall fortsätta att minska och att funktionshindrade därmed skall komma ännu mer i skymundan på arbetsmarknaden. Vidare har Bo Nilsson frågat om regeringen är beredd att medverka till att Samhalljobben vidmakthålls och utvecklas som en viktig garant för funktionshindrades delaktighet i arbetslivet och i samhället.

Saneringen av statens finanser har handlat om skattehöjningar och neddragningar. Alla har berörts på något sätt. Det har varit en smärtsam process – men helt nödvändig. Inte heller Samhalls verksamhet har kunnat undantas från kraven på effektiviseringar och besparingar. Det är min mening att Samhall har hanterat dessa krav på ett beslutsamt och handlingskraftigt sätt. Samhalls egen bedömning är att förändringsarbetet har varit tungt och svårt men att Samhall har stärkts, blivit effektivare och mindre beroende av staten.

De sparkrav som ställts på Samhall har inte bara berott på behovet av att sanera statens budget. Samhall behövde genomföra omstruktureringar, verksamhetsförändringar och effektiviseringar. Det fanns verksamheter, främst viss tillverkningsindustri, som innebar mycket stora kostnader per arbetstillfälle. Olika omvärldsfaktorer, exempelvis ökad konkurrens från Baltikum och Östeuropa, har gjort det nödvändigt att ändra produktionsinriktning och finna nya, mer konkurrenskraftiga verksamhetsområden. Statens budgetproblem medförde att förändringsarbetet fick genomföras i en något snabbare takt, men det arbetet skulle ändå ha behövt göras.

Bo Nilssons fråga handlar om vilka förutsättningar som skall gälla för Samhall år 1999. Som Bo Nilsson vet förbereder regeringen nu 1998 års

vårproposition, där förslag skall läggas om ramarna för de olika utgiftsområdena. Fördelningen av medel på de olika anslagen inom respektive utgiftsområde sker först i höstens budgetproposition. Det är således inte möjligt för mig att i dag säga något om vad utfallet för Samhalls del kan tänkas bli.

Det framgår av Samhalls concernplanering för 1999 att det finns orosmoln framöver. 1998 hotar att bli det tredje förluståret i rad. Enligt Samhall finns risk för en fortsatt negativ utveckling.

Den utvecklingen kan inte fortsätta. Inom Arbetsmarknads- och Finansdepartementen förbereds nu ett analysarbete, där Samhalls ekonomiska situation närmare skall studeras och analyseras bl.a. med hjälp av särskild företagsekonomisk expertis. Vidare arbetar Riksrevisionsverket med en studie av Samhall som väntas bli klar till årsskiftet. Regeringen avser att återkomma till riksdagen om Samhalls framtida verksamhet. Det är min ambition och avsikt att Samhall skall kunna ges långsiktigt hållbara förutsättningar för sin verksamhet.

Samhall är viktigt för att också de människor med funktionshinder som har allra svårast att hävda sig på arbetsmarknaden skall kunna erbjudas arbete. Men vad som alltid gäller är att möjligheten till ett arbete på den reguljära arbetsmarknaden skall prövas i första hand innan en Samhallanställning kan bli aktuell. Arbetsmarknadsverket förutsätts år 1998 öka antalet lönebidragsanställda och anställda i offentligt skyddat arbete, OSA, till 53 000 personer. Lönebidragsanställning är även en viktig form för återgång till den reguljära arbetsmarknaden efter Samhallanställning.

Anf. 71 BO NILSSON (s):

Herr talman! Jag får väl tacka för svaret, men egentligen fick jag inte svar på mina frågor. Jag har frågat om Samhalls framtid: Är regeringens avsikt att Samhalljobben skall fortsätta att minska och att funktionshindrade därmed skall komma ännu mer i skymundan på arbetsmarknaden, eller är regeringen beredd att medverka till att Samhalljobben vidmakthålls och utvecklas som en viktig garant för funktionshindrades delaktighet i arbetslivet och i samhället?

När jag nu inte har fått svar skulle jag vilja försöka med ett annat sätt att fråga. Kanske kan jag då få bättre svar. Jag tänker nämligen ställa ett antal frågor och hoppas på enkla svar.

För det första: Trots rekordhög arbetslöshet har Samhall minskat med 2 500 jobb, ca 10 %, på tre år. Har det verkligen varit rätt? Detta är min enkla fråga. Om regeringen inte gör något nu i budgeten för 1999 måste antalet jobb i Samhall minska med ytterligare 2 500, alltså en minskning ned till 25 000 jobb. Man måste således börja friställa redan i höst, om man inte redan har börjat med friställningarna. Kan detta verkligen vara rätt?

För det andra: Fram t.o.m. 1996 fick Samhall kompensation för avtalsenliga lönehöjningar. Anställda med arbetshandikapp har, som alla vet – också statsrådet, hoppas jag – begränsad arbetsförmåga. Det är inte riktigt att kräva att de skall kunna öka sin effektivitet lika mycket som övriga anställda. Bara den uteblivna lönekomensationen betyder ett besparingskrav på Samhall på 311 miljoner kronor. I statsrådets egen utredning LOSAM konstateras det att Samhall åter måste ges kompensat-

Prot. 1997/98:85

24 mars

*Fel! Okänt
växelargument.*

**Fel! Okänt
växelargument.**

ion för löneutvecklingen. Jag skulle vilja höra statsrådet ge några goda skäl för att inte ge lönehöjningskompensation så som LOSAM föreslår.

För det tredje: 50 % av de funktionshindrade står i dag utan jobb. Samtidigt har jobben i Samhall – låt säga att lönebidragen är ungefär oförändrade – dvs. insatserna totalt för de funktionshindrade, minskat. Därför behöver de här människorna mera stöd än vad ordinarie arbetskraft behöver. De här människorna behöver speciella åtgärder. Då kan man fråga sig om det är rimligt att minska antalet jobb ytterligare i Samhall 1999, som Samhall självt varnar för. Om t.o.m. det här skulle accepteras, kan man då få höra vilka andra insatser som statsrådet är beredd att göra för att minska arbetslösheten ordentligt bland de funktionshindrade?

För det fjärde: Jag hörde Lars Ulander, som tidigare var ordförande i arbetsmarknadsutskottet, hålla ett tal där han sade att han var övertygad om att det var en vinst för samhället att anställa folk i Samhall i stället för att låta dem gå på a-kassa eller i förtidspension, som ofta är alternativen för de här grupperna. Jag skulle naturligtvis gärna höra om Lasse möjligen hade fel eller om det finns andra skäl till att ha en annan åsikt i dag än Lars Ulander hade då. Jag är för min del helt säker på att Lasse hade rätt. Det är bättre och billigare för samhället att ge jobb i Samhall än att låta folk gå arbetslösa med a-kassa eller t.o.m. förtidspension.

När jag nu inte fick svar på de tidigare frågorna önskar jag att statsrådet åtminstone ville ge mig en avsiktsförklaring. Hur skall det gå för Samhall, och hur skall det gå för de funktionshindrade på arbetsmarknaden? Det här är väldigt viktigt för en svag grupp, som jag tycker att vi socialdemokrater borde värna.

Anf. 72 Arbetsmarknadsminister MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! Jag delar Bo Nilssons uppfattning att denna grupp är en grupp som skall värnas. Det kan man naturligtvis göra på litet olika sätt.

Låt mig ändå först säga att den som läser statistik, och det måste en arbetsmarknadsminister göra, kan konstatera att de arbetslösa har blivit färre under det senaste året. Arbetslösheten har sjunkit ganska kraftigt för den gruppen.

Vi kan också konstatera att långtidsarbetslösa arbetshandikappade har blivit färre. Antalet har nästan halverats på ett år. Vi kan också konstatera att det inte bara är åtgärder som har åstadkommit det här fallet, även om åtgärderna är något fler nu än för ett år sedan. Det beror på andra saker. Förhoppningsvis har de kunnat beredas någon form av annan sysselsättning.

Vi kan också via statistiken se att lönebidragen ligger litet högre. De ligger sista veckan på 47 000. Det är jag inte nöjd med. Jag har sagt att lönebidragen skall upp över fjolårets nivå. Lönebidrag och OSA, som den åtgärden heter, skall upp till ett snitt på ungefär 53 000. Det finns också i denna uppgång på arbetsmarknaden en viss ljusning för den här gruppen. Det tycker jag att vi skall kosta på oss att erkänna.

Men det är klart att det inte räcker. Vi måste göra särskilda insatser för att den uppgång som vi nu ser också skall komma den här gruppen till del i ännu större utsträckning. Det kan handla om lönebidrag, och det kan handla om arbetstillfällen inom Samhall.

För att svara på några av frågorna kan jag väl säga att det är klart att jag inte tycker att det är rätt att man friställer 2 500 personer, lika litet

som jag tycker att det är rätt att man friställer folk i offentlig sektor. Det finns också en annan uträkning, som vi diskuterade här förut, som visar att om man ser det strikt ekonomiskt skulle det säkert vara lönsamt att alla de här människorna fick gå tillbaka till offentlig sektor. Om man räknar plus och minus kan man säga det. Min ambition är att jobben vidmakthålls 1998. Hur det skall gå till får vi återkomma till i den vårbudget som kommer om ett par veckor.

De andra frågorna, som vi har diskuterat tidigare, handlar om resultatkrav. Vi har skärpt kraven på dem som jobbar i Samhall. Det handlar om ytterligare mål, det som LOSAM var inne på. Det handlar om finansieringen på litet längre sikt, inklusive PLO-uppräknningen. Det skall ingå i den analys av Samhall som skall göras på ett mer djupgående sätt än t.o.m. LOSAM gjorde. Där skall också effekterna av en eventuell utökning av antalet platser på Samhall göras.

Det är klart att det i mitt huvud också finns ett sådant scenario. Hur skulle det vara om vi utökade med ett visst antal tusen nya platser? Vad skulle det kosta? Hur skulle det vara i förhållande till att vi t.ex. utökade möjligheten till lönebidrag? Men detta är någonting som den utredning som vi kommer att avisera i vårpropositionen kommer att titta närmare på.

Anf. 73 BO NILSSON (s):

Herr talman! Det verkar åtminstone litet ljusare. Nu hoppas jag att vi till protokollet antecknar att ambitionen var att man skulle vidmakthålla antalet anställda för nästa år. Det tycker jag är ett viktigt besked. Jag hoppas verkligen att statsrådet kan leva upp till det kravet.

Jag har några uppgifter som jag gärna vill ta upp. Det skulle behövas 170 000 nya jobb som förbehålls funktionshindrade för att denna grupp skall ha samma sysselsättningsnivå som andra grupper i samhället. Det måste vara en utmaning. Det är inget som vi kan nonchalera. Det måste kraftsamlas även om detta är en svag grupp som kanske inte är så högljudd i debatten. Men detta är verkligen en grupp som behöver vår hjälp.

Jag tittar på antalet anställda med lönebidrag. Inklusive OSA och Samhall har de från 1990 till 1997 legat oförändrat på ca 80 000. Samtidigt har åtgärderna för arbetslösheten i gemen fyrdubblats. Det råder inget tvivel om att den här gruppen är förfördelad. Jag tycker att det är viktigt att stå upp för just den här gruppen.

Jag har några exempel på andra konsekvenser av den situation som Samhall är i. I Kävlinge står det i dagens tidning: Förvånad över uppsägningar på Samhall. Uppgift står mot uppgift när det gäller uppsägningar av anställda på Samhall syd. På bara några månader har sex stycken i Kävlinge blivit uppsagda från Samhall.

Det är så hårda krav i dag att folk inte ens platsar i Samhall, utan man säger upp dem därför att de inte är effektiva nog. Det här är naturligtvis ett utslag av de hårda besparingar som man har gjort på Samhall. Jag tycker att det här är ett dåligt sätt att spara på.

Jag träffade en kollega innan jag skulle gå hit som sade: Jag har en bekant som inte kommer att få vara kvar på sitt jobb i Samhall därför att hon inte klarar effektivitetskravet. Jag kan ta många exempel. Jag var på ett epilepsimöte i lördags. Jag är ordförande i Epilepsiförbundet. Då var det en kille som sade: Jag har jobbat i Samhall i 30 år, men nu orkar jag

Prot. 1997/98:85

24 mars

*Fel! Okänt
växelargument.*

**Fel! Okänt
växelargument.**

inte längre därför att effektivitetskraven är så höga. Det går att ta hur många exempel som helst.

Jag fick i dag Arbetslivsfakta i min hand. Där står: Få arbetshandikappade får arbete. Det här är mycket allvarliga signaler. Jag tycker att det är vår uppgift som politiker att hjälpa dem som behöver den här hjälpen allra bäst.

Nu vet jag inte om den statistik som jag läste upp eller den statistik som tydligen arbetsmarknadsministern har är riktig. Men jag vet att det är hundratusentals människor med funktionshinder och arbetshandikapp som står utanför arbetsmarknaden. De är jättedyra för samhället. Det allra bästa vi kunde göra för dem och för samhället vore att ge dem någon form av jobb. Jag tror att Samhall skulle kunna göra en stor insats i det sammanhanget. Ge Samhall förtroendet och nya resurser! Då tror jag att vi kan skapa många nya meningsfulla arbeten för funktionshindrade.

Anf. 74 Arbetsmarknadsminister MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! Först vill jag kommentera att det skulle behövas 170 000 nya jobb för att det skulle bli paritet med de icke arbetshandikappade. Det är klart att man kan räkna så. Men de flesta av de här 170 000 söker ju inte jobb. De finns inte i den kategori som söker jobb. Vår målsättning är att i första hand hjälpa dem som finns hos arbetsförmedlingen eller hos AMI.

Däremot kan man säga att om de som i dag inte står till arbetsmarknadens förfogande, alltså inte är inskrivna på arbetsförmedlingen eller AMI, ser att det går litet bättre för den grupp som är inskriven kommer de att strömma ut. Så fungerar det också i den vanliga arbetsmarknaden för icke handikappade. Det behövs ett antal tusen nya jobb för den gruppen – det är helt klart.

Jag tycker inte heller att det är en riktigt rimlig jämförelse att säga att de arbetshandikappade trots allt har uppgått till ett visst antal. De har inte blivit fyra gånger fler, som de arbetslösa har blivit, och man kan därför inte jämföra med fyra gånger fler i åtgärder. Jag tycker att den jämförelsen haltar litet grand.

Jag blev vidare litet förvånad när Bo Nilsson talade om de personer som slutar. I Samhalls egen studie om Samhall, *Merkostnader, en första analys*, står det faktiskt på s. 4 att uppsägning eller permittering ej tillämpas. Samhall har inte sedan starten sagt upp eller permitterat anställda med arbetshandikapp på grund av arbetsbrist orsakad av konjunktur eller av andra marknadsskäl.

Men jag vet också att man nu inför 1999, om det inte händer någonting, åtminstone säger att man tvingas att göra detta. Jag tar den oron på största allvar, och det är därför som jag nu här kan säga att vi under 1998 skall garantera att det inte blir uppsägningar. Hur det sedan blir för 1999 och 2000 får den här analysen visa.

Anf. 75 BO NILSSON (s):

Herr talman! Jag tror att Kävlingeexemplet speglar oron ute i Samhall. Man har hittills klarat precis det som statsrådet läste upp, men om man inte gör någonting för nästa år, tror jag att det är dags för uppsägningar redan i höst för att man skall klara målet under 1999. Jag tror att

det är väldigt viktigt att Samhall får ett besked i frågan om att det här verkligen kan vara sant. Jag hoppas att det inte är sant, utan jag hoppas att man kan ge Samhall det besked som statsrådet uttalat och som nu förs till protokollet, att strävan är att vidmakthålla antalet anställda. Det är oerhört viktigt – inte så mycket för Samhall som för de arbetshandikappade. Det är de som är de viktiga.

De anställda i Kävlinge har alltså inte slutat utan fått sluta. Det handlar alltså, som jag ser det, om uppsägningar. Jag är, utan att ha något belägg för det, litet rädd för att det här är början på den oro som känns i företaget. Jag hoppas att det är fel, men jag är litet rädd för detta.

Statsrådet säger att de flesta av de 170 000 inte söker jobb, och det är naturligtvis riktigt. Känner man att det inte lönar sig går man naturligtvis inte till arbetsförmedlingen. Men om man skulle öppna slussarna för de här människorna är jag helt säker på att det hos dem finns massor av arbetsförmåga som vi i dag inte använder men som skulle kunna användas vettigt utan att det kostar samhället speciellt mycket pengar utan, som jag sade tidigare, tvärtom gå med vinst.

Jag är säker på att det är bättre att satsa i Samhall och på lönebidrag än på passiva åtgärder. Det är klassisk politik från vårt partis sida. Jag är också säker på att det är ett dåligt sätt att spara om statsrådet fortsätter att spara på Samhall. Jag tror att samhället förlorar på det. Jag hoppas och tror, även om inte statsrådet kan säga det, att vi åtminstone till stora delar är överens.

Anf. 76 Arbetsmarknadsminister MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! Ja vi är överens om att prioritera den här gruppen. Den är kanske tillsammans med de utomnordiska medborgarna den allra svagaste gruppen på arbetsmarknaden. Det vore dålig socialdemokratisk politik att inte säga det liksom att inte handla därefter. Jag kan också säga att vi förutom de insatser som vi faktiskt kommer att göra för Samhall – jag har nu inte kunnat nämna alla här – har aviserat en ny lag om diskriminering av funktionshindrade på arbetsplatserna. Det är också ett steg i rätt riktning.

Jag har, som Bo Nilsson vet, en sakkunnig hos mig, Sonja Fransson, som har till uppgift att särskilt lyfta fram, prioritera och beakta den här gruppen liksom också att driva på det politiska arbetet för den.

Efter mig på föredragningslistan kommer socialförsäkringsminister Maj-Inger Klingvall. Vi ägnar ganska mycket tid åt att se hur systemen bättre skall kunna anpassas till varandra, så att det inte är så att den som behöver Maj-Inger Klingvalls och mina olika system skall behöva springa runt mellan dem. Vi sätter människan i centrum, och det handlar då ofta om den gruppen. Myndigheterna och de andra systemen får då organisera sig så att det blir det bästa möjliga för individen.

Med det här vill jag säga att det pågår en hel del arbete som kanske inte alltid syns utåt men som jag hoppas och tror på litet sikt ändå skall ge resultat.

Överläggningen var härmed avslutad.

Prot. 1997/98:85

24 mars

*Fel! Okänt
växelargument.*

12 § Svar på interpellation 1997/98:214 om underhållsstödet

Anf. 77 Statsrådet MAJ-INGER KLINGVALL (s):

Herr talman! Sigge Godin har frågat mig om regeringen avser att komma med förslag till ändringar som gör att återbetalningsbeloppet kan bestämmas utifrån en mer aktuell inkomst. Sigge Godin har vidare frågat om regeringen avser att komma med förslag till administrativa förändringar på de punkter som Riksförsäkringsverket anser är möjliga i nuläget samt när regeringen kommer att göra en total översyn av underhållsstödet.

Jag vill börja med att besvara frågan om en översyn av underhållsstödet. I regleringsbrevet för budgetåret 1997 gav regeringen Riksförsäkringsverket i uppdrag att utvärdera effekter och resultat av det nya underhållsstödssystemet. Den rapport som Sigge Godin hänvisar till och den tidigare avlämnade rapporten, som behandlade själva genomförandet av reformen, ingår i denna översyn. En tredje och slutlig rapport kommer att överlämnas till regeringen i slutet av denna månad.

I den nyligen avlämnade rapporten konstaterar verket att enligt dess uppfattning har de nya reglerna påtagliga fördelar jämfört med reglerna om bidragsförskott. Riksförsäkringsverket gör också bedömningen att det nya systemet har varit i gång för kort tid för att det redan nu skall föreslå några genomgripande förändringar av regelverket. Verket framhåller också att IT-resurserna till stora delar är intecknade för att klara sekelskiftesproblematiken samt för att bygga upp ett nytt pensionssystem.

I rapporten lämnas dock vissa förslag till regeländringar som bedöms kunna genomföras. De innebär inga eller begränsade förändringar i ADB-systemet. Verket lämnar också några förslag till förändrade regler där ikraftträdandet bör anpassas till att ADB-systemen har omarbetats. Vidare pekar Riksförsäkringsverket på några områden som enligt dess uppfattning behöver belysas ytterligare. Exempel härpå är grundavdragets storlek och reglerna för underhållsstöd när barn bor växelvis hos båda föräldrarna.

Socialdepartementet kommer inom kort att sända ut den aktuella rapporten på remiss för att i sedvanlig ordning inhämta synpunkter från berörda myndigheter och organisationer. Om det visar sig lämpligt kommer även den rapport som lämnas i slutet av mars att remissbehandlas.

Under våren kommer en särskild arbetsgrupp inom Regeringskansliet att bereda Riksförsäkringsverkets rapporter. Arbetsgruppen kommer också att bereda socialförsäkringsutskottets uttalande att regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag till jämningsregler vid fastställande av återbetalningsskyldigheten. Arbetsgruppen kommer också att pröva om andra förslag till regeländringar skall arbetas fram.

När det gäller Sigge Godins fråga om huruvida regeringen avser att återkomma med förslag som gör att återbetalningsskyldigheten kan bestämmas utifrån en mer aktuell inkomst vill jag först påminna om de resonemang som fördes i propositionen om underhållsstöd. Där sägs bl.a. att reglerna för återbetalningsskyldighet bör vara förutsebara och enkla och att underlaget för procentberäkningen bör vara lätt att få fram och att kontrollera.

Att regeringen valde att utgå från den senaste taxeringen när återbetalningsskyldigheten skall bestämmas berodde med andra ord inte på

någon slump utan föregicks av noggranna överväganden av olika alternativ. Genom att utgå ifrån taxerad inkomst behöver försäkringskassan inte invänta uppgifter från den underhållsskyldige om en uppskattad inkomst. Den behöver inte heller stämmas av efteråt mot fastställd taxerad inkomst för att se om beloppet var det korrekta. De återbetalningsskyldiga riskerar inte heller att efter två år upptäcka att de bedömt inkomsten till ett för lågt belopp och därefter tvingas betala ytterligare pengar till staten samtidigt med återbetalningsbeloppet för det innevarande året.

För de allra flesta är inkomsten ungefär densamma som för två år sedan eller kanske något högre. För att underlätta för de återbetalningsskyldiga som i vissa situationer, t.ex. vid arbetslöshet, kan ha svårt att betala det fastställda återbetalningsbeloppet infördes därför möjligheten att helt eller delvis få anstånd med betalningen.

Anf. 78 SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret. Det här är ingen ny fråga. Vi brukar diskutera den en gång i kvartalet, och vi lär få fortsätta med det.

Utformningen av det nya underhållsstödet har visat sig, enligt vad jag anser, ha mycket allvarliga brister, som vi från Folkpartiets sida pekade på när regeringen lade fram sitt förslag. Detta konstaterande innebär inte att vi slår oss för bröstet och säger: Vad var det vi sade? Vi vill i stället föra en debatt och en dialog om hur man på bästa sätt kan avhjälpa de allra värsta bristerna i det här systemet.

Herr talman! Tyvärr ger statsrådet inte på någon punkt några signaler om hur de här eventuella förändringarna skall kunna ske. Det har nu gått drygt ett år sedan underhållsstödet infördes. Som statsrådet skriver i sitt svar har Riksförsäkringsverkets rapport kommit, och en annan offentliggörs i dag. Den har kommenterats i medierna i dag. Jag har inte kunnat ta del av den, men den finns. Eftersom jag inte har rapporten i min hand – mitt utskott har den – utgår jag från att det som står i medierna i dag är korrekt. Där står att de nya reglerna inte ger någon besparing. Det är ganska allvarligt, med tanke på den diskussion vi hade när systemet sattes i sjön. Det kostar staten lika mycket som det gamla systemet. Då måste man ställa sig frågan: Är inte det här ett bättre underhållsstöd än det tidigare? Det finns naturligtvis en del fördelar med det, men då borde vi göra någonting åt nackdelarna så att det går att hantera det på ett bättre sätt.

I en rapport från en Göteborgskassa sägs att hela 90 % av dem som sökte anstånd har fått det beviljat. Av dessa är 15 % kvinnor, vilket aldrig tidigare kommit fram i debatten. 75 % av dem som ansöker om anstånd har en inkomst som understiger 150 000 kr per år. 28 % av de sökande är arbetslösa, och 93 % av dessa beviljades anstånd. Enligt medierna i dag säger Riksförsäkringsverket att 41 000 personer är noterade hos kronofogdarna. I fjol var siffran 23 000. Det bör man kanske fundera över. Vid samtal med kronofogdarna uppges att de fall där sökande ligger under existensminimum åtgärdas inte. De ligger som passiva ärenden, och där får de ligga i fem år. Därefter avskrivs de. När jag frågar kronofogdarna i dag säger de att man kan uppskatta att ungefär 50 % av ärendena är sådana som man inte kommer att göra någonting åt eller där man i mycket liten utsträckning kan dra in pengar till de avbetalningar som borde göras.

Prot. 1997/98:85

24 mars

*Fel! Okänt
växelargument.*

Är statsrådet medveten om att de människor som är föremål för betalningsanmärkningar, som det heter, inte kan låna pengar i en bank, inte kan köpa något på avbetalning osv. Skall det pågå i fem år om de inte får bättre ekonomiska möjligheter? Det finns en mängd sådana problem. Det går ut över barnens bästa när föräldrarna inte kan klara ut de här frågorna och när vi har ett system som inte gör det bättre utan snarare sämre för dem som är arbetslösa och har dålig ekonomi.

Jag vill fråga: Vad blir nästa steg? När kan regeringen komma med några ändringsförslag för att råda bot på de värsta bristerna? I många frågor faller systemet samman. Det var det som Folkpartiet varnade för. Därför måste vi få något svar på hur vi skall hantera detta.

Anf. 79 RAGNHILD POHANKA (mp):

Herr talman! Miljöpartiet var också kritiskt när förslaget lades fram. Det är vi fortfarande.

Det är ingenting nytt här, inte några nya förslag, såvitt jag kan se. Vad tjänar ett land på att ha i övrigt skötsamma människor hos kronofogden? Underhållsstödet skulle vara bättre för barnen. Det skulle få båda föräldrarna att känna sig delaktiga i sina barns fostran och ta ett delat ansvar. Det här förslaget har inte inneburit några besparingar alls men satt åt en hel del föräldrar, mest pappor.

Miljöpartiet yrkade i sin motion på propositionen på ett grundavdrag på 48 000 kr och ett resestöd på 100 miljoner. Men det löser inte alla problem. Men vad är det för mening att en förälder med inkomster under socialbidragsnormen skall betala för sitt barn och begära socialbidrag för sin egen försörjning?

Vi har i ett enigt socialförsäkringsutskott begärt konsekvensbeskrivningar innan nya beslut fattas. Det har ännu inte efter flera år blivit fallet. Då genomförs en sådan här reform. Det har inte heller gett förväntade resultat. Har Maj-Inger Klingvall något bättre förslag än i svaret på interpellationen: Vad göra? Det här genomfördes ju i besparingssyfte, men besparingarna uteblev. Det genomfördes för barnens skull, men det blev så att deras ena förälder ej har råd att träffa dem. Är det inte en mänsklig rättighet att barnet skall ha kontakt med båda sina föräldrar? Är det inte delat ansvar när även en fattig pappa vill och har tid att ta del i barnets eller barnens uppväxt? Det är delat ansvar även om man inte ger pengar.

Efter kronofogdens ingripande blir dessa människor ofta fast i en ännu sämre ekonomisk situation, och inte alltför sällan orkar de inte heller träffa sina barn. Skuldfällan har slagit igen över dem. Det här var väl inte meningen?

Anf. 80 CARINA HÄGG (s):

Herr talman! Statsrådet Maj-Inger Klingvall, interpellanten och meddebattören! Jag såg att man i interpellationen lyfter upp huruvida nuvarande bestämmelser och framför allt konsekvenserna av bestämmelserna rimmar med FN:s barnkonvention. Det inspirerade mig att ta upp den här frågan ur en annan vinkel.

I dag är det så att om en förälder har vårdnaden om ett barn skall den andra föräldern betala ett av försäkringskassan fastställt underhållsbidrag. Det vet vi. Men det finns speciella fall, t.ex. en 16-årig tjej som jag har

stött på. Hon får illa i sitt hem och omhändertogs för en tillfällig placering i familjehem. Föräldrarna var skilda sedan länge, och tjejen hade inte haft någon kontakt med fadern under mycket lång tid. För övrigt var hon socialt väl anpassad. Det var ingen problemtjej.

Då socialtjänsten av olika anledningar inte lyckades finna en långsiktig lösning på problemet ordnade skolkuratorn det så att tjejen fick inackorderingstillägg för att kunna bo i ett inackorderingsrum under gymnasietiden. Hennes försörjning skulle båda föräldrarna stå för via underhållsbidrag. Till detta kom studiebidraget. Hon var ambitiös och arbetade dessutom extra så fort hon hade möjligheter till detta. Men det tog inte lång tid förrän den ena föräldern började missköta utbetalningarna. Trots påstötningar kom pengarna mer och mer sporadiskt för att till sist utebli helt. Som förklaring angav föräldrarna att det berodde på att de inte kunde betala. Flickan vände sig i första hand till försäkringskassan för att få hjälp. Men där kunde man endast hjälpa till om det var till en vårdnadshavare som utbetalningarna uteblev, inte till ett barn. Hon sökte därför hjälp hos socialtjänsten, som inte heller hade någon hjälp att erbjuda. Detta maskrosbarn har klarat sig trots dessa dåliga förutsättningar.

Jag tycker inte att det är rimligt att regelverket i dag är utformat så att ungdomar kan falla mellan stolarna på det här viset. Det borde kunna vara möjligt att även ungdomar som av speciella orsaker tvingas ha ett eget boende i slutet av sin barn- och ungdom också skulle kunna få tillgodogöra sig underhållsbidraget. Jag tycker inte att nuvarande situation är rimlig. Jag tror att även om de här barnen inte är många är varje individ viktig. Jag tror att sådana här ungar blir fler och fler.

Jag skulle vilja få reda på om de här fallen kommer med i den planerade översikten och översynen.

Anf. 81 Statsrådet MAJ-INGER KLINGVALL (s):

Herr talman! Låt mig börja med Carina Häggs fråga, som var väldigt speciell. Det är så att underhållsstödet går till vårdnadshavaren och skall gå till samma adress som det barn det gäller bor under. Vi är medvetna om den här problematiken. Jag kan inte i dag ge några besked om vad vi skall göra åt det här, men våra jurister håller på att titta på detta. Det här är ett speciellt fall. Det är mitt svar till Carina Hägg.

Jag har försökt svara på Sigge Godins frågor i interpellationssvaret. Jag tycker att de frågor som ställdes i debatten är väl besvarade. Men låt mig göra det hela ännu litet tydligare. Vi har debatterat denna fråga flera gånger. Detta är en reform som har arbetats fram under lång tid. Flera regeringar har tittat på hur man skulle kunna förändra stödet till barn med särlevande föräldrar. Nu har vi ett nytt system med de barnsjukdomar som nya system har. Samtidigt måste ett nytt system få sätta sig. Man kan inte förvänta sig att få slutliga resultat snabbt. Det kommer att ta tid.

Nu har Riksförsäkringsverket utvärderat frågan, och vi är på väg att få den tredje rapporten. Jag har, precis som Sigge Godin, inte läst den ännu. Rapporten skall överlämnas till departementet inom de närmaste dagarna.

Precis som jag säger i svaret kommer vi att titta på förslagen, men vi kommer också att sända dem på remiss. Vi tycker att det är viktigt att få in synpunkter på dessa tankar och på möjligheterna att hitta lösningar – om vi nu finner det rimligt – på en del av dessa punkter.

Prot. 1997/98:85

24 mars

*Fel! Okänt
växelargument.*

Det kommer också att tillsättas en arbetsgrupp inom Regeringskansliet som skall se på den grundläggande kalkylen i systemet. Vi har ett överskridande för 1997 och ett prognostiserat överskridande för 1998. Vi vill gärna undersöka detta mera i detalj för att bättre förstå varför det är ett underskott. Nära 80 % av det debiterade underlaget får vi in i dag. Den stora förändringen är ju att många fler tar ansvar för sina barns ekonomiska situation. Med det gamla systemet var det 34 % som inte betalade någonting alls. Nu har den siffran gått ned till 17 %.

Sammantaget är det nya systemet i dag 500 miljoner kronor billigare än det gamla systemet. Det beror dels på att det är fler som betalar, dels på att det sker en årlig omprövning, vilket man inte alls hade i det gamla systemet. Det är alltså viktigt att få sagt att dagens system är billigare.

Vi vill framför allt åstadkomma ett förändrat synsätt med denna reform, ett synsätt som innebär att det i första hand är föräldrarna som är ansvariga för sina barns försörjning.

Anf. 82 SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! Ja, visst skall föräldrar ta ekonomiskt ansvar för sina barn. Det är alldeles korrekt. Jag delar också uppfattningen om förändrat synsätt. Men om man inte ändrar de avarter som finns i systemet blir ju synsättet hos väldigt många att de inte finner detta rimligt. De klarar inte av att betala, och det är inte till barnens bästa att det ständigt är tjafs mellan föräldrarna. Det är sammanlagt 334 000 barn som får underhållsstöd. Av föräldrarna är redan i dag 41 000 registrerade hos kronofogden. Vi kan inte låta detta rulla på så här. Det är detta som är problemet.

Vi kände till barnsjukdomarna från början. Nu har det gått drygt ett år, och Riksförsäkringsverket pekar i ett antal punkter på vad man kan göra. Då tycker statsrådet att ärendet skall remitteras. Riksförsäkringsverket vet mycket väl vad som behöver göras och vad som kan göras.

Det rör sig om ett antal försäkringskassor. Jag hänvisade till Göteborgskassan i mitt tidigare inlägg. Jag har här ett yttrande från Stockholmskassan. Det är där som de flesta av dessa människor finns. Stockholmskassan pekar på ett antal brister. Om den underhållsskyldige blir arbetslös eller studerar måste han eller hon söka anstånd. Det vore bättre att räkna fram återbetalningsbeloppet på en mer aktuell inkomst.

Stockholmskassan pekar också på att återbetalningsskyldigheten inträder redan vid 36 000 kr i årsinkomst. Om man inte kan betala blir det alltså en stor skuld med ränta på ränta, och det löser inga problem. Vidare säger man att systemet är orättvist. Boföräldern kan ha väldigt goda inkomster men skall ändå uppbära helt underhållsstöd.

Indrivning sker redan efter två månader. Enligt vissa kassor sker detta med automatik. De kan inte göra någonting. Mitt i behandlingen av ett ärende kan det ha överförts till kronofogdemyndigheten. Är det rimligt att ha det på det sättet?

Det är skilsmässobarnen som är förlorarna. Snart skall riksdagen behandla detta med umgängesresor. Medan föräldrarna diskuterar vem som skall betala dem säger regeringen att man skall dela på dessa kostnader. Skall man inte en gång för alla fatta beslutet på ett och samma ställe? Barnen upplever att det är de som är skuld till att föräldrarna träter om pengarna. Den underhållsskyldige pappan eller mamman kan inte träffa sina barn, eftersom det inte finns pengar till resorna. Då skall statsrådet

skicka ut saker och ting på remiss! Gör de ändringar som Riksförsäkringsverket har pekat på och som är rimliga och konsekventa och som dessutom leder till litet bättre förhållanden i stället för att skjuta frågan framför er!

Hur blir det med de krav som socialförsäkringsutskottet har ställt? Kommer det något förslag i vårbudgeten om hur de frågorna skall lösas? Eller skall också dessa remissbehandlas och skickas landet runt, trots att ett enigt utskott har sagt att man inte accepterar att det fortsätter på det här sättet? Det finns inga politiska kontroverser i utskottet om detta. Vi ser bara att problemen måste rättas till. Hur blir det, statsrådet?

Anf. 83 RAGNHILD POHANKA (mp):

Herr talman! Jag fick kanske inte svar på alla mina frågor. Bl.a. undrade jag hur det ser ut för de föräldrar som inte längre orkar träffa sina barn när de har fått en så dålig ekonomi, till stor del på grund av underhållsstödet. Det är kanske den allra viktigaste frågan. Hur skall man lossa dessa föräldrar ur skuldfällan?

Anf. 84 CARINA HÄGG (s):

Herr talman! Statsrådet! Också jag tycker att det är rimligt att barnen prioriteras på ett tydligare sätt av föräldrarna när det gäller ekonomin. Ibland har man kanske använt sina pengar på ett sätt som inte i första hand har kommit barnen till del. Jag delar grundsynen och tycker att den förändring som har skett på det här området är bra.

Men det är inte lätt att vara politiker när man sitter mitt emot en kille som har svårt att betala underhållsstöd. Jag hade en fränskild pappa hemma vid mitt köksbord, och vi satt och gick igenom hans ekonomi och räkningar. Jag hade inget bra råd att ge till honom. Hur han än vände och vred på situationen hade han inte pengar till att betala underhållet. Han hade att välja mellan att betala underhållsbidrag eller att betala den skuld för bostaden som hade blivit kvar efter skilsmässan. Skulden hade alltså inte uppkommit genom spekulation, utan det var en skuld som man kan få när ett äktenskap har gått i kras och bostaden har sålts med förlust.

Det är inte så lätt att resonera med enskilda människor för att hitta en bra lösning, även om man tycker att beslutet i huvudsak var bra.

Jag vill avsluta med att tacka för att den fråga som jag tog upp om det enskilda fallet kommer med i utredningen. Då hoppas jag bara att man hittar en lösning på dessa ungdomars problem.

Anf. 85 Statsrådet MAJ-INGER KLINGVALL (s):

Herr talman! Jag vill något kommentera frågan om hur stor skuld som man kan skaffa sig. Sigge Godin tog ett exempel med en underhållsskyldig som låg på den lägsta inkomstnivån, 36 000 kr. Den stora skulden på ett år skulle då bli 1 200 kr.

En person som skall betala maximalt belopp för ett barn under ett år men inte klarar av det hamnar på ungefär 15 000 kr. Om vi jämför det med andra skulder som människor har kan vi få ett annat perspektiv på detta att vara i skuld till sitt barn, som ändå måste vara det högst prioriterade man har.

Vilka summor är det vi talar om? Ja, en person med en månadsinkomst på 10 000 kr som har tre barn, varav man är underhållsskyldig för ett, betalar 400 kr i månaden. Resterande, drygt 700 kr, får man via försäkringskassan och skattebetalarna. Vi måste alltså ha litet perspektiv på de belopp vi talar om.

Sigge Godin ger sken av att vilja se på den här frågan med mer generösa glasögon än regeringen. Jag skulle då gärna vilja veta hur stor generositeten är från Sigge Godins och Folkpartiets sida. Jag har tittat på den motion som ni väckte i höstas, och där vill ni spara 300 miljoner till i förhållande till regeringens budgeterade belopp för underhållsstödet. Jag är självfallet oerhört intresserad av att få veta hur det skall gå till. Om vi skall räkna med samma överskridande 1998 som vi hade 1997, handlar det alltså om ungefär 1 miljard som skall tas hem. Är det då de underhållsskyldiga som skall betala mer, eller är det vårdnadshavarna som skall få mindre? Hur skall det gå till? 1 miljard är mycket pengar.

Jag skulle gärna vilja ha ett svar på den frågan, eftersom Sigge Godin får det att låta som om Folkpartiet på något sätt är mera generöst än regeringen i den här frågan.

Anf. 86 SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! Statsrådet talar inte om annat än den besparing som pekats ut och säger inte någonting om hur det hela skall gå till. Vi vill utgå från föräldrabalken, där båda föräldrarna har ett gemensamt ekonomiskt ansvar och gemensamt deltar i försörjningen av sina barn. Så enkelt är det. Då kommer vi till en annan siffra.

Låt mig säga att jag inte är ensam kritiker. Här står hela socialförsäkringsutskottet, liksom de stora kassorna i Stockholm och Göteborg och även kronofogdarna. När man pratar med dessa människor säger de samfällt att man inte borde med automatik efter två månader skicka en massa ärenden till kronofogdarna. Det drabbar ju dessa människor, eftersom de har betalningsanmärkningar. De säger att de borde få sköta det här i större utsträckning på kassorna, därför att de kan lättare komma överens om betalningsplaner. Om det är fråga om så litet pengar – som statsrådet litet vårdslöst försöker beskriva det för dem som läser protokollet – bör vi låta kassorna göra det. De har bättre kontakt med dessa människor, och de kan klara ut det på ett bättre sätt.

Låt mig än en gång säga att det är för barnens bästa och barnens rätt till båda sina föräldrar som jag ständigt tar upp det här. Jag gör det inte för att måla in regeringen i ett hörn – det gör ni så bra själva. Ni vet exakt hur ni skall göra. Gång efter gång när vi pratar om de här frågorna har ni bara ett besked, nämligen att ni skall skicka frågorna på remiss. Det löser inte problemen.

Återigen frågar jag: Får vi något besked i vårpropositionen? Det har vi. Vi har provat systemet i drygt ett år, och det visar sig att det har utomordentligt stora brister, som vi tillsammans borde åtgärda.

Anf. 87 Statsrådet MAJ-INGER KLINGVALL (s):

Herr talman! Jag kan bara konstatera att jag inte har fått något grepp om hur Folkpartiet tänker spara 300 miljoner i förhållande till regeringens belopp, vilket totalt blir över 1 miljard. Men jag har förstått att vad

man vill åstadkomma är en mycket långtgående behovsprövning. Det förvånar mig väldigt mycket, därför att det är ett så oerhört stort avsteg från Folkpartiets syn på välfärdspolitik och det som Folkpartiet står för, dvs. en generell välfärdspolitik.

Jag känner mig oerhört bekymrad inför tanken att Folkpartiet skulle få möjlighet att utöva inflytande över det här systemet – vad skulle det då handla om? Om det är fråga om 1 miljard blir det ju mycket långtgående regelförändringar. Det är, som sagt var, tvärt emot det som brukar vara Folkpartiets ledstjärna när det gäller välfärdspolitik.

Vi skickar frågor på remiss därför att man måste göra det när man bereder ärenden, innan man kan lägga fram förslag för riksdagen. Det är inte något nytt, utan det är en självklarhet när ärenden bereds i Regeringskansliet för att så småningom behandlas vidare i riksdagen.

Det vi gör, som jag har berättat om, är att dels gå igenom den grundläggande kalkylen när det gäller underhållsstödet, dels titta igenom och skicka förslagen från Riksförsäkringsverket på remiss. Vi skall nu bereda det. Om det finns behov av förslag kommer vi att kunna lägga fram dem i samband med budgetpropositionen i september. Det är viktigt att vi får genomarbetade förslag för att vi skall kunna ta ställning till dem i det fortsatta beredningsarbetet.

Vi socialdemokrater vill ha ett generellt stöd, en garanti som går ut till alla barn. Vi vill ha ett förändrat synsätt: Det är föräldrarna som i första hand tar ekonomiskt ansvar för sina barn. Vi tror att det är bra för barnen.

Överläggningen var härmed avslutad.

13 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades
Proposition
1997/98:97 till justitieutskottet

Förslag
1997/98:RFK2 till konstitutionsutskottet

Motioner
1997/98:Jo42–Jo44 till jordbruksutskottet
1997/98:Ub16–Ub25 till utbildningsutskottet
1997/98:L16–L21 till lagutskottet
1997/98:U27–U30 till utrikesutskottet
1997/98:A11 till arbetsmarknadsutskottet

Prot. 1997/98:85
24 mars

*Fel! Okänt
växelargument.*

*Fel! Okänt
växelargument.*

14 § Förnyad bordläggning

Föredrogs men bordlades åter
Finansutskottets betänkanden 1997/98:FiU13–FiU16
Skatteutskottets betänkande 1997/98:SkU21
Justitieutskottets betänkanden 1997/98:JuU14 och JuU16
Lagutskottets betänkanden 1997/98:LU16–LU18 och LU20
Socialförsäkringsutskottets betänkanden 1997/98:SfU9 och SfU10
Kulturutskottets betänkanden 1997/98:KrU10 och KrU11
Näringsutskottets betänkanden 1997/98:NU8 och NU10
Arbetsmarknadsutskottets betänkande 1997/98:AU5

15 § Bordläggning

Anmälades och bordlades
Propositioner
1997/98:104 Behandlingen av häktade
1997/98:105 Det allmännas skadeståndsansvar

Förslag
1997/98:RR9 Riksdagens revisorers förslag angående statens roll som
ägare av bolag

Redogörelse
1997/98:NR1 Nordiska rådets svenska delegations berättelse angående
verksamheten under 1997

Motioner
med anledning av prop. 1997/98:56 Transportpolitik för en hållbar ut-
veckling
1997/98:T20 av Barbro Andersson och Mats Berglind (s)
1997/98:T21 av Sinikka Bohlin m.fl. (s)
1997/98:T22 av Lilian Virgin och Ingibjörg Sigurdsdóttir (s)
1997/98:T23 av Kristina Zakrisson och Birgitta Gidblom (s)
1997/98:T24 av Inger Lundberg m.fl. (s)
1997/98:T25 av Jan Backman (m)
1997/98:T26 av Bo Nilsson (s)
1997/98:T27 av Märta Johansson och Sten Östlund (s)
1997/98:T28 av Kenth Skårvik m.fl. (fp)
1997/98:T29 av Elver Jonsson m.fl. (fp, m, c)
1997/98:T30 av Mats Odell m.fl. (kd)
1997/98:T31 av Rigmor Ahlstedt (c)
1997/98:T32 av Sven Bergström och Erik Arthur Egervärn (c)
1997/98:T33 av Inger Lundberg (s)
1997/98:T34 av Lennart Klockare m.fl. (s)
1997/98:T35 av Olof Johansson m.fl. (c)
1997/98:T36 av Erling Bager och Kerstin Heinemann (fp)
1997/98:T37 av Erling Bager (fp)
1997/98:T38 av Kjell Nordström m.fl. (s)

1997/98:T39 av Gudrun Schyman m.fl. (v)
1997/98:T40 av Marianne Samuelsson m.fl. (mp)
1997/98:T41 av Roy Ottosson och Elisa Abascal Reyes (mp)
1997/98:T42 av Carin Lundberg och Lars Lilja (s)
1997/98:T43 av Jan Björkman m.fl. (s)
1997/98:T44 av Birgitta Hambræus (c)
1997/98:T45 av Per Westerberg m.fl. (m)

Prot. 1997/98:85
24 mars

Skatteutskottets betänkande
1997/98:SkU20 Koncernregeln

Utrikesutskottets betänkanden
1997/98:UU9 Fattigdomsbekämpning i Sveriges utvecklingssamarbete
1997/98:UU23 Utrikesförvaltningen

Jordbruksutskottets betänkanden
1997/98:JoU18 Miljövårdsarbetet och förurning
1997/98:JoU19 Jakt och viltvård
1997/98:JoU21 Ändringar i livsmedelslagen m.fl. lagar

16 § Anmälan om interpellation

Anmälades att följande interpellation framställdes

den 24 mars

1997/98:241 av *Kia Andreasson* (mp) till justitieministern
Väktar- och polisvård
1997/98:242 av *Per Bill* (m) till kommunikationsministern
Posten AB

Interpellationen redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 14 april.

17 § Anmälan om frågor för skriftliga svar

Anmälades att följande frågor för skriftliga svar framställdes

den 23 mars

1997/98:601 av *Marietta de Pourbaix-Lundin* (m) till statsministern
Kommunismens folkmord

Prot. 1997/98:85
24 mars

*Fel! Okänt
växelargument.*

den 24 mars

1997/98:602 av *Mikael Odenberg* (m) till statsministern
Ravensbrück

Frågorna redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll
tisdagen den 14 april.

18 § Kammaren åtskildes kl. 19.57.

Förhandlingarna leddes
av talmannen från sammanträdet början till ajourneringen kl. 16.25 och
av tredje vice talmannen därefter till sammanträdet slut.

Vid protokollet

TOM T:SON THYBLAD

/Barbro Nordström

1 § Justering av protokoll.....	1
2 § Meddelande om torsdagen den 26 mars	1
3 § Meddelande om fördröjda svar på interpellationer	1
4 § Svar på interpellation 1997/98:188 om elöverkänslighet.....	3
Anf. 1 Socialminister MARGOT WALLSTRÖM (s).....	3
Anf. 2 Andre vice talman GÖREL THURDIN (c)	4
Anf. 3 PER LAGER (mp).....	5
Anf. 4 MARIANNE ANDERSSON (c)	6
Anf. 5 Socialminister MARGOT WALLSTRÖM (s).....	7
Anf. 6 Andre vice talman GÖREL THURDIN (c)	7
Anf. 7 PER LAGER (mp).....	9
Anf. 8 MARIANNE ANDERSSON (c)	9
Anf. 9 Socialminister MARGOT WALLSTRÖM (s).....	9
Anf. 10 Andre vice talman GÖREL THURDIN (c)	10
5 § Svar på interpellation 1997/98:218 om familjehemsplace- ringar	11
Anf. 11 Socialminister MARGOT WALLSTRÖM (s).....	11
Anf. 12 ALICE ÅSTRÖM (v)	12
Anf. 13 Socialminister MARGOT WALLSTRÖM (s).....	13
Anf. 14 ALICE ÅSTRÖM (v)	13
Anf. 15 Socialminister MARGOT WALLSTRÖM (s).....	14
Anf. 16 ALICE ÅSTRÖM (v)	15
6 § Svar på interpellation 1997/98:211 om Kosovo.....	15
Anf. 17 Utrikesminister LENA HJELM-WALLÉN (s).....	15
Anf. 18 ALICE ÅSTRÖM (v)	17
Anf. 19 RAGNHILD POHANKA (mp)	18
Anf. 20 MARIANNE ANDERSSON (c)	19
Anf. 21 GÖRAN LENNMARKER (m).....	20
Anf. 22 BODIL FRANCKE OHLSSON (mp)	20
Anf. 23 Utrikesminister LENA HJELM-WALLÉN (s).....	20
Anf. 24 ALICE ÅSTRÖM (v)	21
Anf. 25 RAGNHILD POHANKA (mp)	22
Anf. 26 MARIANNE ANDERSSON (c)	22
Anf. 27 GÖRAN LENNMARKER (m).....	23
Anf. 28 Utrikesminister LENA HJELM-WALLÉN (s).....	23
Anf. 29 ALICE ÅSTRÖM (v)	23
Anf. 30 Utrikesminister LENA HJELM-WALLÉN (s).....	24
7 § Svar på interpellation 1997/98:206 om handikappades situation på högskolorna	24
Anf. 31 Utbildningsminister CARL THAM (s).....	24
Anf. 32 MARGITTA EDGREN (fp).....	25
Anf. 33 FANNY RIZELL (kd)	26
Anf. 34 Utbildningsminister CARL THAM (s).....	27
Anf. 35 MARGITTA EDGREN (fp).....	28
Anf. 36 FANNY RIZELL (kd)	29

*Fel! Okänt
växelargument.*

Anf. 37	Utbildningsminister CARL THAM (s).....	29
Anf. 38	MARGITTA EDGREN (fp).....	30
Anf. 39	Utbildningsminister CARL THAM (s).....	30
8 §	Svar på interpellation 1997/98:209 om Kosova	31
Anf. 40	Statsrådet PIERRE SCHORI (s).....	31
Anf. 41	TALMANNEN	32
Anf. 42	RAGNHILD POHANKA (mp).....	32
Anf. 43	ALICE ÅSTRÖM (v).....	33
Anf. 44	Statsrådet PIERRE SCHORI (s).....	34
Anf. 45	RAGNHILD POHANKA (mp).....	35
Anf. 46	ALICE ÅSTRÖM (v).....	36
Anf. 47	Statsrådet PIERRE SCHORI (s).....	36
Anf. 48	RAGNHILD POHANKA (mp).....	37
Anf. 49	Statsrådet PIERRE SCHORI (s).....	37
	Ajournering.....	38
	Återupptagna förhandlingar	38
9 §	Svar på interpellation 1997/98:216 om åtgärder mot arbetslösheten	38
Anf. 50	Arbetsmarknadsminister MARGARETA WINBERG (s).....	38
Anf. 51	RAGNHILD POHANKA (mp).....	40
Anf. 52	MARIANNE SAMUELSSON (mp)	41
Anf. 53	KENT OLSSON (m).....	42
Anf. 54	Arbetsmarknadsminister MARGARETA WINBERG (s).....	42
Anf. 55	RAGNHILD POHANKA (mp).....	43
Anf. 56	MARIANNE SAMUELSSON (mp)	44
Anf. 57	KENT OLSSON (m).....	45
Anf. 58	Arbetsmarknadsminister MARGARETA WINBERG (s).....	45
Anf. 59	RAGNHILD POHANKA (mp).....	46
Anf. 60	Arbetsmarknadsminister MARGARETA WINBERG (s).....	47
10 §	Svar på interpellation 1997/98:195 om skatter och arbetslöshet	47
Anf. 61	Arbetsmarknadsminister MARGARETA WINBERG (s).....	47
Anf. 62	ANNIKA JONSELL (m).....	49
Anf. 63	INGER SEGELSTRÖM (s)	50
Anf. 64	Arbetsmarknadsminister MARGARETA WINBERG (s).....	50
Anf. 65	ANNIKA JONSELL (m).....	51
Anf. 66	INGER SEGELSTRÖM (s)	52
Anf. 67	Arbetsmarknadsminister MARGARETA WINBERG (s).....	52
Anf. 68	ANNIKA JONSELL (m).....	53
Anf. 69	Arbetsmarknadsminister MARGARETA WINBERG (s).....	53

11 § Svar på interpellation 1997/98:215 om Samhall.....	54	Prot. 1997/98:85
Anf. 70 Arbetsmarknadsminister MARGARETA		24 mars
WINBERG (s).....	54	
Anf. 71 BO NILSSON (s)	55	
Anf. 72 Arbetsmarknadsminister MARGARETA		
WINBERG (s).....	56	
Anf. 73 BO NILSSON (s)	57	
Anf. 74 Arbetsmarknadsminister MARGARETA		
WINBERG (s).....	58	
Anf. 75 BO NILSSON (s)	58	
Anf. 76 Arbetsmarknadsminister MARGARETA		
WINBERG (s).....	59	
12 § Svar på interpellation 1997/98:214 om underhållsstödet	60	
Anf. 77 Statsrådet MAJ-INGER KLINGVALL (s).....	60	
Anf. 78 SIGGE GODIN (fp)	61	
Anf. 79 RAGNHILD POHANKA (mp)	62	
Anf. 80 CARINA HÄGG (s).....	62	
Anf. 81 Statsrådet MAJ-INGER KLINGVALL (s).....	63	
Anf. 82 SIGGE GODIN (fp)	64	
Anf. 83 RAGNHILD POHANKA (mp)	65	
Anf. 84 CARINA HÄGG (s).....	65	
Anf. 85 Statsrådet MAJ-INGER KLINGVALL (s).....	65	
Anf. 86 SIGGE GODIN (fp)	66	
Anf. 87 Statsrådet MAJ-INGER KLINGVALL (s).....	66	
13 § Hänvisning av ärenden till utskott	67	
14 § Förnyad bordläggning.....	68	
15 § Bordläggning.....	68	
16 § Anmälan om interpellation	69	
17 § Anmälan om frågor för skriftliga svar.....	69	
18 § Kammaren åtskildes kl. 19.57.....	70	

Elanders Gotab, Stockholm 1998